

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse õppetool

Heili Püümann

Füüsilisest isikust võlgniku võlgadest vabastamisest keeldumise alused pankrotimenetluses

Magistritöö

Juhendaja:
Dr. *iur.* Urmas Volens

Tallinn
2015

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Seadusjärgsed menetluse algatamise piirangud.....	9
1.1. Üldist.....	9
1.2. Võlgadest vabastamise menetluse algatamisel keeldumisaluste kohaldamise formaalsed eeldused.....	9
1.3. Võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusealases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku §-des 380-381 ¹ nimetatud kuriteo toimepanemises.....	18
1.4. Kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo	52
1.5. Võlgnik on andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta.....	55
1.6. Võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist.....	60
1.7. Võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist.	69
1.8. Vahekokkuvõte.....	73
2. Võlgadest vabastamise menetluse piirangud peale menetluse läbiviimist	76
2.1. Üldist.....	76
2.2. Keeldumisalused	79
Kokkuvõte	94
Summary	102
Lühendite loetelu.....	111
Kasutatud kirjandus.....	112

SISSEJUHATUS

Käesolev magistritöö käsitleb seaduses sätestatud olukordi, kus füüsilisest isikust võlgnikul puudub võimalus võlgadest vabastamise menetluse läbi kaitset saada. Pankrotiseaduses (edaspidi PankrS¹) on loodud füüsilise isiku kaitseks täiendav menetlus, mille läbimisel on füüsilisest isikust võlgnikul võimalik enda tasumata kohustustest täiel määral vabaneda või enda võlakoormust oluliselt vähendada. Võlgniku vabastamise menetluse käigus annab kohus pankrotimenetluse läbinud füüsilisele isikule sisuliselt uue alguse ehk puhta lehe ning võimaldab füüsilisel isikul osaleda uuesti likviidsena majandustegevuses. Menetluse eesmärgiks on kaitsta füüsilisest isikust võlgniku.

Võlgadest vabastamise menetluse näol on loodud tugev instrument füüsilisest isikust võlgniku kaitseks, päästmaks isikut varasemast ebaõnnestunud finantstegevusest. Vastukaaluks saavad aga eelnimetatud menetluse tulemusena oluliselt kahjustada võlausaldajate huvid, kelle nõuded eelnimetatud menetluste läbimisel võivad koguni kustuda. Võlgadest vabastamise menetluses põrkuvad sisuliselt kaks üldtunnustatud õiguspõhimõtet. Ühelt poolt on kaitstud võlausaldaja omandiõigus, mille kaitseks on sätestatud regulatsioon juba Eesti Vabariigi põhiseaduses (edaspidi PS)². Teiselt poolt on Eesti õiguskorras kaitstud ka võlgniku õigus vabale eneseteostusele (PS § 29), millest on omakorda välja kasvanud pankrotiõiguses üldiselt tunnustatud rehabiliteerimise põhimõte.³ Võlgadest vabastamise menetluse eduka läbiviimise korral eelistatakse võlgniku kaitsvaid põhimõtteid ning võlausaldajate huvid võivad saada oluliselt kahjustada.

Füüsilise isiku maksejõuetuse küsimusi on analüüsitud varasemalt eelkõige võlgniku vaatepunktist – valdavalt on uuritud millised on eelkõige füüsilise isiku võimalused makseraskuste korral.⁴ Vastupidiselt on käesoleva töö eesmärgiks analüüsida koosseise, mille esinemise korral ei ole võlgnikul võimalik võlgadest vabastamise menetluse läbi kaitset saada. Täpsemalt on käesoleva magistritöö teemaks PankrS § 171 lg-s 2 sätestatud menetluse algatamise piirangud ning PankrS § 175 lg-s 2 nimetatud alused võlgniku kohustustest vabastamata jätmiseks. Sarnaselt võlgadest vabastamise menetlusega on füüsilise isiku kaitseks sätestatud sarnase regulatsioonina võlgade ümberkujundamise menetlus⁵. Võlgade

---

¹ Pankrotiseadus. 01.01.2004. RT I, 21.06.2014, 20.

² Eesti Vabariigi põhiseadus. 03.07.1992. RT I, 27.04.2011, 2, § 32.

³ T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica VI/2008. Lk 353.

⁴ A. Koobas. Füüsilise isiku maksejõuetuse lahendamise võimalused. Magistritöö. Tartu Ülikool 2013. K. Lember. Menetlusosaliste huvide kaitse ja tasakaal võlgniku kohustustest vabastamise menetluses. Magistritöö. Tartu Ülikool. 2013.

⁵ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. 05.04.2011. RT I, 06.12.2010, 1.

ümberkujundamise menetlus teenib sarnaselt võlgadest vabastamise menetlusele võlgniku kaitsmise huvi, kuid erinevalt võlgadest vabastamise menetlusest on võimalik seda läbi viia enne pankroti välja kuulutamist. Tulenevalt magistritöö jaoks ettenähtud mahu piiridest autor võlgade ümberkujundamise menetlust ei käsitle.

Magistritöö teema on valitud eelkõige kahel kaalutlusel. Nimelt on füüsilise isiku maksejõuetusküsimused ning nende võimalikud lahendused tekitanud palju poleemikat seoses füüsiliste isikute maksejõuetuse pideva kasvuga, mis on omakorda tingitud kergelt kättesaadavatest krediitoodetest. Teisalt on käesolev töö aktuaalne põhjendusel, et võlgadest vabastamise menetluse piiranguid ei ole varasemalt analüüsitud.

Füüsilise isiku maksejõuetuse küsimused on olnud viimasel ajal väga aktuaalsed eelkõige seoses füüsiliste isikute võlakoormuse pideva kasvuga, mis on tugevalt seotud krediitoodete äärmiselt lihtsa kättesaadavusega. Illustreerimaks käesoleva teema aktuaalsust saab heita pilgu järgnevale statistikale. SEB pank on hinnanud, et üheks oluliseks võlgniku võlataseme hindamise kriteeriumiks on võlgade teenindamiseks kuluv osa majapidamise sissetulekust. SEB poolt sooritatud uuringute hinnangul on kodumajapidamise laenukoormus mõistlik juhul, kui laenu teenindamiseks kuluv osa sissetulekust jääb alla 30 % kogu majapidamise sissetulekust. TNS Emori poolt koostatud iga-aastasest uuringust seevastu aga nähtub, et Eesti majapidamise võlgade maksukoormus on ajavahemikul 2006-2009 olnud pidevalt tõusuteel ning 23%-il laenu võtnud majapidamistest on igakuine laenude teenindamiseks kuluv osa suurem kui 30%.⁶ Lisaks eelnevale toetab füüsilise isiku maksejõuetuse küsimuse aktuaalsust ka kiiralaenuturul toimuv kontrollimatu laenamine. Vaadates laenukontorite väljamakstud ning tagastamata laene on selge, et kiiralaenu Eestis võtnud isikuid peab olema rohkem kui 100 000. Lisaks on Eestis 30.01.2014 seisuga 34 047 isikut, kellel on kiiralaenude või tarbijakrediidile spetsialiseerunud ettevõtete poolt välja antud laenude alusel tekkinud maksehäired.⁷

Iga kaitsva instrumendi korral tekib regulatsiooni kuritarvitamise oht. Sellel taustal on püstitatud ka käesoleva töö uurimisküsimused. Uurimisküsimused mis arvestavad eelkõige asjaoluga, et võlgadest vabastamise menetluse aluseid ei ole varem analüüsitud.

Käesoleva magistritöö uurimisküsimused on järgnevad: **kas võlgadest vabastamise menetluse piirangud on võlausaldajate õiguste kaitseks proportsionaalsed?** Selleks, et oleks võimalik hinnata keeldumisaluste proportsionaalsust, tuleb võlgadest vabastamise

---

⁶ K. Staehr, M. Kukk. The over-indebtedness of European households: updated mapping of the situation, nature and causes, effects and initiatives for alleviating its impact - Country report Estonia. 19.12.2012, p. 27.

⁷ Majandus ja Kommunikatsiooni Ministeerium. Kiiralaenuturg- analüüs ja ettepanekud. Tallinn. 2014. Lk 8.

menetluse keeldumisalused esmalt sisustada. Seega püstitab autor ka teise uurimisküsimuse: **kuidas sisustada ning piiritleda PankrS § 171 lg-s 2 ning PankrS § 175 lg-s 2 sätestatud koosseise võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumiseks ning võlgadest vabastamise otsustamisest keeldumiseks?** Esimene uurimisküsimus on püstitatud tulenevalt asjaolust, et võlgadest vabastamise menetlusest keeldumise korral piiratakse võlgniku põhiseaduslikku õigust vabale eneseteotusele ning kitsamalt õigust rehabilitatsioonile. Seega toob kohtu keeldumine võlgadest vabastamise menetluse algatamisest või võlgadest vabastamisest kaasa võlgniku põhiseaduslikku õiguse piiramise. Antud uurimisküsimusele vastuse leidmisel tuleb hinnata, kas võlgniku põhiõiguste piiramine on proportsionaalne võlausaldajate õiguste kaitse eesmärgi suhtes. Nendele küsimustele vastuste leidmisel on võimalik sisustada võlgnikule laienevat täiendava kaitse ulatust ning hinnata, kas keeldumise alused on võlausaldajate huvide kaitse-eesmärgi arvestades proportsionaalsed.

Selleks, et oleks võimalik hinnata konkreetse põhiõiguse riive proportsionaalsust, tuleb esmalt käsitleda eesmärki, millise hüve kaitseks on seadusandja konkreetsed riived ette näinud. Võlgadest vabastamise menetlus on sätestatud PankrS. Seega on võlgadest vabastamine menetluse näol tegemist ühe osaga pankrotimenetlusest, millest tulenevalt peaks ka võlgadest vabastamise menetlus kandma pankrotimenetluse üldiseid eesmärke. PankrS § 2 kohaselt on pankrotimenetluse eesmärgiks rahuldada võlausaldaja nõuded võlgniku vara arvel võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Täiendavalt on pankrotimenetluse eesmärgiks võimaldada füüsilisest isikust võlgnikul vabaneda enda kohustustest. Seadusandja on andnud seaduseelnõu seletuskirjas lühikese, kuid eelneva käsitlemisega kattuva selgituse, mille kohaselt on keeldumisaluste sätestamise eesmärgiks välistada nõ võlausaldajate kulul elamist.⁸

Võlgadest vabastamise menetluse eesmärk „*võimaldada võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõuete rahuldamine*“ kuulub otseselt võlausaldaja põhiõiguse kaitsealasse. Võlausaldaja nõude näol on tegemist võlausaldaja varaga, mis üldjuhul kuulub PS § 32 kaitsealasse. PS § 32 kohaselt on igatühe omand puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras ja kohese hüvitise eest. Omandipõhiõiguse funktsiooniks on tagada põhiõiguse kandjale vabadussfäär omandiõiguse ja omandiga sarnanevate varaliste õiguste valdkonnas ning võimaldada tal selle kaudu kujundada oma elu ise omal vastutusel. Eraomand on vabas ühiskonnas erainitsiatiivi

---

⁸ Pankrotiseaduse seaduseelnõu seletuskiri. SE I 1085. Internetis kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023
4.02.2015

põhialus.⁹ PS §-s 32 sätestatud omandipõhiõiguse kaitseesemeks on omand, mida tuleb tõlgendada avaramalt kui tsiviilõigusliku omandit. Põhiseadusliku omandi mõiste hõlmab isikule kuuluvaid kehalisi esemeid, asjaõigusliku omandiõigust, varalise iseloomuga õiguseid ning teatud liiki võlaõiguslike nõudeid.¹⁰ Riigikohtu üldkolleegium on selgitanud, et PS §-i 32 kaitse ulatub nii kinnis- kui vallasasjadele kui ka rahaliselt hinnatavatele õigustele ja nõuetele.¹¹

Võlgadest vabastamise menetluse näol on seadusandja püüdnud leida kaalutud keskmist võlausaldajate omandiõiguse kaitse ning võlgniku põhiõiguse „õigus vabale eneseteostusele (PS § 19)“ vahel. Kuivõrd käesoleva magistritöö eesmärgiks on hinnata võlgadest vabastamise menetluse piirangute proportsionaalsust eesmärgi suhtes, milleks on võimaldada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine, on eesmärk keskse tähtsusega küsimus.

Magistritöö koostamisel on peamiselt kasutatud võrdlevat meetodit. Võrdlev meetod on paljuski nii õiguskirjanduses kui ka õiguspraktikas¹² tunnustatud meetod, mis annab mitte täielikult väljaarenenud õigussüsteemi ning vähese õiguspraktikaga õigussüsteemi täiendamisel ja analüüsimisel parimaid tulemusi. Magistritöö koostamisel lähtutakse peamiselt nõ funktsionaalsest võrdleva õiguse käsitlusest.¹³ Nimetatud võrdleva meetodi rakendamisel võrreldakse lahendusi, mida erinevad õiguskorrad on rakendanud samade ülesannete ning funktsioonide täitmiseks. Õiguskorrad on samad funktsioonid täitnud paljuski erinevate lahendustega, isegi juhul kui esialgne probleem ning lõpplahendus osutuvad samaks.¹⁴ Seega võrdleb autor, kuidas on teistes õiguskordades sisustatud võlgadest vabastamise menetlusest keeldumise alustega sarnane funktsioon ning olukorras, kus Eesti õiguskirjanduses ning õiguspraktikas puudub piisav õiguspraktika, kasutab autor teistes õiguskordades välja kujunenud praktikat meie õiguskorra funktsiooni tõlgendamisel.

Lähtuvalt asjaolust, et Eesti ning Saksamaa õigussüsteemid ning just pankrotiõigus on väga sarnased, on autor võrreldavaks õigussüsteemiks valinud Saksamaa Liitvabariigi õiguse. Autor on teinud nimetatud valiku eelkõige põhjendusel, et Saksamaa *Insolvenzordnung*

---

⁹ R. Narits jt. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2012. § 32. Kättesaadav internetis: <http://www.pohiseadus.ee/> 1.05.2015. P 1.

¹⁰ Ibid, p 4.

¹¹ RKÜKo 3-2-1-143-03, p 18. Vt ka RKÜKo 3-3-1-69-09, p 56.

¹² Vt. nt. RKTko. 3-2-1-145-04.

¹³ K. Zwigert. H. Kötz. Einführung in die Rechtsvergleichung. Tübingen. 1996. Lk 33.

¹⁴ Ibid. Lk 33.

(edaspidi InsO) on olnud peamiseks eeskujuks Eesti pankrotiseaduse loomisel.¹⁵ Sellest tulenevalt võib InsO alusel tehtud järeldusi eeskujuna käsitleda ka Eesti PankrS rakendamisel. Teiseks oluliseks aspektiks, miks autor eelistas peamiselt Saksamaa õigussüsteemi on asjaolu, et Saksamaa õigussüsteem on vana ning pika ajalooga süsteem, kus on enamus Eesti õiguses alles tulevikus tekkivatest probleemidest juba kohtupraktikas lahenduse leidnud. Sellest tulenevalt on autor seisukohal, et Saksamaa õiguspraktiliste lahenduste ülekandmine aitab Eesti süsteemil jõuda kiiremini õigete ning õiglaste kohtupraktika seisukohtadeni.

Autor püstitab hüpoteesi, et **võlgadest vabastamise menetluse piirangud on proportsionaalsed võlausaldajate huvide kaitseks.**

Eelnimetatud hüpoteesi analüüsimisel jätab autor kõrvale asjaolu, et praktikas nimetatud menetlusi väga aktiivselt ei kasutata ning annab hinnangu vaid keeldumisaluste õiguslikule perspektiivile.

Uurimisküsimustele vastuste leidmisel lähtub autor magistritöö süsteemi ülesehitamisel süstemaatilisuse põhimõttest. Töö esimeses osas analüüsib autor võlgadest vabastamise menetluse algatamise piiranguid ehk keeldumisalused, mis kuuluvad kohaldamisele enne menetluse algatamist. Iga võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluse juures otsib autor vastust uurimisküsimustele, kuidas konkreetset alust sisustada ning kas konkreetne alus ning eluline koosseis on proportsionaalne selleks, et piirata võlgniku õigust rehabilitatsioonile.

Töö teises osas käsitleb autor keeldumisealuseid, mida kohus rakendab pärast võlgadest vabastamise menetluse läbiviimist ning pärast ettenähtud „hea käitumise perioodi“ lõppu. Sarnaselt töö esimese osaga otsib autor iga võlgadest vabastamise keeldumise aluse juures vastust küsimusele, kuidas konkreetset alust sisustada ning kas konkreetne alus on proportsionaalne selleks, et piirata võlgniku õigust nõ uuele algusele.

Tulenevalt asjaolust, et käesoleva magistritöö koostamise eesmärgiks on võlgadest vabastamise menetluse läbiviimise ning otsustamise keeldumisaluste sisustamine ning piiritlemine ning nendele proportsionaalsuse hinnangu andmine, kasutab autor eestikeelsetest allikatest peamiselt normatiivset materjali ning normatiivse materjali sisu selgitamiseks kohtupraktikat ning seaduseelnõude seletuskirju. Kuna käesoleva magistritöö koostamisel on

---

¹⁵ M. Varusk. Maksejõuetus- mis see on? Õiguskeel 2008/2. Internetis kättesaadav: .
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_maksejouetus_-_mis_see_on.pdf 3.09.2014

rakendatud võrdlevat meetodit, kasutab autor välismaa kirjandusest peamiselt Saksamaa kõrgemate kohtute kohtupraktikat ning seaduse kommentaare.

1. SEADUSJÄRGSSED MENETLUSE ALGATAMISE PIIRANGUD

1.1. Üldist

Käesoleva magistritöö esimeseks raskuspunktiks on seadusest tulenevad alused, mille olemasolu korral on kohtul õigus otsustada, kas üldse võlgadest vabastamise menetlus algatada. Kohus võib jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusealases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku¹⁶ (edaspidi KarS) §-des 380-381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises. Menetluse algatamise piirangute juures on kaks olulist tähelepanekut. Nimelt eelnimetatud loetelu on toodud *numerus claususena*, millest lähtuvalt ei kuulu võlgadest vabastamise menetlusest keeldumise aluste hulka näiteks kelmuse katse. Teise olulise aspektina tuleb analüüsida kohtupoolset diskretsiooni ehk kui suur on kohtupoolne otsustuse vabadus olukorras, kus eelnimetatud nimekirjas olev tegu on sooritatud.

Lisaks on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikul omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist; võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist või võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi. Juhul kui eelnimetatud aluseid ei esine, siis algatab kohus võlgniku kohustusest vabastamise menetluse ning nimetab võlgniku usaldusisiku.

1.2. Võlgadest vabastamise menetluse algatamisel keeldumisaluste kohaldamise formaalsed eeldused

1.2.1. *Formaalsed alused Eesti regulatsiooni kohaselt*

Võlgadest vabastamise menetluse algatamise piirangute rakendamise formaalseks eelduseks on võlausaldaja vastuväide. PankrS § 171 lg-s 1 on sätestatud tingimus, et olukorras, kus võlausaldaja leiab, et esineb mõni seadusest tulenev alus võlgadest vabastamise menetluse läbiviimise takistamiseks, on tal õigus esitada vastavasisuline vastuväide. PankrS § 172 lg 2 alusel võib kohus otsustada võlgniku võlgadest vabastamisest keeldumise seaduses nimetatud

---

¹⁶ Karistusseadustik. 01.09.2002. RT I, 12.03.2015, 21.

tingimuste esinemisel. Eelnevat sätetust on kohtud tõlgendanud aga taoliselt, et võlausaldajal on võlausaldajate üldkoosolekul õigus esitada vastuväide, mida kohus võib arvestada menetluse läbiviimisest keeldumisel, kuid selle esitamata jätmine ei tähenda automaatselt menetluse läbiviimist. Riigikohus on selgitanud, et kohtul on PankrS § 171 lg 2 alusel kaalutusõigus, et otsustada, kas kohustustest vabastamise menetlus algatada või mitte. Kaalutusõiguse teostamiseks peab kohus kontrollima, kas esinevad menetluse algatamata jätmise eeldused, st kas võlgniku isik või tema käitumine vastab PankrS § 171 lg 2 p-des 1–5 sätestatud asjaoludele. Samuti saab kohus hinnata seda, kas vaatamata viidatud sätetes ettenähtud aluste olemasolule esinevad asjaolud, mis õigustaksid kohustustest vabastamise menetluse algatamist.¹⁷

Seega on keeldumise aluse esinemisel kohtul õigus rakendada diskretsiooni, hinnates, kas menetlus algatada või mitte.¹⁸ Kohus võib nimetatud aluseid rakendada ka omaalgatuslikult olukorras, kus puudub kolmandate osapoolte eelnev viide nimetatud asjaolule. Seega võib kohus otsustada menetlusest keeldumise sõltumata asjaolust, kas võlausaldaja on menetlusest keeldumise alusele viidanud või mitte.¹⁹ Eelnevast tulenevalt on kohtule antud võlgadest vabastamise menetluse algatamisel juhtiv positsioon võlausaldajate nõuete käsutamisel. Kehtiva tõlgenduse kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda isegi olukorras, kus võlausaldajad on sisuliselt nõustunud, et konkreetse võlgniku suhtes võlgadest vabastamise menetlus algatatakse ning nende nõuded sisuliselt kustuvad. Seega on kohtule antud õigus käsutada võlausaldaja nõude olemasolust tekkivat õigust esitada vastuväide.

Taoline Riigikohtu praktika loob sisuliselt kohtule kohustuse anda iga konkreetse juhtumi korral hinnang konkreetse võlgniku „aususele“. Kohtul tuleb kogumina hinnata kõiki võlgnikuga seotud asjaolusid ning võlgadest vabastamise menetluse keeldumise aluse asjaolusid ning otsustada, kas konkreetne võlgnik väärib „uut võimalust“. Tegemist on rangelt siseveendumusega tehtud otsusega. Rangelt siseveendumuse najal tehtud otsuste poleemikaga kaasnevaid probleeme on väga tabavalt käsitleanud Riigikohtu kohtunik Villu Kõve,²⁰ kes andis ülevaate, millised võlgnikud on üldise levinud arvamuse kohaselt head ning väärivad uut võimalust ning millised uut võimalust kindlasti ei vääriks.

---

¹⁷ RKTko 3-2-1-46-13, p 10.

¹⁸ RKTko 3-2-1-121-11, p 11. Enne 5. aprilli 2011 kehtinud PankrS § 171 lg 2 sõnastuse kohaselt ei olnud kohtul kaalutusõigust, kas võlgniku kohustustest vabastamise menetlus algatada või mitte. Kohus pidi jätma keeldumisealuse esinemise korral jätma menetluse algatamata.

¹⁹ RKTko 3-2-1-121-11, p 11, Vt ka PMko 2-12-17848. Vt ka. Tln Rngk 2-13-36240, p 22.

²⁰ V. Kõve. „Head“ ja „Halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad. Juridica. IV/2014.

Eelnevalt tulenevalt on aktuaalse kohtupraktika valguses kohtul võimalik igal üksikjuhtumil hinnata, kas konkreetse võlgniku näol on siis tegemist piisavalt „hea“ võlgnikuga selleks, et algetada võlgadest vabastamise menetlus. Seega on võlgadest vabastamise menetluse algetamise näol tegemist puhtalt kohtu diskretsiooniotsusega, mis ei pruugi olla seotud võlausaldajate poolt esitatud vastuväidetega.

1.2.2. Formaalset alused Saksamaa regulatsiooni kohaselt

Saksamaa regulatsiooni kohaselt on seadusjärgse menetluse algetamise piirangu rakendamisel ettenähtud kolm formaalset eeldust. Selleks, et kohus saaks võlgadest vabastamise menetluse algetamisest keelduda peavad olema täidetud järgmised formaalsed eeldused: menetlus peab olema läbiviidud nõuetekohaselt, võlausaldaja peab olema esitanud seadusest tuleneval alusel vastuväite menetluse läbiviimisest keeldumiseks ning võlausaldaja on teinud seadusest tuleneva keeldumise aluse usutavaks.²¹

(a) Menetluse korrektne läbiviimine

Menetluse korrektne läbiviimine kujutab endast sisuliselt seda, et nii menetluse algetamisel kui ka läbiviimisel ei esine menetluslike puudusi. Tulenevalt asjaolust, et tegemist on sisuliselt pankrotieelse menetlusega tuleb korrektse menetluse läbiviimiseks kaasata menetlusse kõik puudutatud isikud. Loomulikult rakenduvad kohtuliku menetluse algetamisele nõuded seoses kohtualluvuse ning kohalduva õigusega. Saksamaa õiguspraktika kohaselt otsustatakse menetluse läbiviimisest keeldumine peale võlausaldajate ärakuulamist. Võlausaldajate ärakuulamisel tuleb kohtul välja selgitada, kas esineb mõni seadusest tulenev piirang menetluse läbiviimise takistamiseks. Lisaks on kohtul õigus ära kuulata ka pankrotihaldur.²²

Eesti PankrS § 171 lg 1 kohaselt on võlausaldajal õigus esitada vastuväide. Vastuväite esitamise täpsemad menetluslikud nõuded ei ole PankrS reguleeritud. Võlgadest vabastamise menetluse näol on tegemist ühe pankrotimenetluse osaga, millest tulenevalt allub nõ vastuväite esitamine samuti pankrotimenetluse üldistele menetluslikele nõuetele. Näiteks PankrS § 4 lg 2 kohaselt esitatakse pankrotiavaldus kohtule võlgniku üldise kohtualluvuse järgi. PankrS § 34 lg 2 kohaselt teavitab haldur teadaolevaid võlausaldajaid pankrotimäärusest ning võlausaldajate esimese üldkoosoleku ajast ja kohast.

---

²¹ InsO § 290 lg 1 lause 1.

Vt. ka Münchener Kommentar zum Insolvenzordnung, § 290, Band 3, 3. Auflage, Verlag C.H. Beck, 2014, Rn. 12-20.

²² Ibid. Rn. 12.

Eelnevast tulenevalt võiks ka Eesti võlgadest vabastamise menetluse läbiviimise eelduseks (mis omakorda hõlmab endast ka võlgadest vabastamise menetlusest keeldumist) olla menetluse korrektne läbiviimine. Olukorras, kus kõiki teadaolevaid võlausaldajaid ei ole näiteks pankrotimäärusest teavitatud, või pankrotiavaldus esitatakse mitte võlgniku üldise kohtualluvuse kohaselt, võivad saada puudutatud isikute huvid oluliselt kahjustada.

Käesoleva menetlusliku eelduse rakendamine on siiski sisuliselt vastuolus Eesti kohtupraktika poolt tunnustatud kohtuniku suure diskretsiooniruumiga. Lähtudes asjaolust, et kohtunik hindab eelkõige asjaolu, kas võlgnik on piisavalt „hea“ või mitte, ei hinda kohtunik sisuliselt menetluslike puuduseid. Olukorras, kus esinevad menetluslikud puudused, kuid võlgnik on kohtu hinnangul piisavalt „hea“ menetluse algatamiseks, võivad jääda menetluslikud rikkumised tähelepanuta.

(b) Võlausaldaja avaldus

Saksamaa regulatsiooni kohaselt on teiseks formaalseks eelduseks võlausaldaja avaldus. Kohtul on võimalik kohustustest vabastamise menetlus algatamata jätta juhul, kui selleks on esitanud avalduse võlausaldaja. Nimetatud formaalsesse eeldusesse on sätestatud erand, mille kohaselt kohtul on ametiülesannete käigus võimalik rakendada keeldumisalust InsO § 290 lg 1 p 1, mille kohaselt keeldub kohus menetluse algatamisest olukorras, kus võlglane on süüdimõistatud kuriteos.²³

Muude aluste rakendamise kohta on kohtupraktikas korduvalt toonitatud, et olukorras, kus puudub võlausaldaja avaldus võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks, on kohtul kohustus võlgadest vabastamise menetlus algatada.²⁴ Avalduse esitamise õigust ei ole isegi pankrotihalduril. Võlgadest vabastamise menetlusse keeldumisaluse esitamine peab olema võlausaldaja otsustada. Kui pankrotihalduri ärakuulamisel on ilmnenu menetluse läbiviimisest keeldumise alused, kuid ükski võlausaldaja ei ole nimetatud alusele tuginenud, ei ole kohtul õigust keeldumise alusele tugineda.²⁵

Kui võlausaldaja soovib tugineda kohustustest vabastamise menetluse läbiviimise keeldumise alusele, ei ole oluline, et nimetatud alus riivaks just nimetatud võlausaldaja subjektiivseid õiguseid.²⁶ Eelnimetatu kujutab endast seda, et juhul kui seaduses nimetatud keeldumise alus esineb, ei pea olema nimetatud alus seotud konkreetselt võlausaldajaga, kes seda vastuväidet

²³ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. Auflage. 2. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 331. Rn 106.

²⁴ BGH, – IX ZB 388/02, WM 2003, 980, 983.

²⁵ MüKo zur Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn. 13.

²⁶ BGH 2012, 145; NZI 2007, 357. Vt ka. OLG Celle ZInsO 2000, 456457.

esitada soovib. Näiteks olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud kolmanda isiku nõuete rahuldamist, kuid tema nõuete rahuldamist ei ole võlgnik takistanud, on võlausaldajal siiski õigus esitada vastavasisuline vastuväide. Vastuväite esitamine on siiski piiratud asjaoluga, et vastuväite võib esitada vaid võlausaldaja, kes on enda nõude pankrotimenetlusse esitanud.²⁷

Eelnevast tulenevalt on Saksamaa regulatsiooni kohaselt võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseks sarnaselt Eesti regulatsioonile võlausaldaja avaldus. Erinevalt Eesti regulatsioonist on võlgadest vabastamise menetlusse keeldumisaluse esitamine võlausaldaja diskretsiooniotsus. Olukorras, kus võlausaldaja keeldumisalust ei esita, ei ole ka kohtul õigus seda kohaldada. Eesti regulatsiooni kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda ka juhul, kui kohus on saanud keeldumisalusest teada iseseisvalt.

(c) Keeldumisaluse tõendamine

Kolmandaks võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluse rakendamise formaalseks eelduseks on nõue, et võlausaldaja on tõendanud keeldumise aluseks oleva asjaolu esinemist.²⁸ InsO § 290 lg 2 lause 1 alusel on võlausaldaja vastuväide lubatav ainult sellisel juhul, kui võlausaldaja on enda vastuväite aluseks olevaid asjaolusid tõendanud. Vastuväite rahuldamiseks ei piisa ainult informatsioonist, et vastuväite rahuldamise eeldused on täidetud. Vastuväite esitaja saab enda poolt esitatud eeldusi tõendada kõigi tsiviilkohtumenetluses aktsepteeritavate tõenditega. Kui võlausaldaja on esitanud vastuväite ning selle vastuväite tõendamiseks täiendavad tõendid, on ka kohtul täiendavate tõendite kogumise kohustus olukorras, kus vastuväite tõendatus ei ole nii selge.²⁹

Võlausaldaja tõendamiskoormis on võrreldav tavapärase hageja tõendamiskoormisega tsiviilkohtumenetluses.³⁰ Kohtupraktikas viidatakse, et võlgadest vabastamise menetluse tõendamiskoormis vastab Zivlprozessordnung (edaspidi ZPO) §-s 294 sätestatud tõendamiskoormisega kohtueelses menetluses. Võlausaldaja tõendamiskoormis erineb tavapärasest tõendamismenetlusest vaid mõne aspekti kaudu. Esmalt on asjaolude ning tõendite kohtu ette toomise kohustus puhtalt võlausaldaja enda kohustus ning nimetatud kohustuse peab võlausaldaja täitma suulise menetluse käigus – ehk võlausaldaja ärakuulamisel. Teiseks võib võlausaldaja kasutada enda vastuväite tõendamisel sisuliselt

²⁷ MüKo zur Insolvenzordnung. § 290 Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 14.

²⁸ MüKo zur Insolvenzordnung. § 290 Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 20.

²⁹ Ibid. Rn. 20.

³⁰ BGH, Beschluss vom -IX ZB 37/03.

kõikvõimalike tõendeid. Teatud juhtudel võib tulenevalt asjaoludest piisata ka võlausaldaja vande alla antud ütlustest. Kolmandaks ei tule võlausaldajal täita enda tõendamiskoormis ammendavalt, vaid piisab, kui võlausaldaja väidete esitamine on enam kui tõenäoline. Seega võlgadest vabastamise menetluse algatamisel vastutab võlausaldaja selle eest, et vastuväide oleks piisaval määral tõendatud. Samaselt olukorrale, kui võlgnik esitab võlgadest vabastamise avalduse, ei laiene pankrotikohtu selgitamis- ning kaasaaitamiskohustus ka võlausaldaja vastuväite tõendamisele.³¹

Pankrotikohtu uurimis- ning selgitamiskohustuse laieneb seevastu olukorrale, kus võlausaldaja on omapoolse vastuväite esitanud ning tõendanud, kuid vaidlusaluse sündmuse asjaolud ei piisavalt selged.³² Tavapärase praktika kohaselt võib esineda taoline olukord näiteks juhul, kui tõendiks esitatud dokumendi väljaandmise asjaolud ei ole üheselt selged. Eelnimetatud selgusetuse võib kohus lahendada küsimuste esitamise teel.³³

Saksamaa õiguspraktikas tunnustatud formaalne eeldus „*tõendi usutavaks tegemine*“ on Eesti regulatsioonis asendatud kohtu uurimis- ning selgitamiskohustusega. Saksamaa regulatsiooni kohaselt on asjaolude- ning tõendite kohtu ette toomise kohustus võlausaldajal. Seega on sisuliselt tegemist tsiviilkohtumenetluses tunnustatud võistlevuse põhimõttega. Eesti kohtupraktika seisukoha kohaselt tuleb asjas tähtsust omavate asjaolude välja uurimise kohustus täita kohtul. Saksamaa regulatsiooni kohaselt lasub võlausaldajal oluliselt laiaulatuslikum tõendamiskoormis võrreldes Eesti regulatsiooniga.

1.2.3. Formaalsete eelduste proportsionaalsus

Eelneva valguses tuleb anda hinnang, kas võlgadest vabastamise menetluse algatamise piirangute rakendamisele ettenähtud formaalsed eeldused on proportsionaalsed selleks, et piirata võlgniku põhiseaduslikku õigust vabale eneseteostusele (PS § 19). Nagu eelnevalt kirjeldatud, on võlgadest vabastamise keeldumisaluste eesmärgiks kaitsta võlausaldajate õiguseid, mis väljenduvad eelkõige võlausaldajate omandipõhiõiguses. Seega tuleb hinnata, kas vastuväite esitamise formaalsed eeldused on proportsionaalsed eesmärgi saavutamiseks, milleks on võlausaldajate õiguste kaitse. Vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid peab olema sobiv, vajalik ning mõõdukas.³⁴ Regulatsioon on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed, st loodavad piirangud, koormused või

---

³¹ Ibid.

³² BGH, – IX ZB 37/03.

³³ Ibid.

³⁴ RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

muud kavandatava regulatsiooni negatiivsed mõjud ei tohi tekitada suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav.³⁵

Ühelt poolt on kaitstud võlgniku õigus vabale eneseteotusele PS § 19 mõistes. Õigus vabale eneseteotusele on PS-s keskse tähendusega vabadusõigus, millest tuleneb nii üldine vabaduspõhiõigus kui ka üldine isiksusõigus. Nimetatud põhivabaduse sätte kaitse eesmärgiks on vabadus ise. Vastavalt sellele seisukohale tagab PS § 19 lg 1 igapäevase õiguse teha ja tegemata jätta mida iganes.³⁶ PS § 19 lg 1 esemelisse kaitsealasse kuulub kõigepealt õiguslik vabadus. Õiguslik vabadus seisneb loas teha ja tegemata jätta seda, mida isik soovib. Teiseks kaitseb PS § 19 lg-e 1 esemeline kaitseala isiku integriteeti, st kitsamat isikusfääri ja selle säilimise õiguslikke põhitingimusi.³⁷ Õigust vabale eneseteotusele, kui üldist vabadusõigust, on tunnustanud ka Riigikohus.³⁸

Autori hinnangul väljendub võlgniku põhiseaduslik õigus vabale eneseteotusele pankrotimenetluses tunnustatud rehabilitatsiooni põhimõtte. Rehabilitatsiooni põhimõtte eesmärgiks on sisuliselt pakkuda võlgnikule uus algus.³⁹ Eelnevast tulenevalt on kaitstud võlgniku õigus vabaneda peale võlgadest vabastamise menetlust enda täitmata jäänud kohustustest, mille tulemusena taastaks võlgnik enda õigusliku vabaduse enda vara kasutamise suhtes ning muude õigustoimingute tegemiseks.

Teiselt poolt tuleb vastukaaluks võlgnike huvidele arvestada võlausaldaja omandipõhiõigust PS § 32 mõistes. Omandipõhiõiguse funktsiooniks on tagada põhiõiguse kandjale vabadussfäär omandiõiguse ja omandiga sarnanevate varaliste õiguste valdkonnas ning võimaldada tal selle kaudu kujundada oma elu ise omal vastutusel. Eraomand on vabas ühiskonnas erainitsiatiivi põhialus.⁴⁰ RKPJK on sedastanud, et omandil on oluline tähtsus turumajandusele põhinevas ühiskonnas ning et omandi vaba valdamise, kasutamise ja kasutamise õigus ning omandi võrdne kaitstus tagab vaba turu.⁴¹

Kolmandaks arvestatavaks huviks võiks olla kohtu kohustus kaitsta avalikkust nõo „*ebaausa võlgniku*“ eest. Nimetatud põhimõtte tuleneb seadusandja eesmärgist võimaldada „*uus algus*“

---

³⁵ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 37

³⁶ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. 2012. § 19. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee 1.05.2015. P 2.

³⁷ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. § 19. 2012. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee 1.05.2015. P 3.1.1.-3.1.2.

³⁸ RKPJKo 3-4-1-7-01, p 13 jj

³⁹ T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica VI/2012. Lk 353.

⁴⁰ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. § 31. 2012. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee 1.05.2015. P 1.

⁴¹ RKPJKo 3-4-1-3-04, p 24.

ning „puhas leht“ vaid ausatele võlgnikele.⁴² Seega tuleb formaalsete eelduste proportsionaalsuse hindamisel arvestada ka avaliku huve kaitse eesmärgiga.

Eesti kohtupraktika valguses on võlausaldajatel keeldumisaluse välja toomisel pigem nõ informatiivne roll ning kohtul on õigus võlgnik võlgadest vabastada ka juhul, kui keeldumisalus esineb ning kui kohus on keeldumisalusest saanud teada iseseisvalt või läbi usaldusisiku. Hinnates seda põhimõtete seisukohalt, peaks formaalsete eelduste proportsionaalsuse juures hindama ühelt poolt, kes taolisel viisil vastuväite esitamine tagab võlausaldajale piisavalt tema õiguste kaitse ning teiselt poolt, kas taolisel viisil vastuväite esitamine kahjustab ülemäära võlgniku võimalust nõ uuele algusele. Võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluste eesmärgiks on kaitsta võlausaldajate nõudeid, ehk sisuliselt võlausaldajate omandiõigust (PS § 32). Teiselt poolt on kaitstavaks õigushüveks võlgniku õigus rehabilitatsioonile. Kehtiva kohtupraktika valguses on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda isegi juhul kui võlausaldaja on sisuliselt võlgniku võlgadest vabastamisega nõus.

Eelnevast tulenevalt on riive proportsionaalne juhul, kui see on sobiv, vajalik ning mõõdukas legitiimse eesmärgi saavutamiseks. Kuivõrd käesoleval juhul on legitiimseks eesmärgiks võlausaldajate omandiõiguse kaitse, mis väljendub eelkõige võimalikult suuremahulises võlausaldajate nõuete rahuldamises, tuleb hinnata, kas Eesti praktikas kohaldatavad formaalsed eeldused on nimetatud eesmärgi suhtes proportsionaalsed. Proportsionaalsuse hindamisel tuleb esmalt hinnata, kas valitud abinõu on eesmärgi suhtes sobiv. Sobiv on abinõu, mis soodustab piirangu eesmärgi saavutamist, ja sobivuse seisukohalt on vaieldamatult ebaproportsionaalne abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta piirangu eesmärgi saavutamist.⁴³

Käesoleval juhul peaks aitama kohtu diskretsiooniõigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisele kaasa võlausaldaja huvide võimalikult suuremahulisele kaitsele. Kuivõrd kehtiva kohtupraktika valguses ei oma võlausaldajate seisukoht võlgadest vabastamise menetluse algatamisel tähtsust, vaid omab keeldumisaluse asjaolu kui selline, ei ole nimetatud abinõu sobiv eesmärgi saavutamiseks. Sisuliselt käsutab kohus võlausaldaja nõuet lähtuvalt kohtu siseveendumusest, mis ei taga võlausaldaja omandiõiguse võimalikult suuremahulist kaitset.

---

⁴² Pankrotiseaduse muutmise eelnõu seletuskiri. SE 1085. Internetis kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023
28.01.2015

⁴³ RKÜKo 3-4-1-17-13, p 33.

Ebaproportsionaalsust tõendab ka võrdlus tsiviilkohtumenetlus seadustikus (edaspidi TsMS) sätestatud tsiviilkohtumenetlusega. TsMS⁴⁴ § 4 lg 1 kohaselt menetleb kohus tsiviilasja üksnes juhul, kui seaduses sätestatud korras on esitatud hagi või muu avaldus. TsMS § 4 lg 2 kohaselt määravad pooled vaidluse eseme ja menetluse käigu ning otsustavad taotluste kaebuste esitamise. Lisaks on hagejal õigus võtta tagasi hagi ning loobuda enda nõuetest. Eelnevast tulenevalt on selge, et terve kohtumenetluse protsessi vältel käsutab võlausaldaja enda nõudeid ning olukorras, kus võlausaldaja soovib enda nõudest loobuda, on isikul see võimalus. Olukorras aga, kus eelnevast käsitletud nõue jõuab pankrotimenetlusele ning võlgnik soovib esitada võlgadest vabastamise menetluse, kaotab võlausaldaja käsutusõiguse enda nõude üle. Eelnevast tulenevalt võib tekkida ka olukord, kus võlausaldaja on sisuliselt nõus võlgadest vabastamise menetluse algatamisega hoolimata keeldumisaluse olemasolust ning kohus ei algata võlgadest vabastamise menetlust, kui võrd on tuvastanud rikkumise.

Ebaproportsionaalsuse argumenti toetab ka õiguskindluse ning õiguspärase ootuse põhimõte. Õiguskindluse eesmärgiks on muuhulgas tagada, et nii õigusnorm kui ka selle rakendamine oleks läbipaistev.⁴⁵ Olukorras, kus võlgadest vabastamise menetluse algatamine on keeldumisaluse olemasolul kohtu suvaotsus, ei ole õiguskindluse põhimõte tagatud.

Eelnevast tulenevalt ei ole kehtiva kohtupraktika tõlgenduse valguses võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluste rakendamise formaalsed eeldused proportsionaalsed, kui võrd ei ole sobivad eesmärgi saavutamiseks. Formaalsed eeldused piiravad ebamõistlikult võlgniku õigust vabale eneseteostusele. Kui võrd võlgadest vabastamise menetluse algatamise piirangute eesmärgiks on kaitsta võlausaldajate huvisid ebaausa võlgniku korral ning käesoleval juhul on kohtul õigus algatada võlgadest vabastamise menetlus ka olukorras, kus võlausaldaja ei ole sisuliselt vastuväidet esitanud, ei ole formaalsed eeldused proportsionaalsed. Keeldumisaluste eesmärgiks on siiski kaitsta võlausaldajate huvisid ning nende õigust käsutada oma vara. Selle õiguse sisuline kandmine kohtu suvaotsuseks ei ole põhjendatud.

---

⁴⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 01.01.2006. RT I, 19.03.2015, 26.

⁴⁵ P. Maffei. Kohtuotsuse kvaliteet ja selle hindamine. Ettekanne. Internetis kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/793/CCJE_ettekanne_Paul%20Maffei.pdf 18.03.2015

1.3. Võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusealases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku §-des 380-381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises

1.3.1. Üldist

Esimeseks võlgadest vabastamise menetluse algatamise piiranguks on koosseis⁴⁶, kui võlgnik on süüdi pankroti- või täitemenetlusalases kuriteos, maksualases kuriteos või KarS §-des 380-380¹ nimetatud kuritegude toimepanemises. Oluline on, et nimekiri on ammendav ning muid süütegusid ega kuritegusid menetluse läbiviimisest keeldumise alusena rakendada ei saa. Pankroti- ning täitemenetlusealased süüteod on ammendavalt sätestatud KarS 21. peatüki 3. jaos. Nimetatud süütegudeks on maksejõuetuse põhjustamine⁴⁷, vara varjamine pankroti- ja täitemenetluses⁴⁸ ning võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine.⁴⁹ Maksualased süüteod on ammendavalt sätestatud KarS § 21. peatüki 4. jaos, milleks on maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine⁵⁰, salakaubavedu⁵¹ ning ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga ja aktsiisikaubaga.⁵² Lisaks on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest, kui isik on mõistetud süüdi äriühingu varalise seisundi ja muude kontrollitavate asjaolude kohta ebaõige teabe andmises⁵³ või raamatupidamise kohustuse rikkumises.⁵⁴

Riigikohus on käesoleva piirangu kohaldamisel selgitanud, et PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaldamiseks piisab kui võlgnik on süüdi mõistetud sätestatud kuriteos. Viidatud sätte kohaldamine ei sõltu isiku karistatusest. Isiku karistatus ei ole PankrS § 171 lg 2 p 1 järgi selle sätte kohaldamise eelduseks. Viidatud sätte järgi on süüdi mõistetud isikuks nii isik, kelle kohta on registris kanne tema karistatuse kohta, kui ka isik, kelle kohta on sellekohased andmed registrist kustutatud ja üle kantud arhiivi.⁵⁵

Saksamaa õiguspraktikas on käesolev keeldumisalus sätestatud kitsamalt. Nimelt InsO § 290 lg 1 p 1 alusel jätab kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamata olukorras, kus võlgnik on viie aasta jooksul enne pankrotimenetluse avalduse esitamist või peale pankrotiavalduse

---

⁴⁶ PankS § 171 lg 2 p 1

⁴⁷ KarS § 384.

⁴⁸ KarS § 385.

⁴⁹ KarS § 384¹

⁵⁰ KarS § 389¹

⁵¹ KarS § 391

⁵² KarS § 393

⁵³ KarsS § 381

⁵⁴ KarsS § 381¹

⁵⁵ RKTko 3-2-1-60-13, p 10.

esitamist mõistetud süüdi Strafgesetzbuch (StGB) §-des 283-283c nimetatud süütegudes ning karistuseks on määratud rahatrahv rohkem kui 90 päevamäär või vabadusekaotus rohkem kui kolm kuud.⁵⁶

StGB §-i 283 alusel on karistatavad pankrotikuriteod. Nimetatud sätte alusel on karistatavad pankrotivarasse kuuluva vara kõrvale paigutamine, ebaotstarbekal viisil kasutamine ning hävitamine,⁵⁷ vastuolus tavapärase majandustegevusega liigselt ühingu vara raiskamine, kaupade või väärtpaberitega liiga spekulatiivsete tehingute tegemine, ebamõistlike kulutuste tegemine, varadega hasartmängude mängimine või panustamine.⁵⁸ Karistatav on ka krediidiga kaupade ostmine või väärtpaberite ostmine ning nende hilisem turustamine oluliselt alla oma hinna või ära andmine olukorras, kus see on vastuolus äritava ning korraliku ettevõtja hoolsusega.⁵⁹ Karistatav on teiste isikute õiguste teesklemine või fiktiivsete õiguste tunnustamine.⁶⁰ Lisaks on karistatavad süüteod seoses raamatupidamiskohustuse rikkumisega. Nimelt on karistatav raamatupidamiskohustuse täitmata jätmine või raamatupidamisandmete selline muutmine, et see toob kaasa ebaõige ülevaate ühingu majanduslikust seisust.⁶¹ Lisaks on karistatav raamatupidamisdokumentide ennetähtaegne hävitamine. Täiendavalt loetakse karistatavaks ka bilansiga seotud süüteod, nagu bilansi väär esitamine ning selle õigeaegselt esitamata jätmine.⁶² Lisaks on karistatav, kui isik rikub raskest hooletusest korraliku ettevõtja kohustusi ning teeb tehinguid, mis on vastuolus ühingu varalise seisuga või tavapärase majandustegevusega ning kahjustab sellega ühingu majandusliku olukorda. Nimetatud sätte alusel saab isiku vastutusele võtta vaid juhul, kui isik ei ole makseid ühingule tagastanud, ühingu suhtes on algatatud pankrotimenetlus või pankrotimenetlus on raugenud.⁶³

StGB § 283a alusel nähakse ette kvalifitseeritud koosseis teatud⁶⁴ pankrotisüütegudele eelkõige juhul, kui süütegu on toimepandud enda kasu saamise eesmärgil või süüteoga on tekitatud majanduslik oht paljudele isikutele.

StGB § 283b alusel on karistatav raamatupidamise kohustuse rikkumine. Täiendav sätte sätestab täiendava koosseisu raamatupidamiskohustuse rikkumisele ning bilansi vääralt esitamisele (nõutav ei ole maksejõutus või pankrot). Viimase võlgadest vabastamise

---

⁵⁶ InsO § 290 lg 1 p 1.

⁵⁷ StGB § 283 lg 1 p 1

⁵⁸ Ibid § 283 lg 1 p 2

⁵⁹ Ibid § 283 lg 1 p 3

⁶⁰ StGB § 283 lg 1 p 4

⁶¹ StGB § 283 lg 1 p 5-6.

⁶² StGB § 283 lg 1 p 7

⁶³ StGB § 283 lg 2

⁶⁴ StGB § 283 lg 1-3

menetluse algatamise aluseks oleva süüteona on nähtud ette teatud võlausaldajate soodustamine.⁶⁵ Täpsemalt on sätestatud, et karistatav on kui isik rahuldab võlausaldaja nõude või annab võlausaldajale tagatise olukorras, kus isik on teadlik enda maksejõuetusest ning seeläbi soodustab just ühe võlausaldaja nõude rahuldamist.

Eelnevast tulenevalt erinevad Eesti ning Saksamaa regulatsioonid käesoleva aluse suhtes eelkõige kahe asjaolu tõttu. Esmalt näeb Saksamaa regulatsioon ette kitsama loetelu süütegudest, mille toimepanemisel on võimalik võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda. Kui Eesti regulatsiooni kohaselt moodustavad sätestatud süüteod kolm gruppi: pankroti- või täitemenetlusalases kuriteod, maksualased süüteod ning muud süüteod, siis Saksamaa regulatsiooni kohaselt loetakse põhjendatuks keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest ainult pankroti süütegude korral. Pankroti süüteod hõlmavad endast laiemat sisu võrreldes Eesti regulatsiooniga. Siiski jäävad Saksamaa regulatsioonist täielikult välja näiteks maksualased süüteod nagu maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine ning salakaubavedu.

Teine oluline erinevus Eesti ning Saksamaa regulatsiooni vahel on see, et Eesti regulatsiooni kohaselt on keeldumisalus olemas juhul, kui isik on seaduses loetletud süüteos süüdi mõistetud ning määravaks ei ole isiku karistus.⁶⁶ Saksamaa regulatsiooni kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlusest keelduda seaduses sätestatud süütegude toimepanemisel vaid juhul, kui süüteo eest määratud karistus ületab rahatrahvi korral 90 päeva määra või vabadusekaotuse korral kolme kuud. Seega on välistatud kergemate rikkumiste puhul võlgadest vabastamise menetlusest keeldumine.

Saksamaa õiguspraktikas on nimetatud keeldumisaluse rakendamise juures oluline, et süüdimõistev otsus ei pea olema põhjuslikus seoses nimetatud ajahetkel läbiviidava võlgadest vabastamise menetlusega. Seega ei ole oluline, et nimetatud süüteo toimepanemisega oleks kuidagi kahjustatud konkreetsete võlausaldajate huvisid. Õiguspraktikas on selgitatud, et kuna võlgadest vabastamise menetluse läbiviimisega võivad võlausaldajate huvid saada olulisel määral kahjustada, tuleb hinnata, kas nimetatud võlgnik on seda „väär“t. Seadusandja tahe oli suunatud sellele, et võlgadest vabanemise võimaluse saaksid ainult ausad võlgnikud.⁶⁷ Lisaks on oluline, et nimetatud keeldumisaluse eesmärgiks ei ole mitte ainult kaitsta võlausaldajaid, vaid ka üldist krediidimajanduse toimimist.

---

⁶⁵ StGB § 283c lg 1

⁶⁶ RKTko. 3-2-1-60-13, p 10.

⁶⁷ BGH– IX ZB 121/02

Kohtupraktikas on leitud, et näiteks raamatupidamise ning bilansikoostamise kohustuse rikkumine on majandustegevuse põhieeldus ning selle rikkumine toob kaasa olulise negatiivse välismõju kolmandatele isikutele. Kuna seadusandja tahe on suunatud vaid sellele, et kohustusest vabastamist saaksid taotleda vaid „ausad“ võlgnikud ning raamatupidamise kohustuse tahtliku rikkumist ei pane toime „aus“ võlgnik, ei ole selge põhjuslik seos vajalik. Nimetatud konstruktsiooni toetab ka asjaolu, et isikul, kes on süüdi mõistetud pankroti süüteo, on keelatud tegeleda 5 aasta jooksul äritegevusega.⁶⁸

Tõlgendades PankrS § 171 lg 2 p 1 Saksamaa samasisulise regulatsiooni valguses, on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda olukorras, kus võlgnik on mõistetud süüdi loetelus toodud kuriteos. Saksamaa õiguspraktika kohaselt ei ole oluline, kas toimepandud süütegu on põhjuslikus seoses konkreetse pankrotimenetluse võlausaldajatega. Eelnev annab kohtule võimaluse hinnata kohtulahendit ainult formaalselt, süvenemata kohtuasja üksikasjadesse. Hinnates eelnimetatud Eesti aktuaalse kohtupraktika valguses, mille kohaselt on kohtunikul igal üksikjuhul kohustus hinnata konkreetse võlgniku ausust, tuleb kohtul siiski põhjusliku seose küsimust hinnata.

1.3.2. Maksejõuetuse põhjustamine

KarS § 384 lg 1 alusel karistatakse füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi, samuti nõukogu liikme poolt võlgniku varalise seisundi teadva kohustustevastase kahjustamise eest, kui sellega on põhjustatud võlgniku maksevõime oluline vähenemine või tema maksejõuetus, rahalise karistuse või kuni kolme aastase vangistusega. KarS § 384 lg 2 kohaselt karistatakse nimetatud teo eest üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud teo toimepanija või juriidilisest isikust võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu.

Nimetatud teo objektiivne koosseis seisneb (i) füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi või nõukogu liikme poolt (ii) võlgniku varalise seisundi (iii) teadvat ning kohustustevastast kahjustamist (iv) kui sellega põhjustatakse võlgniku maksejõuetus või (v) maksevõime oluline vähenemine. Subjektiivselt küljest eeldab antud koosseis tahtlust kõigi objektiivsete asjaolude suhtes (KarS § 16 lg 3). Eelnimetatule viitab seaduse tekstis kasutatud sõna „teadva“ ning tahtlus eeldab, et toimepanija teab, et tema tegu vähendab põhjendamatult võlgniku vara väärtust ja tahab või vähemalt mõõnab seda. Asjaolu suhtes, et vara kahjustamisega põhjustatakse võlgniku

---

⁶⁸ Ibid.

faktiline maksejõetus või maksevõime oluline vähenemine, piisab kaudsest tahtlusest (§ 16 lg 4).⁶⁹

Eelnimetatud koosseisu kontekstis tuleb täpsemalt sisustada piiritlemata õigusmõisteid nagu võlgniku vara varalise seisundi kohustustevastase kahjustamine ning maksejõuetus või maksevõime oluline vähenemine. Kuivõrd enne 2015. aastal jõustunud KarS-i oli võlgniku maksevõime vähendamise viisid ammendavalt seaduses sätestatud, siis nimetatud eelduse sisustamisel lähtub autor asjaolust, et eelmises redaktsioonis sisalduvad võlgniku vara kahjustamise viisid on hõlmatud ka uue koosseisuga, kuid võrreldes eelnevaga ei ole enam loetelu ammendav, millest tulenevalt hõlmab nimetatud säte oluliselt suuremat hulka vara kahjustamise viise.

Võlgniku vara kahjustamine kujutab endast mis tahes viisil vara põhjendamatut vähendamist, sealhulgas kohustuste põhjendamatut suurendamist ja ülemäärast majanduslike riskide võtmist.⁷⁰ Mõistetatvalt ei saa vara kahjustamiseks lugeda võlgniku poolt enda ja ülalpeetavate igapäevaseks toimetulekuks vajalike kaupade ja teenuste ostmist ja tavapärase tegevuskulude kandmist. Seda, millal vara vähendamine on põhjendatu, tuleb hinnata lähtudes sarnases olukorras oleva mõistliku isiku seisukohast. Sisuliselt kujutab see endast nõ korraliku ettevõtja standardi järgmist. Vara hävitamine tähendab seevastu mõne varalise õiguse väärtuse viimist nullini.⁷¹ Riigikohus on hiljuti mõõnnud, et vara kahjustamiseks ei saa lugeda võlgniku poolt käibemaksuga maksustatava kinnisasja müümine nõ koos võlaga või võla katteks, mis halvendab võlausaldaja võimalust müügitehingult tekkinud käibemaksu sisse nõuda, ei mõjuta üldjuhul võlgniku vara suurust, sest võlgniku aktivad ja kohustused vähenevad samas ulatuses.⁷² Eelnevast tulenevalt võib järeldada, et vara kahjustamine leiab aset juhul, kui võlgniku aktivad ja kohustused ei vähene samas ulatuses.

Üheks vara kahjustamise viisiks on raiskamine. Raiskamine on vara kahjustamise viis, mis tähendab vara kasutamist või käsutamist majanduslikult ebaotstarbekal viisil või isiku sissetulekuid ja varalisi kohustusi arvestades ülemääraste kulutuste tegemist. Riigikohus on lugenud raiskamiseks näiteks asja või õiguse müümist alla selle turuhinna või maksejõuetule isikule tulu kohe mitte saamata.⁷³

---

⁶⁹ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kom. 7. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 948.

⁷⁰ Ibid. Lk 944

⁷¹ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 384. Kom. 5.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 945.

⁷² RKKKo 3-3-1-40-14, p 106.

⁷³ RRTKo 3-2-1-41-03.

Vara kahjustamine põhjendamatu kinkimisega tähendab isiku majandusliku olukorra ja olemasolevate varaliste kohustuste taustal ebaproportsionaalselt suure väärtusega eseme kinget. Lisaks on võimalik nimetatud põhjendamatu kinget sisustada läbi PankrS § 111 lg 3.⁷⁴ Tulenevalt eelnimetatud sättest on kohtul õigus kehtetuks tunnistada ka müügi-, vahetus- või muu leping, kui poolte kohustuste ebavõrdsuse tõttu on ilmne, et sõlmitud lepingul oli kas või osaliselt kinke iseloom.

Saksamaa õiguskirjanduses on võlgniku vara hävitamist, rikkumist või kasutamatuks tegemist käsitletud kitsamalt kui Eesti õiguses. Nimelt tulenevalt seaduse kommentaaridest on nimetatud sätte⁷⁵ kaitseobjektiks võlgniku vara, mis pankrotimenetluse ajal pankrotivarasse kuulub. Seega ei kuulu nimetatud kaitsealasse esemed ja õigused, mida ei ole võimalik täitemenetluses realiseerida. Üldiselt kuuluvad nimetatud sätte kaitsealasse kõik vallas- ning kinnisasjad, millel on mingisugune rahaline väärtus. Lisaks nende esemetega seotud õigused. Huvitavalt on toodud näiteks asjaolu, et kinnisasja asjaõiguslik koormamine ei ole võlgniku vara kahjustamine, kuna see ei too kaasa asja otsest väärtuse vähenemist.⁷⁶

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt sisustatakse võlgniku vara vähenemine karistusõiguslikus mõttes läbi karistusõiguslike terminite. Täpsemalt on võlgniku vara hävitamine asja substantsi selline rikkumine, mille tulemusena ei ole võimalik asja enam eesmärgipäraselt kasutada. Vara kahjustamiseks tuleb lugeda asja sellist mõjutamist, mille tulemusena on asja kasutamise väärtus langenud (kuid on siiski võimalik). Asja muutmist kasutamatuks tuleb lugeda asja sellist mõjutamist, mille tulemusena muutub asja substants selliselt, et see teeb võimatuks asja kasutamine mingiks teatud otstarbeks.⁷⁷

Selleks, et asja hävitamise, kahjustamise ning kasutamatuks muutumise koosseis oleks täidetud, peab nimetatud tegevus olema vastuolus tavapärase majandustegevusega. Asjaolu, kas tegevus on vastuolus tavapärase majandustegevusega, tuleb hinnata igal üksikjuhtumil eraldi. Üldpõhimõtteks saab siiski nimetada laialt levinud korralikku ettevõtja põhimõtte ehk tegemist ei ole tavapärase majandustegevusega olukorras, kus mõistlik isik samal ametikohal ei oleks taoliselt tegutsenud.⁷⁸ Õiguspraktikas on loetud põhjendamatuks vara raiskamiseks olukorda, kus juhatas ei koonda majandussurutise olukorras töötajaid.⁷⁹

---

⁷⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 384. Kom. 5.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 944.

⁷⁵ StGB § 283 lg 1 p 1.

⁷⁶ MüKo zum Strafgesetzbuch. StGB § 283. Radtke/Petermann. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn. 12.

⁷⁷ Ibid. Rn. 20.

⁷⁸ MüKo zum Strafgesetzbuch. StGB § 283. Radtke/Petermann. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 21.

⁷⁹ A. Schönke, H. Schröder. Strafgesetzbuch Kommentar. § 283. 25. Auflage. München. 1997. Lk 2027. Rn 12.

Võlgniku vara kahjustamiseks loetakse ka põhjendamatute kohustuste võtmist. Põhjendamatute kohustuste võtmine ja põhjendamatute soodustuste andmine tähendab võlgnikku ebamõistlikult koormava ning teist isikut soodustava tehingu tegemist. Põhjendamatu on kohustus või soodustus, mida sarnastes tehingutes sarnastel asjaoludel tavapäraselt ei esine ja mis on võlgnikule kahjulik. Riigikohus on leidnud, et põhjendamatu kohustuse võtmisena võib käsitleda tagatise andmist ebamõistlikel asjaoludel või võlgnikule kasuliku tulevikutehingu ennetähtaegset lõpetamist võlglikule kahjulikel tingimustel. Lisaks laenu andmise ilma piisava tagatiseta.⁸⁰

Saksamaa regulatsiooni kohaselt on võlgadest vabastamise menetluse koosseisu tunnuseks element, kui võlgnik on teinud ühingu rahaga kahjulike tehinguid/kulutusi.⁸¹ Seaduse kommentaaride kohaselt on tehingud kahjulikud, kui nad ületavad maksejõuetuse olukorras lubatavate hädavajalike kulutuste piiri- ehk ületavad ühingu kogu vara ning sissetuleku ning vaidlusaluse kohustuse mõisliku suhte. Eelnimetatud mõistlikkuse suhet tuleb hinnata ajahetkel, millal isik vaidlusaluse tehingu sooritas. Käesoleva elemendi juures ei ole oluline, millisel eesmärgil on nimetatud tehing tehtud- st kas tehing teenib ühingu või tehingu sooritanud isiku isikliku huvi. Õiguspraktikas on toodud näide, mille kohaselt tuleb kahjustavateks kulutusteks pidada kindlasti ebamõistlikult suurt büroopinna renti, ärireise, ebamõistliku reklaamikulu, samuti luksuskaupu nagu jahte, lennukeid jne. Käesoleva koosseisu alla ei lähe loomulikult kulutused, mille eest võlgnik saab samaväärse vastusoorituse. Vastusooritus on arvestatav vaid juhul, kui nimetatud vastuvoorituse arvelt on võlausaldajatel võimalik enda nõuet rahuldada⁸².

Kehtiva KarS § 384 lg 1 alusel on isik karistatav ainult juhul, kui ta on kahjustanud võlgniku vara kohustuste vastaselt. Kuivõrd juriidilise isiku nõukogu liikmetel, juhatuse liikmetel, osanikel ning aktsionäridel on hoolsus- ning lojaalsuskohustus (TsÜS § 32) ning juhatuse ning nõukogu liikmetel on objektiivne kohustus järgida korraliku ettevõtja hoolsust, saab juhatuse ning nõukogu liikme võtta vastutusele olukorras, kus ta on rikkunud näiteks objektiivset kohustust käituda korraliku ettevõtja hoolsusega⁸³ ning võõrandanud juriidilisele isikule olulist vara oluliselt alla oma turuhinna. Küsitav on siiski asjaolu, millised on need seadusest tulenevad kohustused, mille tulemusena on võimalik füüsilist isikut võtta vastutusele olukorras, kus ta on oluliselt vähendanud maksejõuetuse olukorras oma vara. Vastupidiselt

⁸⁰ Ibid. Vt ka RKTko. 3-1-1-58-03.

⁸¹ StGB § 283 lg 1 p 2. „*unwirtschaftliche Ausgaben*“

⁸² A. Schönke. H.Schröder. Strafgesetzbuch Kommentar. § 283. 25. Auflage. München. 1997. Lk 2028. Rn 17.

⁸³ Äriseadustik (ÄS) 01.09.1995. RT I, 19.03.2015, 45. § 187 lg 1, ÄS § 289².

äriseadustikust tulenevast korraliku ettevõtja hoolsuskohustusest on füüsilisel isikul põhiseadusest tulenev õigus enda vara vabalt käsutada.

Võlgniku vara kahjustamine on KarS § 384 lg 1 alusel karistatav üksnes juhul, kui see põhjustab tagajärjena võlgniku maksejõuetuse või maksevõime olulise vähenemise.⁸⁴ Võlgniku maksevõime oluline vähenemine nimetatud kontekstis kujutab endast nimetamata põhjustel faktiliselt maksejõutuks muutunud võlgniku või juba pankrotis oleva võlgniku vara täiendavat vähenemist ulatuses, mis mõjutab oluliselt võlausaldajate nõuete rahuldamise ulatust. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et ilmselt ei tohiks maksevõime vähendamise olulisuse piir olla madalam PankrS § 15 lg 3 p-s 3 nimetatud summalistest määradest.⁸⁵ Nimetatud sätte kohaselt jätab kohus ajutise halduri nimetamata, kui võlausaldaja pankrotiavalduse aluseks olevate nõuete suurus ei ületa aktsiaseltsi puhul 12 500 eurot, osa-, täis- või usaldusühingu puhul 2500 eurot ja teiste juriidiliste isikute või füüsilise isiku puhul 1000 eurot, välja arvatud kui nimetatud nõuete suhtes on aasta jooksul enne pankrotiavalduse esitamist tulemusteta toimunud täitemenetlus (PankrS § 15 lg 3 p 3).

Viimase sisustamist vajava mõistena tuleb käsitleda maksejõuetuse mõistet. Väga pikalt vaidlusi tekitanud küsimuse lahendas Riigikohus juba mõni aeg tagasi. Täpsemalt leidis Riigikohus, et selleks, et teha kindlaks, kas äriühingust võlgnik on teatud hetkel muutunud objektiivselt püsivalt maksejõuetuks, tuleb anda terviklik hinnang tema varalisele seisundile ja majandustegevuse tõenäolisele tulevikuperspektiivile. Võlgniku objektiivne püsiv maksejõuetus on ilmne, kui tema majanduslikku olukorda iseloomustavad andmed on sellised, mis annavad objektiivsele ja asjatundlikule kõrvalseisjale alust pidada võlgnikku püsivalt maksejõuetuks. Sellise hinnangu andmisel tuleb lähtuda informatsioonist, mis oli kättesaadav maksejõuetuse väidetava ilmnemise ajal (nn *ex ante* hindamine). Näiteks ei saa võlgniku maksevõimet tagantjärele hinnates võtta arvesse selliseid tehnoloogia arengus või tooraine hinnas toimunud olulisi muudatusi, mis mõjutasid võlgniku äriplaani realiseerumist, kuid mis hinnataval ajahetkel ei olnud mõistlikult ettenähtavad.⁸⁶

Kokkuvõttes on Eesti ning Saksamaa regulatsioon maksejõuetuse sätte osas väga sarnane. Siiski erinevalt Saksamaa regulatsioonist näeb 2015. aastal kehtima hakanud KarS ette koosseisu elemendi, mille kohaselt saab isikut karistada ainult olukorras, kus ta on vähendanud võlgniku vara enda kohustuste vastaselt. Kuivõrd füüsilisest isikust võlgnikul ei

---

⁸⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kom. 6. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 947

⁸⁵ Ibid. Lk 948

⁸⁶ RKTko 3-2-1-49-11, p 17-19.

ole kohustust käituda korraliku ettevõtja hoolsusega ega esitada pankrotiavaldust, kerkib küsimus, milliste kohustuste rikkumise tulemusena on võimalik füüsilist isikut enda vara kahjustamise eest vastutusele võtta.

Autori hinnangul tuleks füüsilise isiku vastutusele võtmine käesoleva aluse kontekstis välistada. Füüsilisele isikule ei saa kohaldada juriidilisele isikule laienevat kohustust käituda majanduslikult otstarbekalt. Juriidilisele isikule kohalduv „*mõisliku ettevõtja*“ kriteerium loob objektiivse hindamisstandardi, mis tähendab kriteeriumit, mille kohaselt peab juriidilise isiku juhatuse liige käituma vähemalt nii nagu mõistlik isik samal positsioonil. Tulenevalt asjaolust, et avalik huvi juriidilise isiku suhtes on oluliselt suurem, on see põhjendatud. Füüsilisele isikule laieneb PS-s sätestatud ettevõtlus- (PS § 31) ning eneseteotuse vabadus (PS § 19), millest tulenevalt on tal õigus teha kõikvõimalike tehinguid. Füüsiline isik saab eelnevaid põhiõiguseid kasutada siis, kui ta on teovõimeline. Füüsiline isik teovõimeline siis, kui ta on saanud 18 aastaseks (TsÜS § 8 lg 2)⁸⁷ ning ei ole tuvastatud teovõimet välistavaid asjaolusid. Inimeste intelligentsi ning haridustase on niivõrd erinev, et ei ole kuidagi võimalik luua nõ „ühtset“ standardit, millest alates on füüsiline isik raisanud enda vara „*kohustuste vastaselt*“: Seega tuleks seadusandjal kaaluda nimetatud sätte ülevaatamist.

Eelnevast tulenevalt tuleb hinnata, kas käesolev keeldumisaluse element on proportsionaalne seadusandja poolt loodud eesmärgi saavutamiseks. Abinõu on proportsionaalne juhul, kui ta on saavutatava eesmärgi suhtes sobiv, vajalik ning mõõdukas.⁸⁸ Kuivõrd tuleb autori hinnangul hinnata konkreetse abinõu vajalikkust ja mõõdukust keeldumisaluse üleselt, annab autor keeldumisaluse mõõdukuse kohta hinnangu käesoleva keeldumisaluse lõpus.⁸⁹ Siinkohal annab autor hinnangu keeldumisaluse elemendi sobivusele.

Eelnõu on sobiv, kui see aitab kaasa legitiimse eesmärgi saavutamisele. Nagu eelnevalt selgitatud on keeldumisaluse eesmärgiks⁹⁰ kaitsta võlausaldajate huvisid võimalikult suure ulatuses. Konkreetseks keeldumisaluseks on abinõu, mille kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlusest keelduda olukorras, kus võlgnik on mõistetud süüdi maksejõuetuse põhjustamises KarS § 384. Nimetatud koosseisu kaitstavaks õigushüveks on pankrotivara.⁹¹ Seega on ka nimetatud süüteo kaitseobjektiks võlausaldajate varade ning nõuete kaitse. Eelnevast tulenevalt on käesoleva koosseisu näol tegemist sobiva abinõuga.

---

⁸⁷ Tsiviilseadustiku üldosaseadus. 01.07.2002. RT I, 13.03.2014, 103.

⁸⁸ RKÜKo 3-4-1-17-13, p 32.

⁸⁹ Vt. p 2.3.10.

⁹⁰ Vt. p 1.

⁹¹ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 384. Kom. 1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 941

1.3.3. Vara varjamine pankroti ja täitemenetluses

Esimese seadusjärgse menetluse algatamise piirangu teiseks võimalikuks elemendiks on karistusõiguslik koosseis vara varjamine pankroti ja täitemenetluses (KarS § 385 lg 1). Nimetatud sätte kohaselt karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi, samuti nõukogu liikme poolt pankroti- või täitemenetluses võlgniku vara olulises ulatuses varjamise või selle või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamise eest, kui andmetes kajastatakse vara olulises ulatuses. Kuivõrd 2015. aastal kehtima hakanud sättesse on seadusandja lisanud elemendi, et koosseis on täidetud olukorras, kus võlgnik varjab vara olulises ulatuses või kajastab ebaõigeid andmeid olulises ulatuses, sisustab autor kehtivat eeldust väljakujunenud praktika kohaselt, kuid sisustab ka täiendava elemendi.

Eelnimetatud alternatiivset koosseisu saab lugeda täidetuks, kui on täidetud järgmine objektiivne koosseis: (i) füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi või nõukogu liikme poolt, (ii) pankroti või täitemenetluses, (iii) võlgniku vara olulises ulatuses varjamine või (iv) muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamine, kui andmetes kajastatakse vara olulises ulatuses.

Subjektiivsest küljest eeldab antud koosseis tahtlust kõigi objektiivsete asjaolude suhtes, seega on koosseis täidetud, kui isik paneb teo toime vähemalt kaudse tahtlusega.⁹²

Kuivõrd füüsiline isik, juriidiline isik, pankroti- või täitemenetlus ning juhatuse liige või seda asendav organ on seaduses defineeritud ning nende sisustamisel puudub kohtul diskretsiooniruum, siis autor töö mahu piiratust arvestades nimetatud eelduseid ei sisusta.

Käesoleva võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluse juures tuleb märkida, et keeldumisalust on võimalik rakendada vaid sellisel juhul, kui tegu on toimepandud täitemenetluse- või pankrotimenetluse jooksul. Seadusandja on valeandmete esitamisega sidunud mitmeid võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluste koosseise. Nimelt on võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisalusena sätestatud eraldiseisev alus, mille kohaselt olukorras, kus võlgnik on võlgadest vabastamise menetluse algatamisel esitanud ebaõigeid andmeid oma majandusliku olukorra kohta, kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest (PankrS § 171 lg 1 p 5). Lisaks võib PankrS § 175 lg 2 alusel kohus keelduda viie aasta möödumisel võlgadest vabastamise menetluse

---

⁹² J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 384. Kom. 7. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 955.

algatamist võlgniku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 sätestatud kohustusi. PankrS § 173 lg 2 alusel peab võlgnik andma nii võlausaldaja kui ka usaldusisiku taotlusel informatsiooni oma sissetulekute ning vara kohta.

Eelnevast tulenevalt tuleb võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluste juures eristada kolme erinevat teabe andmise koosseisu. Esimene keeldumise alus on sätestatud olukorras, kus võlgnik on varasemalt enne võlgadest vabastamise menetluse avalduse esitamist mõistnud süüdi vara varjamises pankroti- või täitemenetluses. Seega on oluline vaid nõ kohtulahendi olemasolu ning põhjusliku seose olemasolu kavandatava võlgadest vabastamise menetlusega ei ole oluline.

Teine teabeandmisega seotud koosseis on eraldiseisvaks võlgadest vabastamise menetluse algatamise piiranguks ning on soetud võlgadest vabastamise menetlusele eelnenud informatsiooni andmisega (PankrS §171 lg 2 p 5). Seega nimetatud alus on seotud konkreetseesse menetlusesse esitatud andmetega. Kolmas teabeandmisega seotud koosseis rakendub peale võlgadest vabastamise menetluse läbi viimist ja nõ „*hästi käitumise*“ perioodi lõpus, kus võlgnik on võlgadest vabastamise menetluse kestel rikkunud enda kohustust anda täiliku informatsiooni enda sissetuleku ning vara kohta. Seega rakendub käesolev eeldus sellise informatsiooni suhtes, mis on antud võlgadest vabastamise menetluse kestel.

Käesoleva punkti juures sisustab autor esimest teabeandmisega soetud koosseisu, mis rakendub võlgadest vabastamise menetluse keeldumisalusena olukorras, kui võlgnik on mõistnud süüdi võlgniku vara varjamises või võlausaldajatele tähtsate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamises.

Vara varjamisena ja vara või muude võlausaldajale tähtsate asjaolude kohta valeandmete esitamisenä on käsitletav füüsilisest isikust võlgnikul ja juriidilisest isikust võlgniku pädevatel esindajatel nii pankrotimenetluses kui ka täitemenetluses lasuva teabe kohustuse rikkumine. Teabe andmise kohustus on ettenähtud PankrS 4 peatükis ja täitemenetluse seadustiku (edaspidi TMS⁹³) 5. peatükis. PankrS § 85 lg 1 kohaselt peab võlgnik kohtule, haldurile ja pankrotitoimkonnale andma teavet, mida nad vajavad seoses pankrotimenetlusega, eelkõige oma vara, sealhulgas kohustuste ning majandus- ja kutsetegevuse kohta. Võlgnik on kohustatud esitama haldurile pankroti väljakuulutamise päeva seisuga bilansi koos vara, sealhulgas kohustuse nimekirjaga. TMS § 59 lg 1 näeb ette, et võlgnik peab kohtutäiturile andma kogu oma vara kohta teavet, mida kohtutäitur seoses täitemenetlusega vajab. Võlgnik

---

⁹³ Täitemenetluse seadustik. 01.01.2006. RT I, 05.03.2015, 6.

on kohustatud esitama kohtutäituri nõudel oma, sh ka kohustuste nimekirja, millest peab muu hulgas nähtuma vara, mille võlgnik on viimase aasta jooksul enne täitemenetluse alustamist võõrandanud oma lähikondsele.⁹⁴

On oluline, et teabe andmise kohustuse rikkumine on karistatav vaid osaliselt. Nimelt on teabe andmise kohustuse rikkumine karistatav üksnes juhul, kui see tähendab vara varjamist. Vara varjamiseks võib pidada õigustatud subjektile teabe esitamata jätmist või valeteabe esitamist võlgniku olemasoleva vara koosseisu või varale juurdepääsuvõimaluste kohta.⁹⁵

Lisaks on karistatav ka ebaõigete andmete esitamine teiste võlgniku vara kohta käivate asjaolude kohta, mis võivad olla näiteks ebaõige informatsiooni andmine eseme omaduste, realiseerimisvõimaluste või turuhinna osas. Muudeks tähtsateks asjaoludeks saab lugeda sellist teavet võlgniku majandus- ja kutsetegevuse kohta, mis ei puuduta otseselt võlgniku vara, kuid mis on oluline pankroti- või täitemenetluse eesmärkide saavutamiseks. Täiendavateks näideteks võib tuua näiteks piiratud ülevaate võlgniku turuolukorrast või ebapiisav ülevaade pooleliolevatest läbirääkimistest.⁹⁶

2015. aastal kehtima hakanud KarS-i kohaselt lisatakse täiendav element eelnimetatud koosseisu ning isik on karistatav ainult olukorras, kus võlgnik on vara varjanud olulises ulatuses või võlgnik on andnud ebaõigeid tähtsate asjaolude kohta ebaõigete ning ebaõiged andmed kajastavad võlgniku vara olulises ulatuses. KarS § 12¹ kohaselt loetakse, et kahju või süütegu on oluline, kui sellega tekitatakse kahju, mis ületab 4000 eurot. Seega kehtiva KarS § 385 lg 1 koosseis täidetud olukorras, kus võlgnik varjab vara, mille suurus on vähemalt 4000 eurot, või annab ebaõigeid andmeid vara kohta, mille suurus on vähemalt 4000 eurot.

Saksamaa regulatsiooni StGB § 383 lg 1 p 1 lause 1 kohaselt on karistatav pankrotivara kõrvale panemine ning varjamine. Varjamine on iga tegevus või tegemata jätmine, mis on seotud võlausaldajate või pankrotihalduri teadmiseiga pankrotivarasse kuuluva vara osa kohta.⁹⁷ ehk varjamisena on käsitletav igasugune teadmatusse jätmine. Saksamaa õiguspraktikast on toodud näiteid täidetud koosseisude kohta, nagu näiteks abieluvara lepinguga võlgniku vara abikaasale kandmine.⁹⁸

---

⁹⁴ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 385. Kom. 6.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 953.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 385. Kom. 6.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 953

⁹⁷ A. Schönke, H. Schröder. Strafgesetzbuch Kommentar. § 283. 25. Auflage. Verlag C.H. Beck. München. 1997. Lk 2026. Rn 5.

⁹⁸ BGH GA/H 56, 347.

Saksamaa õiguspraktika kohaselt loetakse vara varjamise koosseis täidetuks ka juhul, kui võlgnik ei täida enda seadusest tulevat kohustust avaldada informatsiooni pankrotivarasse kuuluva vara kohta. Õiguskirjanduse kohaselt on süüline koosseis täidetud ka olukorras, kus pankrotihaldur on heauskselt palunud kinnitada võlgnikul pankrotivarasse kuuluva vara nimekirja ning võlgnik ei ole nimekirja täiendanud.⁹⁹

Eelnevast tulenevalt on nii Eesti kui ka Saksamaa regulatsioon vara varjamise küsimuses üsna sarnane. Siiski lähtuvalt Eesti regulatsioonist on karistatav vaid tegevusdelikt ehk olukord, kus võlgnik võlausaldaja ning pankrotihalduri teo läbi teadmatusse jätab. Saksamaa regulatsiooni kohaselt on karistatav ka võlgniku poolne võlausaldaja teadmatusse jätmine olukorras, kus võlgnikul oli seadusest tulenev kohustus tegutseda. Erinevalt Saksamaa regulatsioonist on Eesti regulatsiooni kohaselt koosseis täidetud vaid juhul, kui vara väärtus ületab 4000 eurot.

Nagu eelnevalt viidatud, hindab autor käesoleva keeldumisaluse proportsionaalsust kahes osas. Esmalt hindab autor keeldumisaluse sobivust ning keeldumisaluse kui terviku mõõdukusele annab autor hinnangul peatüki lõpus tervikuna. Eelnõu on sobiv juhul, kui see aitab kaasa seadusandja poolt ettenähtud legitiimse eesmärgi saavutamisele. Kohtul on õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on mõistatud süüdi vara varjamises pankrot- ja täitemenetluses. Nimetatud koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks on võlausaldaja varalised või muud huvid, mille kaitsele on pankroti- või täitemenetlus suunatud.¹⁰⁰ Kuivõrd nimetatud keeldumisaluse eesmärgiks on kaitsta võimalikult suurel määral võlausaldajate nõuete rahuldamist ning käesolev keeldumisalus võimaldab kohtul keelduda võlgadest vabastamine menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on kahjustanud võlausaldajate huvisid, on keeldumisalus abinõuna sobiv seadusandja legitiimse eesmärgi saavutamiseks. Seega nõ vara varjamise keelamine aitab otseselt kaasa võlausaldajate nõuete võimalikult suurele rahuldamisele. Eelnevast tulenevalt on käesoleva keeldumisaluse element sobiv.

1.3.4. Võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine

2015. aastal jõustunud KarS tõi võlgadest vabastamise menetlusse keeldumisalusena uue elemendi, milleks on võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine. Keeldumisaluse komponendina on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui kohus on

---

⁹⁹ MüKo zum StGB. § 283. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 18.

¹⁰⁰ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 385. Kom. 6.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 953

võlgniku süüdi mõistnud võlausaldajate ebavõrdses kohtlemises KarS § 384¹ mõistes. KarS § 384¹ kohaselt karistatakse juriidilisest isikust võlgniku juhtorgani või seda asendava organi liikme poolt võlgniku kohustuste täitmisel ühe võlausaldaja teadvalt teist võlausaldajat kahjustava eelistamise eest, kui võlgniku suutlikkus rahuldada kahjustatud võlausaldajate nõudeid vähenes sellega suurele kahjule vastava summa võrra või enam, rahalise karistuse või kuni kaheaastase vangistusega. Nimetatud teo eest karistatakse üksnes siis, kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotimenetluse raugemise tõttu (KarS 384¹).

Sisuliselt oli ühe võlausaldaja eelistamine teisele sätestatud eelmises redaktsioonis KarS § 384 lg 1 osana. Eelmise redaktsiooni sätte kohaselt oli ühe võlausaldaja teisele eelistamine üheks alternatiivseks koosseisuliseks tunnuseks maksejõuetuse põhjustamise koosseisust. Kehtiva redaktsiooni kohaselt peavad olema täidetud järgmised koosseisulised tunnused: (i) juriidilise isiku juhtorgan (ii) võlgniku kohustuste täitmisel (iii) eelistab ühte võlausaldajat teadvalt ning kahjustavalt teisele ning (iv) võlgniku suutlikkus rahuldada kahjustatud võlausaldajate nõudeid vähenes sellega suurele kahjule vastava summa võrra või enam. Eelnevast tulenevalt sisustab autor mõisted, mille sisustamisel on kohtul diskretsiooniruum. Kuivõrd sarnane koosseis oli ka enne nimetatud sätte loomist kehtinud KarS-is, sisustab autor kehtivat sätet eelneva tõlgenduspraktika kohaselt.

Ühe võlausaldaja teisele eelistamine tähendab eeskätt ühe võlausaldaja nõude rahuldamist eelisjärjekorras. Selline tegu saab olla võlgniku maksejõuetuse või maksevõime olulise vähenemise põhjus ja seega ka karistatav vaid juhtudel, kui eelistatud võlausaldaja nõude rahuldamine toob kaasa võlgniku majandus – või kutsetegevuse seiskumise, mida võlausaldajate võrdse kohtlemise korral ei oleks juhtunud. Üldjuhul ei ole ühe võlausaldaja teisele eelistamine isiku maksejõuetuse või maksevõime vähenemise põhjus, kuna võlausaldaja põhjendatud nõude rahuldamine iseenesest ei vähenda võlgniku vara suurust. Võlausaldaja ebavõrdne kohtlemine, kui see ei halvenda võlgniku maksevõimet tervikuna, karistusõiguslikku vastutust kaasa ei too. Tuleb arvestada, et teatud juhtudel võib ühe võlausaldaja teisele eelistamine olla majanduslikult põhjendatud ja kooskõlas teiste võlausaldajate huvidega.¹⁰¹

Riigikohus on selgitanud, et võlgniku rahalise kohustuse täitmine on käsitletav ühe võlausaldaja teisele eelistamisena vaid siis, kui see on vastuolus PankrS §-s 153 sätestatud jaotuspõhimõtetega ja kahjustab PankrS § 109 tähenduses teiste võlausaldajate huvisid.

---

¹⁰¹ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kom. 5.8. 3 trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 947

Esiteks on ühe võlausaldaja teisele eelistamisest võimalik rääkida üksnes juhul, kui täidetud kohustuse prioriteet täitmata kohustuse ees ei tulene vahetult seadusest ning teiseks täidetud nõue ei ole rahuldamata nõudest varasemas rahuldamisjärgus (PankrS § 153). Seega on ühe võlausaldaja teisele eelistamise esmaseks eelduseks see, et ühele võlausaldajale tasutakse võlg, kuid võlausaldajatele, kelle nõuded on varasemates järkudes või ka samas järgus, milles saaks olla rahuldatud võlgniku võlanõue, võlga ei tasuta.¹⁰²

Ühe võlausaldaja nõude rahuldamine varasemas järgus ei pruugi alati olla võlgniku kohustuse rikkumine ja teiste võlausaldajate kahjustamine. Teatud nõuete eelistamine võib olla majanduslikult põhjendatud. Riigikohus on leidnud, et kui ühte võlausaldajat on teistele võlausaldajatele eelistatud, kuna temale tasuti võlg, kuid võlausaldajatele, kelle nõuded on varasemates järkudes või ka samas järgus, milles on eelistatud võlausaldaja nõue, võlga ei tasutud, ei saa sellist olukorda pidada automaatselt teiste võlausaldajate kahjustamiseks.¹⁰³

Ühe võlausaldaja eelistamine võib olla täiesti majanduslikult põhjendatud, näiteks eemärgil vältida võlgniku majandusliku olukorra veel täiendavat halvenemist. Näiteks võib tuua elektriteenuse pakkuja nõude rahuldamine. Vastupidisel juhul toimuks võlgniku majandustegevuse täielik väljalülitamine. Seega konkreetselt nõ ühe võlausaldaja teisele eelistamist tuleb hinnata üksikjuhtumi korral eraldi.

2015. aastal kehtima hakanud regulatsiooni kohaselt on objektiivne koosseis täidetud vaid juhul, kui ühe võlausaldaja eelistamisel teisele väheneb võlgniku vara summas, mis vastab suure kahjule. Suur kahju on kahju, mis ületab 40 000 eurot (KarS § 121). KarS § 384¹ lg 2 kohaselt on süütegu karistatav ainult juhul, kui kohus on välja kuulutanud võlgniku pankroti või lõpetanud pankrotiavalduse menetluse raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata.

Ühe võlausaldaja teisele eelistamine on sätestatud Saksamaa InsO §-s 283c. Nimetatud koosseis kujutab endast erikoosseisu pankrotikuriteo üldkoosseisule. Erinevalt pankrotisüütegude üldkoosseisust ei too nimetatud süütegu kaasa pankrotivara vähenemist, vaid on vastuolus vaid InsO-s sätestatud pankrotivara jaotamise põhimõtetega.¹⁰⁴

Erikoosseisu täitmiseks peavad olema täidetud järgmised tingimused: võlgnik on andnud maksejõuetuse olukorras ühele võlausaldajale tagatise või rahuldanud tema nõude; sellise

---

¹⁰² RKKKo 3-1-1-49-11, P 32

¹⁰³ RKTko. 3-2-1-58-03. P 8-9. Vt ka RKTko 3-2-1-80-06 p 11.

¹⁰⁴ A. Schönke, H. Schröder. Strafgesetzbuch. Kommentar. 25. Auflage. Verlag C.H. Beck. München. 1997. § 283c. Lk 2043. Rn 3-5.

nõude rahuldamine või tagatise andmine ei vasta võlgniku olukorrale; tegu eelistab põhjendamatult ühte võlausaldajat teisele ning soorituse tegemine ei olnud põhjendatud.¹⁰⁵

Maksejõuetuse olukorras tagatise andmine kujutab endast õigusliku toimingut, mille abil võlgnik tahtlikult ning teadlikult ühe kindla ning määratud võlausaldaja nõude rahuldamist tagab. Piisab õiguslikust toimingust, mis võlausaldajal enda nõude rahuldamist võimaldab, teeb nõude rahuldamise tõenäolisemaks, ajaliselt varasemaks, lihtsamaks, paremaks või kindlamaks, võrreldes võlausaldaja varasema positsiooniga. Sisuliselt ei pea nõ eelistamine omama otsest majanduslikku sisu. Oluline on, et tagatis oleks antud varale, mis kuulub pankrotivarasse. Õiguspraktikas toodud näite alusel ei saa lugeda ühe võlausaldaja eelistamiseks olukorda, kus kolmas isik on pankrotivaras oleva nõude käenduse ülevõtnud. Seevastu tuleb ühe võlausaldaja eelistamiseks lugeda kahtlemata pandiõiguse andmist ning hüpoteegi seadmist.¹⁰⁶

Erikoosseisu kontekstis loetakse võlausaldaja nõude rahuldamiseks igasugust võlgniku poolset kohustuse täitmist (BGB § 363 mõistes)¹⁰⁷ või asendustäitmist (BGB § 364 mõistes). Õiguspraktikas toodud näite kohaselt on ühte võlausaldajat eelistatud teisele olukorras, kus võlgnik ostab võlausaldajalt arvega eseme, mis omakorda võimaldab võlausaldajal sooritada enda nõude rahuldamiseks tasaarvestuse.¹⁰⁸

Erikoosseisu täitmiseks peab võlgnik tegutsema subjektiivse koosseisu mõistes, kas tahtluse või ettekavatsetusega.¹⁰⁹

Eelnevast tulenevalt asub autor seisukohale, et Saksamaa ning Eesti regulatsiooni üldpõhimõtted ühe võlausaldaja eelistamisel teisele on analoogsed, kuid Saksamaa regulatsiooni on sisustatud oluliselt laiemalt. Eesti kohtupraktika kohaselt loetakse võlausaldaja eelistamiseks olukorda, kus tehing on vastuolus PankrS §-s 153 sätestatud jaotuspõhimõtetega ja kahjustab eelkõige PankrS § 109 tähenduses teiste võlausaldajate huve. Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt loetakse ühe võlausaldaja eelistamiseks igasugust toimingut, mis võlausaldajal enda nõude rahuldamist võimaldab, teeb nõude rahuldamise tõenäolisemaks, ajaliselt varasemaks, lihtsamaks, paremaks või kindlamaks, võrreldes

---

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ A. Schönke, H. Schröder. Strafrechtsgesetzbuch. Kommentar. 25. Auflage. Verlag C.H.Beck. München. 1997. § 283c. Lk 2043. Rn 4.

¹⁰⁷ Eesti regulatsiooni kohaselt vastab BGB § 363 kohase täitmise sättele VÕS § 76 lg 1 ning BGB § 364 vastab VÕS § 89 lg-le 1 ehk kohustuse täitmise asendamine.

¹⁰⁸ A. Schönke, H. Schröder. Strafrechtsgesetzbuch. Kommentar. § 283c. 25. Auflage. Verlag C.H. Beck. München. 1997. Lk 2043. Rn 5, Vt ka BGH GA/H 61, 359.

¹⁰⁹ A. Schönke, H. Schröder. Strafrechtsgesetzbuch. Kommentar. § 283c. 25. Auflage. Verlag C.H. Beck. München. 1997. Lk 2044. Rn 15.

võlausaldaja varasema positsiooniga. Seega sisustatakse Saksamaa regulatsiooni laiemalt kui Eesti regulatsiooni.

Erinevalt Saksamaa regulatsioonist näeb Eesti regulatsioon ette ka summalise piiri, millest tulenevalt on objektiivse koosseis täidetud vaid juhul, kui võlgniku vara ühe võlausaldaja nõude teisele eelistamise korral väheneb vähemalt 40 000 eurot. Saksamaa InsO-s nimetatud määr puudub ning karistatavad on ainuüksi ka teod, mis ühe võlausaldaja nõude rahuldamist lihtsustavad.

Nagu eelnevalt selgitatud hindab autor käesoleva keeldumisaluse elementide proportsionaalsust kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu keeldumisaluse sobivusele ning vajalikkust ja mõõdukust hindab autor käesoleva keeldumisaluse üleselt käesoleva peatüki lõpus. Eelnõu on sobiv juhul, kui see aitab kaasa seadusandja poolt ettenähtud legitiimse eesmärgi saavutamisele. Käesoleva keeldumisaluse elemendi puhul on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on mõistetud süüdi võlausaldajate ebavõrdses kohtlemises KarS § 384¹ mõistes. Nimetatud koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks on sarnaselt teiste majandusalaste süütegudega võlausaldajate huvid üldiselt. Seega on käesolev koosseisu eesmärgiks kaitsta teatud võlausaldajate huvisid.

Tuleb hinnata, kas käesolev keeldumisaluse element on sobiv keeldumisaluste legitiimse eesmärgi saavutamiseks, milleks on võimaldada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine. Ühe võlausaldaja eelistamine teisele kahjustab selgelt teiste võlausaldajate nõuete rahuldamist, seega kahjustab selgelt ka teiste võlausaldajate huvisid. Olukorras, kus nõ keelata ühe võlausaldaja teisele eelistamine, aitab see kaasa kõikide võlausaldajate nõuete rahuldamisele tervikuna. Eelnevast tulenevalt on tegemist sobiva meetmega.

1.3.5. Maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine

PankrS § 171 lg 2 p 1 lause 1 kohaselt võib kohus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on süüdi mõistetud maksukohustuse varjamises ja tagastusnõude alusetu suurendamises (KarS § 389¹). KarS § 389¹ koosseis on täidetud, kui on täidetud vähemalt üks järgnevatest tingimustest ehk tegemist on alternatiivse koosseisuga: isik on (i) jätnud maksuhaldurile esitamata andmed, (ii) esitanud valeandmed või (iii) rikkunud kinnipidamiskohustust, mille tagajärjel jäi maksudena laekumata, tagastati, tasaarvestati või hüvitati suurele kahjule vastav summa. Subjektiivsest küljest nõuab koosseis tahtlust kõigi objektiivsete tunnuste osas. Kuivõrd 2015. aastal kehtestatud regulatsioon erineb eelnevast

vaid nime tõttu, on kohane sätet sisustada kooskõlas tõlgendusega, mis on välja kujunenud kooskõlas eelnevalt kehtinud redaktsiooniga.

Erinevalt Eesti regulatsioonist ei ole maksualased süüteod aluseks võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks Saksamaal. Nii Saksamaa kui ka Eesti¹¹⁰ seadusandja on asunud seisukohale, et süüteod, mis on sätestatud piiramaks võlgadest vabastamise menetluse algatamist on poliitiline valik eesmärgil tagada „uus võimalus“ ainult ausatele võlglastele. Seega on Eesti seadusandja pidanud vajalikuks sätestata oluliselt laiem nimekiri süütegudest, mille sooritamisel on kohtul alus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda. Nagu eelnevalt kirjeldatud, on seadusandja püüdnud leida kompromissi võlglaste põhiseadusliku õiguse „õigus vabale eneseteostusele“ ning võlausaldaja põhiõiguse „omandipõhiõigus“ vahel. Keeldumisalused kui sellised on seadusandja poliitiline otsus, mille puhul on konkreetne seadusandja leidnud, et konkreetse teo toimepanemine kahjustab võlausaldajate huvisid sedavõrd, et „uue alguse“ võimaluse mitte pakkumine on proportsionaalne.

Saksamaa Ülemkohus on välistanud maksudega seotud kuriteod teadlikult võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluste loetelust ning toonitanud nimekirja *numerus claususe* põhimõtet. Saksamaa Ülemkohus¹¹¹ võttis maksudest kõrvalehoidmisega seotud küsimuses seisukoha, et olukorras, kus isik on süüdi mõistetud maksudest kõrvalehoidmises, ei ole võlgadest vabastamise menetluse mitte algatamine õiguspärane. Kaasuse asjaolude kohaselt oli hagi esitaja mõned aastad enne võlgadest vabastamise menetluse algatamist süüdi mõistetud maksudest kõrvale hoidmises Abgabeordnung (AO) § 370 mõistes. Võlgnik esitas pankrotiavalduse ning enne suulise arutamise lõppterminit esitas võlgnik ka avalduse võlgadest vabastamine menetluse läbiviimiseks. Maksuamet esitas võlgadest vabastamise menetluse vastuväite, asudes seisukohale, et käesoleva seaduse eesmärgiks on pakkuda „ uut algust“ vaid korralikele ning eeskujulikele võlglastele, kuid maksudest kõrvalehoidmises süüdimõistetud isikut ei saa kindlasti ausaks võlglasteks lugeda.

Kuivõrd Saksamaa InsO § 290 lg 1 p-s 1 ei ole otsesõnu sätestatud, et võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseks on maksualased kuriteod, tugines kostja vastuväite esitamisel üldnormile (InsO § 290 lg 1 p 2), mille kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamine menetluse algatamisest keelduda olukorras, kus võlgnik on viimase kolme aasta

---

¹¹⁰ Pankrotiseaduse muutmise eelnõu seletuskiri. SE 1085. Internetis kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023

28.01.2015

¹¹¹ BFH, Urteil VII R 6/07.

jooksul tahtlikult või raskest hooletusest esitanud valeandmeid oma majandusliku olukorra või vara kohta, eesmärgil saada krediiti, kaasata avalike vahendeid või saada soodustusi avalikest vahenditest.

Kohus nõustus maksuameti argumendiga, et maksudest kõrvalehiilivat võlgniku ei saa pidada ausaks. Siiski kuriteod, mille süüdimõistmise korral on kohtul alus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda, on olnud seadusandja valik. Samuti ei ole seaduse eesmärgiga kooskõlas olukord, kus võlgniku poolt sooritatud süütegu ei ole nimetatud ettenähtud süütegude nimekirjas, kuid kohus omaalgatuslikult laiendab seda nimekirja kasutades üldpõhimõtteid. Lisaks ei tohi sätte tõlgendamine viia selleni, kus kohus hakkab igal üksikul juhul hindama asjaolu „*kui aus konkreetne võlgnik on*“. Seega leidis kohus, et maksudest kõrvale hoidmine ei ole alus võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks.¹¹²

Andmed, mille maksuhaldurile esitamata jätmise või mille väär sisuga esitamise eest nimetatud sätte alusel vastutusele võetakse, peavad olema maksunduslikult olulised. See kujutab endast andmeid, mis kajastavad maksuõigussuhte tekkimise, muutumise või lõppemisega seotud asjaolusid. Seega peab sisuliselt olema tegemist andmetega, mis mõjutavad mingi maksu- või kinnipidamiskohustuse või tagastusnõude suurust. Eelnevast tulenevalt hõlmab nimetatud koosseis andmeid, mida tuleb esitada maksukohustuse komponentide kohta. Maksukohustuse komponentideks tuleb lugeda maksuobjekti ehk maksubaasi, maksumäära ja andmed maksusummast tehtavate mahaarvestuste kohta.¹¹³

Õiguskirjanduse kohaselt ei käsitleta käesoleva koosseisu mõistes andmetena maksudeklaratsioonis esitatavaid andmeid deklaratsiooni alusel tasumisele või tagastamisele kuuluva maksusumma kohta. Kui deklaratsioonis kajastatavad andmed on õiged, ei ole nende alusel arvutatava maksukohustuse lõppsumma väärdeklareerimine.¹¹⁴ Eelneva eesmärgiks on tagada, et karistatav ei oleks arvutusvigade tegemine.

Maksuhaldurile andmete esitamata jätmisena käesoleva paragrahvi tähenduses tuleb sisuliselt mõista maksudeklaratsiooni esitamata jätmist, valeandmete esitamiseks aga maksudeklaratsioonis tegelikkusele mittevastavate andmete kajastamist. Maksudeklaratsiooniks on tulu-, käibe-, aktsiisi-, tolli-, sotsiaalmaksu- ja hasartmängumaksudeklaratsioon, maksuaruanne või muu maksuhaldurile esitatav maksu

---

¹¹² Ibid.

¹¹³ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 389¹. Kom. 4. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 963.

¹¹⁴ Ibid. Kom 4.2. Lk 962.

arvutamise dokument, mille esitamise kohustus tuleb seadusest. Sisuliselt kujutavadki koosseisutunnused andmete esitamata jätmise ja valeandmete esitamine deklareerimiskohustuse rikkumist.¹¹⁵

Käesoleva kuriteokoosseisu tähenduses on kinnipidamiskohustuse rikkumisena käsitletav üksnes maksusumma kinni pidamata jätmise, st väljamakse deklareerimata jätmise või kinnipidamiskohustuse mõne komponendi vääralt kujul deklareerimine. Tulenevalt maksukorralduse seaduse¹¹⁶ (edaspidi MKS) § 31 lg 1 p-st 2 võib kinnipidamiskohustuse rikkumine seisneda ka nõuetekohaselt kinnipeetud maksusumma maksuhaldurile õigeaegselt ülekanmata jätmises.¹¹⁷

Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et kaitstava õigushüve kahjustamise aspektist ei ole erinevust, kes maksude väärarvutuse esitab. Oluline on, et ebaõige maksuarvustus, sõltumata selle esitajast, takistab õiguspärast maksumenetlust. Järelikult saab nimetatud koosseisu järgi karistada isikut täideviijana maksuhaldurile maksudeklaratsioonis valeandmete esitamise eest sõltumata sellest, kas isik üldse oli pädev konkreetset deklaratsiooni esitama.¹¹⁸ Riigikohus on täiendavalt selgitanud, et maksudeklaratsioonis valeandmete esitamise kui süüteo eest võib vastutada ka isik, kes ise valeandmeid sisaldavat deklaratsiooni ei allkirjasta, kuid kelle kaalukas teopanus valeandmete esitamisse väljendub mingis muus teos.¹¹⁹

Maksuhaldurile andmete esitamata jätmise kui tegevusdelikti puhul saab täideviijana vastutusele võtta üksnes isiku, kes oli seadusest tulenevalt õigustatud ja kohustatud konkreetsete andmete maksuhaldurile esitamiseks.¹²⁰ Selliseks isikuks saab olla üksnes maksukohuslane ise või tema pädev esindaja.

Maksuhaldurile andmete esitamata jätmise või valeandmete esitamine on kuriteokoosseisu järgi karistatav üksnes juhul, kui selle tagajärjel jäi maksudena laekumata, tagastati, tasaarvestati või hüvitati alusetult suurele kahjule vastav summa. Käesoleva paragrahvi koosseisuline tagajärg ei eelda, et riigil oleks maksuhaldurile andmete esitamata jätmise või valeandmete esitamise tõttu tekkinud kahju.¹²¹ Oluline on, et riigile jääks laekumata

---

¹¹⁵ Ibid. Kom. 5.1. Lk 965.

¹¹⁶ Maksukorralduse seadus. 1.07.2002. RT I, 17.03.2015, 10.

¹¹⁷ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 389¹. Kom. 4. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 966

¹¹⁸ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 389¹. Kom. 4. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 966

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-60-07, p 24-26

¹²⁰ RKKKo 3-1-1-94-06, p 11.5. RKKKo 3-1-1-61-08, p 11.2.

¹²¹ RKKKo 3-1-1-60-07, p 56.

maksutulu, mis vastab suure kahju summale. KarS § 12¹ kohaselt on suureks kahjuks summa, mis ületab 40 000 eurot.

Käesolevas paragrahvis tähistab maksude laekumata jäämine maksukohustuse osalist või täielikku tuvastamata jäämist maksu esialgsel määramisel. Otsustusmenetluses toimub maksusumma esmane määramine tavaliselt vaikimisi maksudeklaratsiooni alusel. Maksu esmasel määramisel kinnitab maksuhaldur maksudeklaratsioonis näidatud maksusumma ja teeb vastava kande maksukohustuslaste registrisse. Seega on koosseisu tagajärje alternatiiv saanud, kui esialgse maksu määramise käigus kajastatakse maksu- või kinnipidamiskohustus maksuhalduri maksuarvestuses suuruses, mis on tegelikkuses vähemalt suurele kahjule vastava summa võrra väiksem või jäetakse vähemalt suurele kahjule vastava summa suurune maksukohustus üldse kajastamata. Järelikult on kuritegu lõpuni viidud maksuhalduri poolt väärdeklaratsiooni vastuvõtmisel.¹²²

Subjektiivsest küljest nõuab käesolev koosseis tahtlust kõigi objektiivse külje tunnustele vastavate asjaolude osas, kusjuures maksu- või kinnipidamiskohustuse vähendamise ja tagastusnõude suurendamise suhtes on nõutav ettekavatsetus.¹²³

Kokkuvõtvalt on Eesti seadusandja sätestanud üheks võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluse elemendiks maksualase süüteo. Taoline kaalutlus on tehtud ilmselt põhjendusel, et võlgniku, kes on toime pannud maksualase süüteo, tuleks sarnaselt teiste süütegude toimepanijaga pidada ebaausaks. Siiski on oluline, et erinevalt eelnevatest alustest kaitseb seadusandja nimetatud koosseisu elemendi lisamisega avaliku huvi ehk avalikku maksulaekumist.

Nagu eelnevalt viidatud analüüsib autor käesoleva keeldumisaluse elemendi juures proportsionaalsust kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu käesoleva keeldumisaluse elemendi sobivusele ning peatüki lõpus hindab autor keeldumisaluse vajalikkust ja mõõdukust tervikuna. Eelnõu on sobiv, kui see aitab kaasa seadusandja poolt seatud legitiimse eesmärgi saavutamisele. Käesoleva keeldumisaluse koosseisu elemendi alusel on kohtul õigus menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi maksukohustuse varjamises ja tagastusnõude alusetus suurendamises. Maksukuritegude puhul on kaitstavaks õigushüveks maksude korrapärane laekumine ning maksumenetluse tulemuste õiguspärasus,

---

¹²² J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 389¹. Kom. 8.2.2. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 969

¹²³ Ibid.

laiemas plaanis maksundus tervikuna, mille taga omakorda on riigieelarve korrapärase laekumine.¹²⁴

Abinõu on sobiv juhul, kui abinõu aitab kaasa piirangu eesmärgi saavutamisele.¹²⁵ Nagu eelnevalt käsitletud on võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluste eesmärgiks kaitsta võlausaldajaid ning võimaldada „uus algus“ vaid ausatele võlgnikele. Sisuliselt on piirangute eesmärgiks kaitsta võlausaldajate vara, mis kuulub võlausaldajate omandipõhiõiguse kaitsesfääri. Eelneva pinnalt tuleks anda hinnang, kas käesolev keeldumisaluse element aitab kaasa võlgadest vabastamise menetluse piirangute eesmärgile ehk võlausaldajate huvide kaitsele. Nagu eelnevalt selgitatud on maksukohustuse varjamise ja tagastusnõude aluste suurendamise koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks avalik maksulaekumine ehk sisuliselt riigieelarve korrapärase laekumine. Seega tuleb hinnata, kas nõ maksukuritegude keelamine on sobiv vahend võlausaldajate huvide kaitseks.

Autori hinnangul ei ole käesolev keeldumisaluse element kuidagi seotud võlausaldajate huvide kaitsega, vaid kaitseb ainuüksi avalikke vahendeid. Element on seetõttu ebasobiv seadusandja eesmärgi saavutamiseks. Oluline on toonitada, et olukorras, kus isiku suhtes on tehtud kehtiv maksuotsus ning maksuameti näol on tegemist võlausaldajaga, kelle nõude rahuldamist võlgnik takistab, on täidetud teine võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisalus. Käesoleval juhul on maksuametile loodud võrreldes teiste võlausaldajatega täiesti põhjendamatu eelis ning nimetatud keeldumisaluse elemendi näol on tegemist puhtalt kõrvalise „karitusliku“ koosseisuga. Seega ei ole autori hinnangul käesolev keeldumisaluse element ei sobiv ega ka vajalik piirangute eesmärgi saavutamiseks.

1.3.6. Salakaubavedu

PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaselt võib kohus jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi maksualases kuriteos. Maksualased kuriteod on sätestatud KarS-i 21. peatükis, neljandas joas. Nimetatud jao § 391 lg 1 kohaselt karistatakse deklareeritava kauba või sularaha toimetamise eest üle Euroopa Liidu tolliterritooriumi piiri tollikontrollist kõrvale hoides, kauba või sularaha deklareerimata jättes, seda vale tariifse klassifikatsiooniga või kirjeldusega deklareerides või muul pettuslikul viisil toimides, kui teo objekt oli kaup suures koguses, rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega. Raskendava asjaoluna näeb lg 2 ette suurema karistuse isikutele, kes on nimetatud teo pannud

---

¹²⁴ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kom. 6. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 889.

¹²⁵ RKÜKo 3-4-1-17-13, p 33.

toime ametiisikuna või kuritegu on pandud toime grupi poolt. Kuivõrd 2015. aastal kehtima hakanud säte on samasisuline eelnevalt kehtinud redaktsiooniga, lähtub autor eelnevalt kehtinud sätte tõlgendusest.

Käesoleva kuriteokoosseisuga kaitstav õigushüve sõltub teo objektiks oleva kauba liigist, samuti sellest, kas tegemist on kauba sisse- või väljaveoga. Kuriteo koosseisu objektiivne koosseis seisneb (i) deklareerimisele kuuluva kauba, (ii) toimetamises üle EÜ tolliterritoriumi piiri, kas (a) tolli kontrollist kõrvale hoides; (b) kauba deklareerimata jättes; (c) kauba vale tariifse klassifikatsiooni või vale kirjeldusega deklareerides või (d) muul pettuslikul viisil. Kuriteo koosseis on täidetud juhul, kui teo objektiks olev kaup oli suures koguses.¹²⁶

Deklareeritav kaup on kaup, mille kohta tuleb esitada tollideklaratsioon tolliseaduse¹²⁷ (edaspidi TolS) mõistes. Kaubana on käsitletavat mistahes vallasasjad¹²⁸, aga ka soojus- ja jahutusenergia ning loomad. Kuivõrd EL tolliõiguses ei loeta kaubaks sularaha, lisas seadusandja sularaha 2015. aastal alternatiivselt kuriteo koosseisu elemendiks. EÜ määrus 1889/2005/EÜ¹²⁹, mis sätestab tollieeskirja nõuded sularahale, loeb sularahaks pangatähed, mündid, mis on maksevahendina ringluses ja muud esitaja maksevahendina toimivad rahalised instrumendid nagu reisisekid, võlakirjad ja rahakaardid.¹³⁰

Tollikontrollist kõrvalehoidumine tähendab kontrolli vältimist nt teatud esemetest mitteteatamise teel, samuti on tollikontrollist kõrvalehoidumine esemete üle tollipiiri toimetamine viisil, mis raskendab nende vaatlemist. Tollipiirist kõrvalehoidmisena on kohtupraktika käsitlenud ka riigipiiri ületamist sellises piiripunktis, kus tolliteenus üldse puudub, olenemata sellest, kas piirivalve tunneb huvi deklareeritava kauba olemasolu kohta.¹³¹

Kui kaubasaadetise kogus või väärtus ületab liidu õigusaktis sätestatud statistilist läve ja kaubasaadetist ei saa vastavalt ühenduse tolliseadustiku rakendussätetele deklareerida suuliselt või muu toiminguga abil, tuleb esitada tollideklaratsioon (TolS § 37 lg 2). Tollideklaratsiooni esitamise kohustuse rikkumine esineb olukorras, kus kaubasaadetise kogus

---

¹²⁶ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 391. Kom. 4. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 982.

¹²⁷ Tolliseadus. 01.05.2004. RT I, 02.12.2014, 6.

¹²⁸ TsÜS § 50 lg 2. Asi, mis ei ole kinnisasi, on vallasasi.

¹²⁹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1889/2005, ühendusse sisse toodava või ühendusest välja viidava sularaha kontrollimise kohta. 25.11.2005. –L 309/09. Internetis kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0009:0012:ET:PDF> 6.02.2015

¹³⁰ Ibid, Art 2 p 2.

¹³¹ TrtRngK 2-1-51-2001

või väärtus ületab liidu õigusaktides sätestatud lävi ning isik vähemalt kaudse tahtlusega tollideklaratsiooni ei esita.

Kauba deklareerimine vale koodi või kirjelduse all tähendab ühe kauba kirjeldamist teise kaubana või valenimetuse all. Kaubaposition määratakse kauba klassifitseerimisel tollideklaratsioonis vastavalt kaupade nomenklatuurile. Deklarandiks on isik, kes esitab deklareeritava kauba ja tollideklaratsiooni enda nimel, sealhulgas ka teise isiku eest (TolS § 6 lg 1). Kauba saaja on isik, kes võtab üle tollipiiri saadetud kauba vastu. Muu pettuslik viis võib seisneda nt muude, kaubapositioniga mitteseotud valeandmete esitamises.¹³²

Saksamaa regulatsiooni kohaselt ei ole salakaubaveo koosseis võlgadest vabastamine menetluse algatamise keeldumisaluseks. Saksamaal on salakaubaveo koosseis sätestatud ühe maksudest kõrvalehoidmise paragrahvi lõikena.¹³³ Kuivõrd EL on tolliga soetud toimingud, tariifid ning nende rikkumised suurel määral ühtlustanud¹³⁴, on Saksamaa ning Eesti regulatsioonid väga sarnased. Siiski on Saksamaa tollikuritegu sätestatud nõ avatud koosseisuna, millest tulenevalt on võimalik selle alusel võtta vastutusele rohkemate süütegude eest, kui Eesti regulatsiooni kohaselt. Tollikauba deklareerimata jätmine on olukord, kus tollikauba üle tollipiiri toonud isik jätab tolliametnikud sisuliselt teadmatusse ning ei anna neile võimalust nõ otsuse tegemiseks.¹³⁵ Deklareerimisel valeandmete esitamine on olukord, kus isik esitab deklareeritava kauba suhtes andmeid, mis toovad kaasa tegelikkusest väiksema maksu määramisel. Praktikast kasutatakse seda meetodit eelkõige jahirelvade, medikamentide ja muu säärese suhtes.¹³⁶

Maksualaste kuritegude koosseisude kaitstavaks õigushüveks on maksude korrapärane laekumine ning maksuhaldurite õiguspärane tegevus maksude haldamisel, laiemas plaanis maksundus tervikuna, mille taga on omakorda riigieelarve tulude korrapärane laekumine.¹³⁷ Kuivõrd seadusandja tahe on suunatud sellele, et ainult nõ „*ausad võlgnikud*“ saaksid uue võimaluse, siis Eesti seadusandja on pidanud erinevalt Saksamaa seadusandjast piisavalt raskeks rikkumiseks ka kuritegu avaliku võimu vastu.

---

¹³² J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 391. Kom. 7-10. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2002. Lk 655

¹³³ Abgabeordnung (AO) § 370

¹³⁴ Nõukogu määrus (EMÜ) 2658/87, tariifi- ja statistikanomenklatuuri ning ühise tollitariifistiku kohta. 23.05.1987.

¹³⁵ K. Franzen, B. Gast, W. Joecks. Steuerstrafrecht. AO § 370. 7. Auflage, Verlag C.H. Beck. 2009. Rn. 220c.

¹³⁶ K. Franzen, B. Gast, W. Joecks. Steuerstrafrecht. AO § 370. 7. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2009. Rn. 221, vt ka BGH 11.9.2009.-1 StR 347/08.

¹³⁷ J. Sootak, P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 391. Kom. 7-10. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2002. Lk 655

Nagu eelnevalt viidatud annab autor keeldumisaluse elementidele hinnangu kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu keeldumisaluse elemendi sobivusele legitiimse eesmärgi suhtes ning keeldumisaluse vajalikkust ning mõõdukust analüüsib autor peatüki lõpus tervikuna. Abinõu on sobiv juhul, kui abinõu aitab kaasa piirangu eesmärgi saavutamisele. Kuivõrd sarnaselt eelmise keeldumisaluse elemendile¹³⁸ on ka selle koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks korrapärane maksulaekumine, mille laiem eesmärk on kaitsta riigikassa korrapärast laekumist tervikuna, ei ole salakaubaveo koosseis sobiv piirangu legitiimse eesmärgi saavutamiseks. Salakaubaveo eest karistamine ei aita kuidagi kaasa eesmärgi saavutamisele, milleks on tagada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine. Eelnevast tulenevalt ei ole autori hinnangul nimetatud keeldumisaluse element sobiv legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

1.3.7. Ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga ja aktsiiskaubaga

PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaselt võib kohus jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi maksualases kuriteos. Maksualased kuriteod on sätestatud KarS-i 21. peatükis, neljandas joas. Nimetatud jao § 393 lg 1 kohaselt on karistatav Euroopa Liidu välisest riigist Eestisse tollisoodustusega toimetatud kaubaga, tollijärelevalve all oleva või aktsiiskaubaga ebaseadusliku toimingu või tehingu tegemine, kui teo objekt oli kaup suures koguses (KarS § 393 lg 1). Kuivõrd 2015. aastal jõustunud säte on samasisuline eelnevalt kehtinud redaktsiooni sättega, kasutab autor 2015. aastal jõustunud sätte sisustamiseks ja tõlgendamiseks eelmise redaktsiooni sätte alusel kujunenud praktikat. Erinevusena eelnevalt kehtinud sättest on koosseisu lisatud ka kolmas alternatiivne element aktsiiskaubaga ebaseadusliku toimingu või tehingu tegemine.

Eelnevast tulenevalt seisneb objektiivse koosseis järgmistest tunnustest (i) ebaseadusliku toimingu või (ii) tehingu tegemine, (iii) Euroopa Liidu välisest riigist Eestisse (iv) tollisoodustusega toimetatud kaubaga (v) või tolli järelevalve all oleva kaubaga või (vi) aktsiiskaubaga (vii) kui teo objekt oli suures koguses. Sarnaselt eelnevate koosseisudega avab autor vaid elemendid, mille sisustamisel on kohtul diskretsiooniruum. Seega jätab autor käsitlemata punktid nagu Euroopa Liidu välisest riigist ning kui teo objekt oli suures koguses.

Toimingud ja tehingud, mida isik võib tollisoodustusega riiki toimetatud kaubaga ning tolli järelevalve all oleva kaubaga teha on sätestatud TolliS. Tollisoodustusega imporditud või liidu tolliterritooriumilt eksporditud kaubaks loetakse ühenduse tolliseadustiku, ühenduse

---

¹³⁸ Vt. p 2.3.5.

tollimaksuvabastuse süsteemi või käesoleva seaduse alusel impordi- või eksporditollimaksudest vabastatud kaup (TolliS § 56 lg 1). Tollisoodustusega imporditud või eksporditud kaupa võib kasutada ainult neil eesmärkidel, milleks tollisoodustused on kehtestatud (TolliS § 56 lg 2). Seega on karistatav tollisoodustusega imporditud kauba muudel eesmärkidel kasutamine, milleks tollisoodustus oli kehtestatud. Õiguskirjanduses on viidatud, et karistatav võiks olla näiteks tunnustatud heategevus- või abiühingu poolt 918/83/EMÜ art 65 lg 1 punkti 1 aluselt puudust kannatavatele isikutele tasuta jagamiseks maksuvabalt imporditud esmatarbekauba kasutamine ärielistel eesmärkidel.¹³⁹

Tollijärelevalve all oleva kaubaga võib teostada vaid tolli poolt aktsepteeritud toiminguid ja tehinguid (TolliS § 13 lg 1). Ühenduse tolliseadustiku¹⁴⁰ (edaspidi ÜTS) art 37 lg 1 alusel kuulub EÜ tolliterritooriumile toodud kaup tollijärelevalve alla selle saabumisest alates ning jääb tollijärelevalve alla nii kauaks, kui on vajalik selle kauba tollistaatuse määramiseks, ühendusevälise kauba puhul kuni kauba tollistaatus muutub või kaup paigutatakse vabatsiooni või- lattu, reeksporditakse või hävitatakse (ÜTS art 37 lg 2). Isik, kes kauba ühenduse tolliterritooriumile tõi, või vajaduse korral isik, kes on võtnud vastutuse kauba tolliterritooriumile toomisele järgneva veo eest, esitab kauba tollile (ÜTS I art 40). Tollile esitatud kaubal on esitamise järgselt ajutiselt ladustatud kauba staatus, kuni sellele määratakse tollikäsitlusviis (ÜTS I art 50). Ajutiselt ladustatud kaubaga võib teha ainult selliseid toiminguid, mis on määruses ettenähtud. ÜTS I art 52 kohaselt võib ajutiselt ladustatud kaubaga teha ainult selliseid toiminguid, mis on vajalikud kauba muutmata kujul säilitamiseks, muutmata selle välimust või tehnilisi näitajaid, ilma et eelõeldu piiraks artikli 42 kohaldamist. Art 42 kohaselt võib pärast kauba tollile esitamist tollikäsitlusviisi määramiseks seda tolli loal kontrollida ning sellest proove ja näidiseid võtta.

Riigikohus on käesoleva sätte kontekstis selgitanud, et kuna KarS § 393 ei sätesta vastutust mitte igasuguste toimingute eest, mida tehti tollisoodustustega sisseveetud või tollijärelevalve all oleva kaubaga, vaid üksnes ebaseaduslike toimingute eest, on sellise süüdistuse sisustamiseks vajalik viidata õigusnormile, mis tunnistab osa toimingutest ebaseaduslikeks. Seega on KarS § 393 näol tegemist blanketse normiga. Riigikohtu kriminaalkolleegium osutab sellega seoses taas varem väljendatud seisukohale, et blanketse kuriteokoosseisu korral

---

¹³⁹ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 393. Kom. 5.1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 992.

¹⁴⁰ Nõukogu määrus (EMÜ) nr 2913/92, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik. 12.10.1992- ELT L 302

tuleb see sisustada seadusest või muudest õigusaktidest tulenevate kohustuste või keeldudega, mille rikkumises koosseisu realiseerimine seisneb.¹⁴¹

Aktiisikaup on defineeritud alkoholi-, tubaka-, kütuse ja elektriaktsiisi seaduses (edaspidi ATKEAS).¹⁴² ATKEAS §-s 1 nimetatakse alkoholi, tubakatooteid, kütust ja elektrienergiat aktsiisikaubaks. Järgides KarS § 393 lg 1 ülejäänud alternatiivsete koosseisude loogikat, on karistatav aktsiisikaubaga tehtud tehingud ja toimingud, mis ei ole seadusega lubatud ning mille suhtes on eriseadustes sätestatud kohustused ja keelud, mille rikkumise korral on koosseis täidetud. Selliseks rikkumiseks võib lugeda näiteks ATKEAS § 21 lg-s 6 sätestatud piirangu rikkumist. ATKEAS § 21 lg 6 lubab toota isiklikus majapidamises õlut, veini ja kääritatud jooke, kui neid kasutatakse ainult enda tarbeks, mitte kaubanduslikul eesmärgil. Selliselt toodetud joogid on maksuvabad.¹⁴³ Eelnevast tulenevalt võib KarS § 393 lg 1 kohaselt ebaseaduslikuks aktsiisikaubaga tehtavaks toiminguks või tehinguks lugeda veini ja kääritatud jookide kaubanduslikuks eesmärgiks tootmise ning turustamise.

Subjektiivsest küljest eeldab antud koosseis tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude osas. Koosseis on täidetud, kui isik pani teo toime vähemalt kaudse tahtlusega.¹⁴⁴

Tulenevalt asjaolust, et nimetatud koosseis ei ole võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluse elemendiks Saksamaal, ei ole võimalik nimetatud keeldumisaluse elementi antud kontekstis võrrelda.

Eelnevast tulenevalt on tollisoodustusega toimetatud kaubaga, tolli järelevalve all oleva kaubaga või aktsiisikaubaga tehtavad ebaseaduslikud toimingud ning tehingud need, mis ei ole ÜTS art 52 ning art 42 sätestatud ning mille puhul on täiendavalt võimalik viidata muudest seadustest või õigusaktidest tulenevatele kohustustele või keeldudele, mille rikkumise korral on konkreetne koosseis täidetud.

Nagu eelnevast viidatud hindab autor käesoleva keeldumisaluse proportsionaalsust kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu keeldumisaluse elemendi sobivusele eesmärgi saavutamiseks ning keeldumisaluse vajalikkust ning mõõdukust hindab autor peatüki lõpus tervikuna. Abinõu on sobiv kui see aitab kaasa legitiimse eesmärgi saavutamisele, milleks on võlausaldajate omandiõiguse kaitse. Koosseisu „*ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga ja aktsiisikaubaga*“ poolt kaitstavaks õigushüveks on, nagu ka teiste maksualaste

---

¹⁴¹ RKKKo 3-1-1-69-06, p 7.

¹⁴² Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. RT I 2003, 2, 17. 01.04.2003.

¹⁴³ L. Lehis. Maksuõigus. Juura. Tallinn. 2009. Lk 438, p 8.3.3.

¹⁴⁴ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 393. Kom. 7. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 993.

kuritegude puhul, laias plaanis riigikassa korrapärane täitumine.¹⁴⁵ Seega tuleb käesoleva keeldumisaluse elemendi juures esitada eelnevalt analüüsitud küsimus, kas nõ riigikassa kaitseks sätestatud piirangud on sobivad võlausaldajate kaitseks olukorras, kus maksuamet ei ole võlgniku võlausaldajaks. Autori hinnangul ei ole käesolev keeldumisaluse element sobiv eesmärgi saavutamiseks, milleks on võlausaldajate omandiõiguse kaitse. Nimetatud koosseis tagab vaid avalike huvide kaitset ning ei ole põhjendatud maksuametile erilise positsiooni loomist. Autori hinnangul ei ole käesoleva keeldumisaluse element sobiv piirangute eesmärgi saavutamiseks.

1.3.8. Äriühingu varalise seisundi ja muude kontrollitavate asjaolude kohta ebaõigete andmine

PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaselt võib kohus jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi äriühingu varalise seisundi ja muude kontrollitavate asjaolude kohta ebaõigete andmete esitamises. Nimetatud sätte kohaselt on karistatav äriühingu asutaja, juhatuse või seda asendava organi või nõukogu liikme või likvideerija poolt äriühingu asutajatele, osanikele, aktsionäridele, liikmetele, audiitorile või erikontrolli läbiviijale äriühingu varalise seisundi või muude kontrollitavate asjaolude kohta teadvalt ebaõigete oluliste andmete esitamise eest. Kuivõrd enne 2015. aastat kehtinud KarS-i redaktsioonis kehtis samasisuline säte, kasutab autor kehtiva sätte sisustamiseks eelneva redaktsiooni alusel välja kujunenud tõlgenduspraktikat. Uuest 2015. aastal kehtima hakanud koosseisust jäeti välja alternatiiv, mille alusel oli karistatav ka oluliste asjaolude esitamata jätmise ehk tegevusetus.

Käesoleva sättega kaitstavaks õigushüveks on koosseisus nimetatud isikute, samuti avalikkuse usaldus äriühingu varalise seisundi ja ühingu tegevuse kohta õigete andmete saamise suhtes. Õigete andmete saamine on vajalik selleks, et otsustada äriühingu tegeliku majandusliku olukorra üle. Seega ei kaitse koosseis mitte ainult äriühingu ja selle osanike huve, vaid ka nende isikute huve, kes on äriühinguga majanduslikes suhetes või kavatsevad need suhted luua. Siia kuuluvad nii äriühingu võlausaldajad, äripartnerid kui ka töötajad.¹⁴⁶

Objektiivsest koosseisust nähakse ette vastutus varalise seisundi ebaõigete kirjeldamise eest ebaõigete andmete esitamise korral. Varalise seisundi ebaõigete kirjeldamine võib seisneda andmete esitamata jätmises või valeandmete esitamises mistahes aruandes. Näiteks

¹⁴⁵ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kom. 6. 3.trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 889.

¹⁴⁶ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381. Kom. 1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 936.

raamatupidamise aastaaruande koostamisel valeandmete esitamisel. Ebaõige kirjeldamine võib toimuda nii suuliselt kui ka kirjalikult. Näiteks kuulub äriühingule bilansi järgi vara, mis ei kuulu äriühingule või mida ei ole olemas.¹⁴⁷

Koosseis eeldab erilise isikutunnusega isikut (KarS § 24 lg 2). See on äriühingu asutaja, juhatuse liige või likvideerija. Nimetatud definitsioonid on sisustatud eriseadustest, millest tulenevalt puudub kohtul diskretsioon nimetatud eelduste sisustamisel. Subjektiivsest küljest eeldab antud koosseis tahtlust kõigi koosseisuasjaolude suhtes. Koosseis on täidetud, kui isik paneb teo toime vähemalt kaudse tahtlusega.¹⁴⁸

Tulenevalt asjaolust, et nimetatud koosseis ei ole võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluse elemendiks Saksamaal, ei ole võimalik nimetatud keeldumisaluse elementi antud kontekstis võrrelda.

Kokkuvõtvalt on seadusandja asunud seiskohale, et piisavalt „*ebaaus*“ on võlgnik, kes on eelnevalt mõistetud süüdi äriühingule ja selle osanikele valeandmete esitamises. Kuivõrd käesoleva koosseisu kaitseobjektiks on nii avalikkus kui ka äriühingu osanikud, kaitseb käesolev säte siiski ka võlausaldajate huvisid.

Nagu eelnevalt viidatud annab autor keeldumisaluse elementidele hinnangu kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu keeldumisaluse elemendi sobivusele legitiimse eesmärgi suhtes ning keeldumisaluse vajalikkust ning mõõdukust analüüsib autor peatüki lõpus tervikuna. Abinõu on sobiv juhul, kui abinõu aitab kaasa piirangu eesmärgi saavutamisele. Käesoleva keeldumisaluse elemendi koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks on avalikkuse usaldus äriühingu varalise seisundi ja ühingu tegevuse kohta õigete andmete saamise suhtes. Eelnimetatud kaitstud isikute ringi kuuluvad eelkõige võlausaldajad, äripartnerid ja töötajad.¹⁴⁹ Seega kaitseb nimetatud koosseis ka võlausaldajate vara seeläbi, et tagab võlausaldajatele õige ülevaate ühingu majandustegevusest. Seega on nimetatud koosseisu element ka sobiv eesmärgi saavutamiseks.

1.3.9. Raamatupidamise kohustuse rikkumine

PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaselt võib kohus jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi raamatupidamise kohustuse rikkumises. KarS § 381¹

---

¹⁴⁷ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381. Kom. 3. 3 trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 936.

¹⁴⁸ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381. Kom. 3. 3 trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 936.

¹⁴⁹ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381. Kom. 1. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 936

alusel on karistatav raamatupidamise korraldamise nõuete teadev rikkumine või teadvalt raamatupidamisdokumentide ebaseaduslik hävitamine, varjamine või kahjustamine või raamatupidamisdokumendis andmete esitamata jätmine või ebaõigete andmete esitamine, kui sellega on oluliselt raskendatud ülevaate saamine raamatupidamiskohustuslase varalisest seisundist.

Raamatupidamiskohustuslase on isik või asutus, kes on kohustatud korraldama raamatupidamist ja finantsaruandlust (raamatupidamise seadus¹⁵⁰ edaspidi RaamatupS § 2 lg 1). See on juriidiline isik, füüsilisest isikust ettevõtja, välismaa äriühingu filiaal, riik, kohalik omavalitsus, samuti ministeerium ja Riigikantselei oma valitsemis- ja haldusala ulatuses ning põhiseaduslikud institutsioonid. Käesolev paragrahv näeb objektiivse koosseisuna ette vastutuse kolme teo eest: (i) raamatupidamise korraldamise nõuete rikkumine või (ii) raamatupidamise dokumentide ebaseaduslik hävitamine, varjamine või kahjustamine või (iii) raamatupidamisdokumendis andmete esitamata jätmine või ebaõigete andmete esitamine. Seejuures on nimetatud teod süüteod üksnes juhul, kui nendega on oluliselt raskendatud ülevaate saamist raamatupidamiskohustuslase varalisest seisukorrast.

Tulenevalt RaamatupS §-st 4 on raamatupidamine korraldatud õiguspäraselt, kui sellega on tagatud aktuaalse, olulise, objektiivse ja võrreldava informatsiooni saamine raamatupidamiskohustuslase finantsseisundist, majandustulemusest ja rahavoogudest; on dokumenteeritud kõiki majandustehinguid; kõiki majandustehinguid on kirjeldatud algdokumentide või nende põhjal koostatud koondokumentide põhjal; on koostatud ja esitatud majandusaasta aruanne ning muud vajalikud finantsaruanded. Seega seisneb raamatupidamise korraldamise nõuete teadev rikkumine selles, kui on rikutud RaamatupS §-s 4 sätestatud kohustusi.¹⁵¹

Raamatupidamise algdokumentide ebaseaduslik hävitamine, varjamine või kahjustamine on oma olemuselt samuti raamatupidamise korraldamise nõuete rikkumine ehk nimetatud alternatiivne koosseis täpsustab raamatupidamise korraldamise teadva rikkumise koosseisu. RaamatupS § 12 näeb ette üldise tähtaja raamatupidamise algdokumentide säilitamiseks (7 aastat), seega saab raamatupidamise algdokumentide ebaseaduslikuks hävitamiseks lugeda dokumentide hävitamist enne ettenähtud perioodi möödumist. Varjamine on eelkõige raamatupidamise algdokumentide õigustamatu esitamata jätmine isikule, kellel on seadusest tulenevalt õigus vastavate dokumentidega tutvuda. Raamatupidamise rikkumist ja hävitamist

¹⁵⁰ Raamatupidamise seadus. 01.01.2013. RT I, 13.03.2014, 50.

¹⁵¹ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381¹. Kom. 3. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 938

sisustatakse eelkõige läbi KarS § 203, mis võiks endast kujutada eelkõige dokumendi sodimist, füüsilist mõjutamist jne.¹⁵²

Raamatupidamise algdokumentis andmete esitamata jätmine või ebaõigete andmete esitamine võib seisneda kas dokumendi sisu mittevastavuses majandustehingule, oluliste asjaolude kajastamata jätmises või nende andmete muutmises. Raamatupidamise algdokumentidena tuleb mõista kõiki raamatupidamisega seotud dokumente, st nii algdokumente, registreid kui ka aruandeid. Seega võib ebaõigete andmete esitamine seisneda näiteks selles, et bilansis kajastub vara ebaõige väärtusega.¹⁵³

Viimase elemendina, mis peab olema kõigi alternatiivsete koosseisude puhul täidetud, on asjaolu, et eelnevalt nimetatud koosseis raskendaks oluliselt raamatupidamiskohuslase varalisest seisundist ülevaate saamist. Olulise raskendamisega on tegemist eelkõige juhul, kui selle ülevaate saamiseks õigustatud isik või asutus ei saa vastavat ülevaadet kas üldse või siis on selle saamine küll võimalik, kuid seda näiteks ebamõistlike pingutustega. Eelnev olukord eksisteerib näiteks juhul, kui on olemas süstematiseerimata ja raamatupidamisregistrites kajastamata algdokumentid. Oluline on, et raamatupidamisregistrite puudumine ei pruugi automaatselt tähendada, et koosseis on täidetud.¹⁵⁴

Sarnaselt Eesti regulatsioonile näeb ka Saksamaa regulatsioon keeldumisalusena ette raamatupidamiskohustuse rikkumise. Saksamaa regulatsiooni kohaselt keeldub kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi StGB § 283- 283c nimetatud süütegudes. StGB § 283 b kohaselt karistatakse isikut raamatupidamiskohustuse rikkumises. Isik on rikkunud raamatupidamiskohustust juhul, kui isik on rikkunud seadusest tulenevat raamatupidamiskohustust, või täitnud raamatupidamiskohustust nii, et ei ole võimalik saada ülevaadet ühingu majanduslikust seisukorrast. Kolmanda elemendina karistatakse isikut nimetatud sätte alusel, kui isik on rikkunud raamatupidamisdokumente nii, et enam ei ole võimalik saada aru ühingu varaliselt seisukorrast. Eelnevast tulenevalt on Eesti ning Saksamaa regulatsioon nimetatud aluse kontekstis väga sarnane.

Saksamaa kohtupraktikas on selgitatud, et kuna seadusandja tahe on suunatud vaid sellele, et kohustusest vabastamist saaksid taotleda vaid „*ausad*“ võlgnikud ning raamatupidamise

---

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381¹. Kom. 5. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 939

¹⁵⁴ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 381¹. Kom. 6. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 939

kohustuse tahtliku rikkumist ei pane toime „aus“ võlgnik, on käesolev keeldumisalus põhjendatud.¹⁵⁵

Nagu eelnevalt viidatud annab autor keeldumisaluse elementidele hinnangu kahes osas. Esmalt annab autor hinnangu keeldumisaluse elemendi sobivusele legitiimse eesmärgi suhtes ning keeldumisaluse vajalikkust ning mõõdukust analüüsib autor tervikuna. Abinõu on sobiv juhul, kui abinõu aitab kaasa piirangu eesmärgi saavutamisele. Käesoleva keeldumisaluse elemendi koosseisu poolt kaitstavaks õigushüveks on raamatupidamisdokumentide õigus. Saksamaa õiguskirjanduses on selgitatud, et nimetatud koosseisu poolt kaitstav õigushüve ei ole päris üheselt määratletud, kuid selleks võiks olla majandustegevuses osalevate isikute õigus teabele.¹⁵⁶ Hoolimata käesoleva keeldumisaluse poolt kaitstava õigushüve ebaselgusest, on ühene, et korrektne raamatupidamine tagab täieliku ülevaate võlgniku varalisest seisukorrast ning aitab kaasa võlausaldajate nõuete rahuldamisele. Seega teenib käesolev element ka võlausaldajate huve, millest tulenevalt on element sobiv piirangute legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

1.3.10. Piirangu vajalikkus ning mõõdukus

Käesolev keeldumisalus tervikuna hõlmab endas rangelt nn karistuslikku eesmärki. Eelnevat kokkuvõttes on kohtul õigus jätta võlgadest vabastamise menetlus algatamata, kui võlgnik on mõistetud süüdi enne pankrotimenetluse algatamist piiramatu ajaperioodi jooksul ühes koosseisus sätestatud kuriteos. Oluline on, et koosseisus sätestatud süütegude kaitseobjekte on võimalik liigitada erahuvi kaitsvaks ning avalikku huvi kaitsvaks. Seejuures ei ole oluline, et konkreetne otsus oleks põhjuslikus seoses võlgadest vabastamine menetluse läbiviimisega.

Eelnevast tulenevalt põrkuvad käesoleva keeldumisaluse rakendamisel võlgniku õigus vabale eneseteostusele¹⁵⁷, mis väljendub eelkõige pankrotiõiguse rehabilitatsiooni põhimõttes. Võlausaldaja huvide juures tuleb kaaluda omandipõhiõiguse kaitset¹⁵⁸. Kolmanda olulise põhimõttena tuleb siinjuures arvestada karistusõiguse üle *ne bis in idem* põhimõtet. Eelnimetatud põhimõtte on sätestatud PS §-s 23, mille kohaselt ei tohi kedagi anda teist korda kohtu alla ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks.

¹⁵⁵ BGH, Beschluss vom IX ZB 121/02

¹⁵⁶ MüKo zum StGB. StGB § 283 b. 2. Auflage. Verlag C.H.Beck. 2014. Rn 5.

¹⁵⁷ Vt p 1.1.

¹⁵⁸ Vt p 1.1.

Põhiseaduse § 23 lg-s 3 sätestatud topelkaristamise keelu põhimõtte tähistab õigusriikliku õigusemõistmises kaks olulist põhimõtet: õiguskindluse põhimõtte ning n-ö materiaalse õigluse konfliktsituatsioonis õiguskindluse põhimõtte kasuks tehtavat valikut, mida võiks sõnastada nii, et kui kellegi teole on ühiskonna konfliktsituatsioonide lõplikuks lahendamiseks pädeva kohtusüsteemi poolt tehtud ja seadusjärgne kohtuotsusega kord juba õiguslik hinnang antud, on õigusrahu huvides teo hilisem õiguslikult relevantne ümberhindamine keelatud isegi siis, kui varasem hinnang osutub õiguslikult valeks.¹⁵⁹

Topelkaristamise esemelise kaitseala täpsustamisel on keskne probleem selles, kuidas põhiõiguse kontekstis sisustada teo mõistet.¹⁶⁰ Teo mõiste sisustamist EIK praktikat analüüsid on Riigikohus nentinud¹⁶¹, et see praktika on olnud heitlik ja ajas muutuv, kuni 2009. a otsuseni asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. Enda varasemaid seisukohti revideerides märkis EIK nimetatud kohtuotsuses, et konventsiooni 7. protokolli 4.¹⁶² artikli esimest lõiget tuleb mõista selliselt, et see keelab isiku suhtes teistkordse menetluse läbiviimise juhul, kui see menetlus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte. *Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest, sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse.¹⁶³

Tõsi, topelkaristamise keelu kitsama ning üldlevinuma tõlgenduse kohaselt tuleks nimetatud põhimõtet rakendada üldjoontes kriminaalmenetluse raamides. Siiski hinnates võlgadest vabastamise menetluses tehtavat otsust EIK *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa* lahendi valguses, asub autor seisukohale, et ka võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumise otsust saab lugeda topelkaristamiseks. Kohus andis selgelt kriteeriumid, et teistkordne karistava otsuse tegemine on keelatud juhul, kui otsus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte. Olukorras, kus kohus keeldub võlgadest vabastamise menetluse algatamisest, tuginedes keeldumisaluses nimetatud süüteole, teeb kohus sisuliselt samade asjaolude pinnalt, mille suhtes on kohus juba korra seisukoha võtnud, uue lahendi. Oluline on, et kohtu poolt uus ehk täiendav asjaolude kohaldamine toob võlgnikule selgelt kaasa nõ „karistuse“. Võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumine tähendab võlgnikule sisuliselt eluaegset

---

¹⁵⁹ R. Narits jt. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2012. § 23 . Kättesaadav internetis: www.pohiseadus.ee 1.05.2015, P 11.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ RKKKo 3-1-1-57-09.

¹⁶² Euroopa Inimõiguste konventsiooni 7. Protokolli 4. artikkel on samasisuline PS § 23 lg 3.

¹⁶³ EIKo 10.02.2009. No. 14939/03. *Sergey Zolotukhin v Russia*.

„võlaorjuses“ elamist. Autori hinnangul on tegemist selgelt rahalise karistusega võrreldava karistusega.

Eesti õiguskorras esineb veel koosseise, mille puhul seadusandja on loonud piiranguid olukorraks, kus isik on mõistetud süüdi teatud süütegudes. Näiteks ei saa kohtunikuks saada isik, kes on sooritanud Eesti Vabariigi kriminaalseadustikus sätestatud tahtliku kuriteo.¹⁶⁴ Autori hinnangul on siiski oluline, et võlgadest vabastamise menetluse võimaluse äravõtmine tähendab võlgnikule sisuliselt seda, et tal tuleb elu lõpuni kanda võlakoormat ning elada nõ miinimumpalgast. Piirang, mis võtab isikult võimalus teatud ametikohtadele kandideerida, kahjustab võlgniku oluliselt vähemal määral.

Nimetatud keeldumisaluse ebaproportsionaalsuse kasuks räägib ka argument, et süüdimõistev otsus ei pea olema põhjuslikus seoses konkreetse võlgadest vabastamise menetlusega. Olukorras, kus süüdimõistev otsus ei pea olema otseses põhjuslikus seoses konkreetse võlgadest vabastamise menetlusega või pankrotimenetlusega, teenib otsus võlgadest vabastamise menetluse kontekstis puhtalt karistuslikku eesmärki. Kui põhjuslik seos võlgadest vabastamise menetluse ning süüdimõistva otsuse vahel oleks vajalik, teeniks keeldumisalus võlausaldajate huvi ning konkreetset alust võiks lugeda põhjendatuks.

Isegi olukorras, kui võlausaldajate huvide kaitseks on teatud karistuslike abinõude kasutamine põhjendatud, tuleb hinnata konkreetsete keeldumisaluse elementide (koosseisude) poolt kaitstavaid õigushüvesid. Seega tuleb anda proportsionaalsuse hindamisel hinnang keeldumisaluse karistusõiguslikele elementidele. Seadusandja poolt valitud keeldumisaluse elemente võib jaotada nende kaitse objektide järgi kahte rühma: koosseisud, mille eesmärgiks on kaitsta kas võlausaldajaid või avalikkust (ehk laialt võlausaldajate huve) ning koosseisud, mille eesmärgiks on kaitsta avalikku maksulaekumist ehk sisuliselt riigieelarvet. Võlgadest vabastamise ning pankrotimenetluse laiemaks eesmärgiks on siiski võimaldada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete täitmine (PankrS § 2). Nimetatud eesmärgi kaitsest lähtuvalt võib näha põhjuslikku seost võlausaldajate huvide kaitseks loodud süütegude ning võlgadest vabastamise menetluse algatama jätmise vahel. Seega alternatiivselt võiksid keeldumisaluse koosseisud, mis kaitsevad võlausaldajate huve, olla sobivad ja proportsionaalsed piirangute eesmärgi suhtes. Vastupidiselt ei saa proportsionaalseks lugeda keeldumisaluseid, mille eesmärgiks on kaitsta avalikku maksulaekumist. Nimetatud keeldumisaluse elemendid ei teeni pankroti- ning võlgadest vabastamise menetluse eesmärki ning on selgelt ainult karistusliku iseloomuga.

---

¹⁶⁴ Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seadus. 23.10.1991. RT 1991, 38, 473.

Seega isegi, kui seadusandja leiab, et teatud kuriteo koosseisude puhul on võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumine põhjendatud, tuleb hinnata koosseisu konkreetsete elementide proportsionaalsust. Autori hinnangul saavad olla proportsionaalsed keeldumisaluse elemendid, mis on põhjuslikus seoses võlausaldajate huvide kaitsega.

Autor hinnangul ei ole käesolev keeldumisalus sobiv ega mõõdukas, kuivõrd tegemist on sisuliselt topeltkaristamisega. Topeltkaristamine ühe sooritatud süüteo eest ehk „karistuslik toime“ toob võlgnikule kaasa oluliselt suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav. Seega on autori hinnangul käesolev keeldumisalus tervikuna ebaproportsionaalne. Siiski juhul, kui seadusandja leiab, et teatud süütegude toime panemisel on põhjendatud võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmine, tuleb hinnata süütegude poolt kaitstavat õigushüve. Olukorras, kus avalikkuse ning võlausaldajate kaitseks sätestatud normid on oma iseloomult ebaproportsionaalsed, kuid teenivad eesmärgilt siiski võlausaldajaid, on aga maksulaekumise kaitseks sätestatud keeldumisaluse elemendid selgelt üksnes karistusliku iseloomuga.

1.4. Kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo

PankrS § 171 lg 2 p 3 kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus jätta algatamata olukorras, kus kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo. Seadusandja eesmärgiks on käesoleva keeldumisaluse puhul vältida võlausaldajate arvel elamist, millest tulenevalt ei ole võlgnikul võimalust rohkem kui korra kümne aasta jooksul võlgadest vabastamise menetluse algatamist taotleda.¹⁶⁵ Hilisemas seaduseelnõus on seadusandja selgitanud, et keeldumisaluse eesmärgiks on vältida olukorda, et võlgnik tekitab enda maksejõuetuse tahtlikult.¹⁶⁶

Tulenevalt seadusandja tahtest on keeldumisalus suunatud eesmärgile, et võlgadest vabastamise menetlust ei ole võimalik läbi viia korduvalt. Ehk olukorras, kus võlgnikule on

---

¹⁶⁵ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri. 1085 SE I. Internetis kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?op=emspain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023
4.02.2015

¹⁶⁶ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri. 462 SE III. Kättesaadav internetis:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20150202152829> 4.02.2015.
Lk 59.

korra kümne aasta jooksul juba „puhas leht“ võimaldatud ning võlausaldajate nõuded kustutatud, ei ole tal võimalik võlgadest vabastamise menetlust korrata.

Huvitava konstruktsioonina on seadusandja eelnevasse mitmekordse vabastamise sättesse lisanud ka täiendava konstruktsiooni, et võlgadest vabastamise menetluse keeldumise alus esineb ka juhul, kui viimase kümne aasta jooksul on kohus jätnud võlgadest vabastamise menetluse algatamata põhjendusel, et võlgnik on süüdi mõistetud pankrotikuriteos. Pankrotikuritegudeks on kehtiva seaduse kohaselt maksejõuetuse põhjustamine, võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine ning vara varjamine pankroti ja täitemenetluses. Kuivõrd autor on eelnimetatud aluseid sisutanud esimese võlgadest vabastamise menetluse aluse juures, jätab autor käesoleva punkti all nimetatud alused käsitlemata.¹⁶⁷

Autori hinnangul on seadusandja pannud just pankrotikuritegudele ebaproportsionaalselt suure kaalu. Olukorras, kus võlgnik on toimepannud pankrotikuriteo, kannab võlgnik esmalt karistust kriminaalkorras KarS § 384 lg 1 alusel. Kui võlgnik esitab hilisemalt võlgadest vabastamise menetluse algatamise avalduse, on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda PankS § 171 lg 2 p 1 alusel. Olukorras, kus kohus on korra võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldunud, on kohtul õigus täiendavalt kümne aasta jooksul võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisest uuesti menetluse algatamisest keelduda PankrS § 171 lg 2 p 3. Siiski muutuvad PankrS § 171 lg 2 p 1 ning PankrS § 171 lg 1 p 3 alternatiivseteks koosseisudeks. Riigikohus on selgitanud, et süüdimõistev otsus on keeldumisalus ka olukorras, kus karistuse kohta on andmed viidud üle arhiivi.¹⁶⁸ Seega muutuvad eelnimetatud keeldumisalused alternatiivseks.

Saksamaa regulatsioonid kehtis samasisuline keeldumise alus kuni 2014. aasta juunini, mil see tunnistati kehtetuks. Endise InsO § 290 lg 1 p 3 kohaselt oli kohtul õigus jätta võlgadest vabastamise menetlus algatamata olukorras, kus kohus on otsustanud viimase kümne aasta jooksul võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku kohustustest vabastamata põhjendusel, et võlgnik ei ole täitnud võlgadest vabastamise menetluse algatamise järel enda seadusest tulenevaid kohustusi (InsO § 296) või on süüdi pankrotikuriteos (InsO § 297).

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt on nimetatud kümne aastase tähtaja eesmärgiks vältida asjaolu, et võlgnikud kasutaksid võlgadest vabastamise menetlust vahendina enda võlakooormuse korduvaks vähendamiseks. Võlgadest vabastamise menetluse peaks olema

---

¹⁶⁷ Vt magistr töö punkte 1.1.1., 1.1.2, 1.1.3.

¹⁶⁸ RKTko 3-2-1-60-13, p 10.

süütu võlgniku viimane abinõu, mitte põgenemistee neile, kes teadlikult ning tahtlikult suuri majanduslikke riski võtavad.¹⁶⁹

Õiguskirjanduse kohaselt on käesolev keeldumisalus imperatiivne ning kohus ei tohi uut võlgadest vabastamise menetlust algatada isegi olukorras, kus võlgnik ei ole süüdi maksejõuetuse tekkimises. Seega asjaolud nagu haigus ning töötus ei ole käesoleva keeldumisaluse rakendamisel olulised. Võib asuda seisukohale, et käesolev keeldumisalus on vastuolus seadusandja tahtega piirata võlgadest vabastamise menetluse läbiviimist vaid tahtlikult maksejõuetuse põhjustanud võlgnikele.¹⁷⁰

Nagu Saksamaa õiguskirjanduses on hästi selgitatud, on käesoleva aluse puhul tegu ainsa alusega, mis on vastuolus seadusandja eesmärgiga piirata võlgadest vabastamise menetluse läbiviimist vaid tahtlikult maksejõuetuse põhjustanud võlgnikele. Kui kõikide ülejäänud aluste puhul eksisteerib ühtne printsiip, millest tulenevalt ei tohi võlgnik olla „*ebaaus*“, siis käesoleva aluse puhul loeb ainuüksi faktiline asjaolu, kas võlgnik on varasemalt võlgadest vabastamine menetluse läbinud või mitte. Kuivõrd võlgadest vabastamise menetluse eesmärgiks on „ausatele“ võlgnikele uue alguse pakkumine, on käesolev alus vastuolus võlgadest vabastamise menetluse süsteemi loogikaga üldiselt. Nagu eelnevalt viidatud, oli käesoleva aluse sätestamise eesmärk välistada nõ võlausaldajate kulul elamine.¹⁷¹ Autori hinnangul on nimetatud eesmärk tagatud juba teiste keeldumisaluste olemasolu kaudu. Olukorras, kus võlgnik ei ole mõistetud süüdi üheski pankrotikuriteos, ei ole tahtlikult takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist, esitanud valeandmeid ega kasutanud ebaausalt avalikke vahendeid ning uus maksejõuetuse olukord on tekkinud tavapärase majandustegevuse käigus, ei ole võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmise nimetatud alusel põhjendatud.

Nagu eelnevalt viidatud on põhiõiguse riive proportsionaalne juhul kui abinõu, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.¹⁷² Regulatsioon on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed, st regulatsiooni negatiivsed mõjud ei tohi tekitada suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav.

---

¹⁶⁹ MüKo zum Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 312-313. Rn 46-47.

¹⁷⁰ MüKo zum Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 313. Rn 48.

¹⁷¹ Pankrotiseaduse eelnõu seletuskiri. 1085 SE I. Internetis kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023

4.02.2015

¹⁷² RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

On selge, et olukorras, kus võlgnikule ei võimaldada „uut algust“ aitab see kaasa võlausaldajate nõuete võimalikult suuremahulisele rahuldamisele. Seejärel tuleb hinnata, kas alus on mõõdukas legitiimse eesmärgi saavutamise suhtes. Tuleb hinnata, kas käesolev keeldumisalus on mõõdukas selleks, et eelistada võlausaldaja huvisid ning võtta võlgnikult võimalus uuele algusele. Nimetatud alus on täielikult väljas nõ süülise võlgniku pildist ning seetõttu riivab võlgnike õiguseid rohkem, kui legitiimse eesmärgiga on põhjendatud. Olukorras, kus võlgnik on täitnud kõik enda kohustused ning sattunud halbade juuste kokkusattumusel pankroti olukorda, ei oleks põhjendatud tema võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmine.

Autori hinnangul on täiesti põhjendamatu ning arusaamatu käesoleva keeldumisaluse liide, mille kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui kohus on jätnud võlgadest vabastamise menetluse algatamata 10 aasta jooksul seetõttu, et võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos. Nagu punktis 1.2. käsitletud, on süüdimõistev otsus Eesti kohtupraktika valguses keeldumisaluseks ka juhul, kui karistuse kohta on andmed viidud üle arhiivi.¹⁷³ Seega on süüdimõistev otsus pankrotikuriteos PankS § 171 lg 2 p 1 alusel nagunii võlgadest vabastamise menetluse keeldumise aluseks. Lühidalt on autor seisukohal, et käesolev keeldumisalus on võlgadest vabastamise menetluse loogikaga üldiselt vastuolus ning ei ole proportsionaalne abinõu võlgadest vabastamise menetluse piirangute eesmärgi suhtes.

1.5. Võlgnik on andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta

Kohus võib jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta. Nagu eelnevalt selgitatud, on käesoleva aluse näol tegemist ühe alusega, mis rakendub olukorras, kus võlgnik on esitanud enda vara kohta valeandmeid. Käesolev alus rakendub olukorras, kus võlgnik esitab valeandmeid võlanimekirjas- ehk sisuliselt pankrotimenetluse ning võlgadest vabastamise menetluse algatamisel.

Riigikohus on käesoleva aluse esinemise kohta selgitanud järgmist. PankrS § 171 lg 2 p 5 alusel saab kohus menetluse algatamisest keelduda vaid juhul, kui on täidetud kaks eeldust. Esiteks peab võlgnik olema esitanud oma varalise seisukorra kohta ebaõigeid või puudulikke

---

¹⁷³ RKTko 3-2-1-60-13, p 10.

andmeid või rikkunud teisi pankrotiseadusest tulenevaid kohustusi. Teiseks eeldab nimetatud säte võlgniku süülist käitumist, kas tahtlust või rasket hooletust. Võlaõigusseadus¹⁷⁴ (edaspidi VÕS) § 104 lg 4 kohaselt on raske hooletus käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine. PankrS § 171 lg 2 p 5 annab kohtule juhul, kui on täidetud sättes nimetatud mõlemad eeldused, õiguse otsustada, kas kohustustest vabastamise menetlust algatada või mitte.¹⁷⁵

Lisaks selgitas Riigikohus, et PankrS § 171 lg 2 p-s 5 toodud eeldused on võlgniku pahatahtlikkust iseloomustavad asjaolud. Menetluse algatamata jätmiseks peab esinema selge ja konkreetne põhjus. Võlgadest vabastamise menetlus näeb kohustustest vabastamise võimaluse ette neile, kelle majanduslik olukord on eriti raske, ja peaks lõpptulemuses võimaldama võlgnikule uue majandusliku alguse, andma talle uue võimaluse normaalseks majanduslikuks ja sotsiaalseks eluks. Kui võlgniku käitumises ei ole raskelt süüliste käitumise tunnuseid, ei ole kohtul alust füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetlust algatamata jätta. Süüliste käitumisega ei saa olla näiteks tegemist juhul, kui puudused esitatud andmetes on tingitud sellest, et võlgnik on kaotanud ülevaate oma majandusliku olukorra üle ning osaleb menetluses ilma asjatundjate abi kasutamata.¹⁷⁶

Seega eelnevast tulenevalt on kohus selgitanud, et võlgadest vabastamise menetluse keeldumisalus esineb juhul, kui võlgnik on selgelt nõude rahuldamise vältimise eesmärgile suunatult esitanud vale andmeid ning on seejuures tegutsenud tahtlikult või raske hooletusega. Eelnevatest punktidest tulenevalt on näiteks välistatud, et kohus keeldub võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgniku tegevus on selgelt vastuolus korraliku ettevõtja hoolsusega (näiteks FIE puhul) ning tal puudub igasugune ülevaade enda majanduslikust olukorrast ning finantsseisukorrast.

Sisuliselt on kohus leidnud, et käesolevat menetluse algatamise keeldumisalust saab rakendada vaid juhul, kui võlgnik on ilmselgelt ning tahtlikult valetanud ning valeandmete esitamine on selgelt ka tõendatud. Seega kaasneb käesoleva keeldumisalusega väga kõrge tõendamiskoormis.

Saksamaa InsO § 290 lg 1 p 6 kohaselt võib kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgnik on võlgadest vabastamise menetluse avalduse esitamisel (InsO § 287 lg 1) või pankrotimenetluse algatamise avalduse (InsO § 305)

---

¹⁷⁴ Võlaõigusseadus. 01.07.2002. RT I, 11.04.2014, 13.

¹⁷⁵ RKTko. 3-2-1-121-11, p 11.

¹⁷⁶ RKTko. 3-2-1-121-11, p 12.

esitamisel esitanud tahtlikult või raske hooletuse tõttu valeandmeid. Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt tuleb igal võlgnikul võlgadest vabastamise menetluse algatamisel esitada andmed ning selgituse, mille kohaselt on kohtul võimalik hinnata, kas avalduse rahuldamise eeldused on täidetud. Võlgadest vabastamise menetluse avalduses tuleb võlgnikul näiteks kinnitada, et tema suhtes ei ole võlgadest vabastamise menetlust viimase viie aasta jooksul läbi viidud ega kohus ei ole võlgadest vabastamise menetluse läbiviimisel otsustanud võlgniku mitte tema kohustustest vabastada. Lisaks peab võlgnik kinnitama, et ei esine võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumise aluseid, mis on nimetatud InsO § 290 lg 1 p 5-7. Võlgnikul on kohustus tagada esitatud andmete täielikkus ning õigsus.¹⁷⁷

Saksamaa õiguspraktika kohaselt esineb vaidlusalune menetluse algatamise keeldumisel olukorras, kus võlgnik on menetluse algatamisel esitanud valesid või ebatäielike andmeid enda vara või kohustuste kohta, mille tulemusena loob võlgnik kohtule ning võlausaldajatele vale ettekujutuse võlgniku varalise olukorra kohta.¹⁷⁸ Võlgnik peab esitama andmed ka talle kuuluvate täis- ning usaldusühingute suhtes, mille kohustuste eest võlgnik isiklikult ning täies ulatuses vastutab.¹⁷⁹ Andmed loetakse valeks, kui need ei vasta tegelikkusele. Andmed on ebatäielikud, kui mitte edastatud andmete tulemusena on võlgniku varalise olukorra tervikpilt väär.¹⁸⁰

Võlgnik täidab oma hooldsuskohustuse andmete esitamisel vaid juhul, kui ta ametlikud vormid ning avaldused põhjalikult ning teadlikult läbi töötab.¹⁸¹ Käesolevat eeldust tuleb rakendada ka juhul, kui võlgniku poolt esitatud informatsioon ei ole esitatud võlausaldajat kahjustaval viisil. Piisab, et andmed on enda sisult ebatäielikud või valed ning kahjustavad potentsiaalselt võlausaldaja nõude rahuldamist. Taoline olukord esineb näiteks juhul, kui võlgnik esitab ebatäieliku võlausaldajate nimekirja, mille tulemusena võib ühe võlausaldaja nõue täies ulatuses rahuldamata jääda.¹⁸²

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt loetakse menetluse algatamise keeldumise aluseks vaid andmed, mis on esitatud kirjalikult pankrotimenetluse algatamisel varade nimekirjas või võlgadest vabastamise menetluse algatamisel selgituses.¹⁸³ Andmed loetakse kirjalikult

---

¹⁷⁷ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H.Beck. 2014. Rn 66.

¹⁷⁸ BGH NZI NZI 2004, 633.

¹⁷⁹ BGH -IX ZB 37/03, NZI 2003, 662.

¹⁸⁰ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 31.

¹⁸¹ AG Duisburg, Beschl. vom 8.5.2007, 62 IK 9/07.

¹⁸² MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 67.

¹⁸³ Ibid. Rn 70.

esitatuks ka juhul, kui andmed vormistatakse kolmanda isiku poolt või võlgnik volitab kolmandat isikut andmeid esitama.¹⁸⁴

Muud kirjalikult või suuliselt vääralt esitatud andmed käesoleva keeldumisaluse eelduseid ei täida. Olukorras, kus võlgnik on esitanud muul ajal ebatäielike või valesid andmeid enda majandusliku olukorra kohta, on võlgnik rikkunud kaasaaitamis- ning koostöö kohustust, mis on Saksamaa regulatsiooni kohaselt samuti võlgadest vabastamise keeldumise aluseks. Võlgnik peab kohustuse nimekirjas esitama ka andmed nõuete kohta, mille suhtes esineb vaidlus.¹⁸⁵

Õiguspraktika kohaselt ei keeldu kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest valeandmete esitamise tõttu juhul, kui valeandmeid on esitatud väga vähesel määral ning see ei ole menetluse ning võlausaldajate seisukoha mõistes oluline. Õiguspraktikas rakendatakse nõu proportsionaalsuse põhimõtet (*Verhältnismäßigkeitsgrundsatz*),¹⁸⁶ mille kohaselt ei ole väga väikese ning sisuliselt mitteolulise rikkumise korral seaduse eesmärgiga kooskõlas menetluse läbiviimisest keelduda. Siiski sõltub nõu piisavalt olulise rikkumise joon iga kaasuse asjaoludest.

Sarnaselt Eesti regulatsioonile on valeandmete esitamine menetluse algatamisel keeldumise aluseks juhul, kui valed või ebatäielikud andmed on esitatud tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Raskeks hooletuseks ei saa pidada olukorda, kus võlgnik on kaotanud ülevaate enda majanduslikust seisukorrast, ei kaasa professionaali menetluse läbiviimiseks ning esitab seetõttu vale andmeid. Kohtupraktika kohaselt võib raske hooletus puududa ühe võlausaldaja võlanimekirjas mitte esitamise puhul näiteks juhul, kui tegemist on solidaarvõlgnikuga ning viimane katse nõuet sundtäita või sisse nõuda oli pikka aega tagasi.¹⁸⁷ Kuivõrd vastuväite esitamisel on võlausaldajal kohustus vastuväite olemasolu tõendada, tuleb võlausaldajal võlgniku tahtlust või rasket hooletust vastuväite esitamise korral tõendada.

Kokkuvõtvalt sisustatakse võlgadest vabastamise menetluse keeldumisalust „*ebaõigete andmete esitamine enda majandusliku olukorra kohta*“ Eestis ja Saksamaal väga sarnaselt. Eesti kohtupraktika on andnud selgelt põhimõtted, mille kohaselt võivad kohtud võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda kui võlgnik on selgelt ning pahatahtlikult esitanud ebaõigeid andmeid ning teinud seda tahtlikult või raske hooletusega. Saksamaa tõlgenduste kohaselt on kohtul õigus menetluse algatamisest keelduda, kui võlgnik ei ole

---

¹⁸⁴ Ibid. Rn 33.

¹⁸⁵ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag. C.H. Beck. 2014. Rn 70.

¹⁸⁶ BGH– IX ZB 73/08, NZI 2009, 253, 254; BGH– IX ZB 388/02, ZVI 2003.

¹⁸⁷ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 71.

täitnud enda hoolsuskohustust andmete edastamisel. Siiski lasub võlausaldajal kohustus võlgniku hoolsuskohustuse rikkumist tõendada. Seega on nii Saksamaal kui ka Eestis nimetatud keeldumisealuse rakendamine problemaatiline, kuivõrd võlgniku selget ning pahatahtlikku käitumist valeandmete esitamisel on raske tuvastada ning tõendada.

Nagu eelnevalt viidatud on keeldumisealus proportsionaalne, kui vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.¹⁸⁸ Regulatsioon on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed, st regulatsiooni negatiivsed mõjud ei tohi tekitada suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav.

Käesoleva keeldumisealuse juures põrkuvad järgmised põhimõtted. Ühelt poolt on kaitstud võlgniku õigus eneseteostusele ehk õigus saada „uus algus“. Teiselt poolt on kaitstud võlausaldaja omandiõigus ehk õigus saada võimalikult suures ulatuses enda nõue rahuldatud. Põhiõiguste konfliktiolukorras tuleb hinnata, kas käesolev keeldumisealus on sobiv, vajalik ning mõõdukas eesmärgi suhtes, milleks on võimaldada võlausaldajatele võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine.

Käesoleva keeldumisealuse kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest juhul, kui võlgnik on andnud tahtlikult või raske hooletuse tõttu ebaõigeid või ebatäielike andmeid oma majandusliku olukorra kohta. Seega kaitseb nimetatud keeldumisealus selgelt ning otseselt võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamist ehk on sobiv legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

Meede on proportsionaalne ainult juhul, kui see on ka mõõdukas. Meede on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed. Käesoleval juhul tagab nimetatud keeldumisealus sisuliselt pankrotimenetluse algatamisel ning võlgadest vabastamise menetluses tervikliku informatsiooni olemasolu ning tagab, et võlgnik annaks täieliku ülevaate enda varalisest seisukorrast. Olukorras, kus eksisteerib täielik ülevaade võlgniku varast ja kohustustest, on võlausaldajatel võimalik kõige suuremal ja efektiivsemal viisil ka enda nõudeid rahuldada. Siinjuures on oluline ka asjaolu, et tervikliku ja õige informatsiooni andmine on selgelt võlgniku mõjusfääris.

Eelnevast tulenevalt on autor seisukohal, et keeldumisealus, mille alusel on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on esitanud tahtlikult või raskest hooletusest ebaõigeid andmeid, on sobiv, vajalik ning mõõdukas

---

¹⁸⁸ RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

keeldumisaluste eesmärgi suhtes. Keeldumisalus teenib selgelt seadusandja eesmärki vabastada enda täitmata jäänud kohustustest ainult „aus võlgnik“. Kuivõrd õigete ning täielike andmete andmine on täielikult võlgniku mõjusfääris, ei too nimetatud kohustus võlgnikule kaasa ka ebamõistlikke kohustusi.

1.6. Võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist

Alternatiivselt eelnevalt käsitletud keeldumisalustele on sätestatud keeldumisalus ka olukorraks, kus võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda esitanud ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta eesmärgil saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist. Nimetatud eeldus on seadusandja poolt sätestatud eesmärgil võimaldada võlgadest vabastamise menetlust vaid „ausatele“ võlgnikele ning vältida olukorda, et võlgnik elaks võlausaldajate arvel.¹⁸⁹

Kuivõrd autor on sisustanud punktis 1.3. mõisteid nagu ebaõiged ning ebatäielikud andmed nii Eesti kui ka Saksamaa regulatsiooni tähenduses, siis käesoleva alapunkti all autor nimetatud mõisteid ei käsitle. Käesoleva punkti juures sisustab autor mõisteid nagu (i) toetuse või muu soodustuse saamine (ii) riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või (iii) esitanud valeandmete eesmärgil vältida maksude maksmist.

Toetuse või muu soodustuse saamine on Eesti seadusandluses sätestatud erinevates eriseadustes. Sisuliselt kujutab toetus endast isiku toimetulekut soodustavat rahalist meedet. Soodustuseks võib lugeda igasugust kaupa, teenust, loonustasu või rahaliselt hinnatavat soodustust, mida antakse teisele isikule tema majandusliku olukorra parandamise eesmärgil.¹⁹⁰ Riigi ning kohaliku omavalituse poolt pakutavad soodustused ning toetused on sätestatud eriseadustes ning ei ole otseselt seadusega piiratud. Kohalikul omavalitsusel on õigus osutada omal valikul ka seaduses mitte sätestatud sotsiaalteenuseid (sotsiaalhoolekande seadus § 21) (edaspidi SHS)).¹⁹¹ Peamised soodustused ning toetused, nagu näiteks eluaseme teenus, lapsehoiu teenus, toimetuleku toetus, on reguleeritud SHS-is. Lisaks pakub erinevaid

---

¹⁸⁹ Pankrotiseaduse seaduseelnõu seletuskiri. SE I 1085. Internetis kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023
02.02.2015.

¹⁹⁰ Nimetatud eeldus on sisustatud kooskõlas Tulumaksuseadusega (TuMS) 01.01.2000. RT I, 19.03.2015, 66.

¹⁹¹ Sotsiaalhoolekande seadus. 01.04.1995. RT I, 13.12.2014, 44.

soodustusi ning toetusi Eesti töötukassa, Eesti Haigekassa ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) jne.

Käesolev keeldumisalus rakendub vaid olukorras, kus võlgnik on püüdnud kaasata ebaõigete või ebatäielike andmete esitamisel täiendavaid rahalisi vahendeid, kas riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt. Riik või kohalik omavalitsus täidab oma ülesandeid läbi haldusorganite. Haldusorgan tähistab konkreetse haldusmenetluse läbiviijat ja haldusmenetluse tulemusena otsust langetavat üksust avaliku halduse struktuuris.¹⁹² Haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik (HMS § 8 lg 1).¹⁹³ Haldusorganina mõistetakse seega haldusaparaadi struktuuriüksust, kellel on pädevus mingit ülesannet täita ja selle raames otsuseid teha. Haldusorganiks võib olla nii avalik-õiguslik juriidiline isik tervikuna (vald, linn, Eesti Haigekassa), riigi või omavalitsusasutus (ministeerium, Riigikantselei, amet, inspeksioon, maavalitsus, kohtuasutus, prokuratuur, instituudid, kaitsejõudude peastaap jne), kollegiaalorganid, kui ka üksik ametnikud (minister, maavanem, politseinik).¹⁹⁴

Seega tuleb riigi ning kohaliku omavalistuse organiks lugeda kõik avalik-õiguslikud juriidilised isikud, eraõiguslikud juriidilised isikud, kui ka ametnikke, kes täidavad avalikke ülesandeid. Avalikeks ülesanneteks on vahetult seadusega või seaduse alusel riigile, kohalikule omavalitsusele või muule avalik-õiguslikule juriidilisele isikule pandud ülesanded.¹⁹⁵

Eelnevast tulenevalt tekib küsimus, kui laialt tuleb piiritleda riigilt või kohalikult omavalitsuselt toetuste või soodustuse saamist, mille taotlemisel ebaõigete või ebatäielike andmete esitamisel on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda. Laiendava tõlgendamise korral jõuame olukorrani, kus kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta olukorras, kus isik on esitanud tahtlikult valeandmeid näiteks ehitusloa taotlemisel või esitanud võltsitud pensionitunnistuse eesmärgil sõita tasuta ühistranspordiga. Tõlgendus, mille kohaselt on taolistes olukordades kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta ei ole kooskõlas sätte eesmärgiga ning füüsilise isiku

---

¹⁹² A. Aedmaa, E. Lopman, N. Parrest, I. Pilving, E. Vene. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu. Tartu ülikooli kirjastus. 2004. Lk 41.

¹⁹³ Haldusmenetluse seadus. 01.01.2002. RT I, 23.02.2011, 8.

¹⁹⁴ A. Aedmaa, E. Lopman, N. Parrest, I. Pilving, E. Vene. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu. Tartu ülikooli kirjastus. 2004. Lk 41.

¹⁹⁵ RKKHo. 3-3-1-19-14, p 11

pankroti menetluse suurema eesmärgiga pakkuda „puhast lehte“ võimalikult paljudele võlgnikele.

Eelnevast tulenevalt tuleb leida mõistlik tasakaal võlgadest vabastamise eesmärgi ehk võimalikult paljudele võlgnikele uue alguse pakkumise ning keeldumisaluse eesmärgi vahel ehk võlgadest vabastamise menetluse mitte võimaldamise isikutele, kes on ebaausalt kasutama avalike vahendeid. Autori hinnangul oleks eesmärgipärane, kui kohaliku omavalitsuse organeid ning riigiorganeid tõlgendada võimalikult kitsalt. Võlgadest vabastamise menetluse eesmärgiga oleks kooskõlas, kui riigi ning kohaliku omavalitsuse organid hõlmaks nimetatud sätte tähenduses vaid selliseid organeid, mille otseseks eesmärgiks on pakkuda, kas sotsiaaltoetusi või muid rahalisi vahendeid. Taolises olukorras oleks välistatud võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmise nõ võltsitud bussipileti olukorras.

Eelnimetatud eesmärgil tuleks autori arvates tõlgendada toetusi ning soodustusi samuti võimalikult kitsalt. Toetused peaksid hõlmama endast vaid kohaliku omavalitsuse või riigi organite poolt pakutavat sotsiaal- või ettevõtlusalast toetust ning soodustus peaks kujutama endast vaid selgelt rahaliselt hinnatavat teenust, mis võiks olla ka sotsiaalse iseloomuga. Taolise tõlgenduse korral oleks välistatud võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmise juhul, kui võlgnik on esitanud näiteks valeandmeid ehitusloa taotlemisel või detailplaneeringu algatamisel.

Autori hinnangul oleks võimalik käesolevat regulatsiooni muuta oluliselt lihtsamaks ning võlgniku põhiõiguste mõistes proportsionaalsemaks, kui seadusandja lisaks käesolevale keeldumisalusele äärmiselt sarnase sätte – soodustuskelmuse KarS § 210 esimese keeldumisaluse süütegude loetellu. See oleks suuremal määral kooskõlas võlgniku põhiõigustega, kuivõrd teeb koosseisu selgemaks. Käesoleval juhul on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgniku suhtes puudub kohtuotsus „ebaausal“ teel avalike vahendite kaasamise suhtes. Nimetatud seisukoha võtab eelkõige soodustuse maksja ning otsus võib tugineda ainuüksi „siseveendumusel“. Olukorras, kus kohtul oleks õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda vaid juhul, kui isik on soodustuskelmuses süüdimõistetud, on kohus eeldatavasti tuvastanud juba korra kõik kelmuse asjaolud ning keeldumisaluse kohaldamine on ühtsem.

Teise konstruktsioonina on seadusandja näinud ette, et kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetlus jätta algatamata olukorras, kus võlgnik on esitanud tahtlikult või raske hooletuse tulemusena ebatäielike või ebaõigeid andmeid maksude maksmisest kõrvalehoidmise

eesmärgil. Autori hinnangul tuleks käesolevat koosseisu sisustada analoogselt keeldumisalusega, mille korral on kohtul õigus menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi KarS § 389¹ mõistes maksukohustuse varjamises ja tagastusnõude alusetus suurendamises. Keeldumisalus PankrS § 171 lg 2 p 1 (maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine)¹⁹⁶ kohaldub olukorras, kus isik on ebaõigete või ebatäielike andmete tagajärjel hoidunud maksude maksmisest suures ulatuses. Suures ulatuses maksude maksmata jätmist hinnatakse läbi KarS-is sätestatud olulise kahju regulatsiooni. Seega rakendub keeldumisalus PankrS § 171 lg 2 p 1 olukorras, kus võlgnik on hoidnud maksudest kõrvale, maksmata jäänud maksude summa ületab „olulise kahju“ piiri, tekkinud kahju ning vale andmete esitamise vahel esineb põhjuslik seos ning võlgnik on nimetatud koosseisu alusel süüdi mõistetud.

Seega seadusandja loogikat järgides kohaldub PankrS § 171 lg 2 p 2 olukorras, kus võlgnik on sarnaselt eelnevale koosseisule esitanud ebatäielike või ebaõigeid andmeid eesmärgil vältida maksude maksmist. Erinevuseks on aga, et PankrS § 171 lg 2 p 2 koosseisu täitmiseks ei pea ebaõigete või ebatäielike andmete esitamise tulemusena kaasnema olulise kahju suuruses laekumata maksutulu, mis tähendab seda, et võlgniku suhtes puudub ka süüdimõistev otsus KarS § 389¹ alusel.

Kooskõlas normi üldise eesmärgiga oleks siiski olukord, kui koosseis oleks täidetud juhul, kui ebaõigete või ebatäielike andmete esitamise tulemusena jääks mingis ulatuses maksutulu laekumata. Kohaldades siinkohal analoogiat Saksamaa regulatsioonis rakendatava proportsionaalsuse põhimõttega, ei tohiks olla õigustatud võlgadest vabastamise menetluse algatamine olukorras, kus ebaõiged või ebatäielikud andmed on toonud kaasa väga väikesemahulise maksude mitte laekumise.

Sisustades ebaõigeid või ebatäielike andmeid kooskõlas KarS §-ga 389¹, tuleb ka nimetatud koosseisu tähenduses käsitleda andmetena andmeid, mille maksuhaldurile esitamata jätmise või mille väära sisuga esitamine on maksunduslikult oluline. Maksunduslikult olulised on andmeid, mis kajastavad maksuõigussuhte tekkimise, muutumise või lõppemisega aluseks olevaid asjaolusid. Seega peab sisuliselt olema tegemist andmetega, mis mõjutavad mingi maksu- või kinnipidamiskohustuse või tagastusnõude suurust. Maksuhaldurile andmete esitamata jätmisena käesoleva paragrahvi tähenduses tuleb sisuliselt mõista

---

¹⁹⁶ Vt punkti 1.1.4.

maksudeklaratsiooni esitamata jätmist, valeandmete esitamisenä aga maksudeklaratsioonis tegelikkusele mittevastavate andmete kajastamist.¹⁹⁷

Kolmanda konstruktsioonina on seadusandja ettenäinud, et kohtul on õigus jätta võlgadest vabastamise menetlus algatamata olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu esitanud ebaõigeid andmeid oma majandusliku olukorra kohta sihtasutusele, eesmärgil saada toetust või soodustust (PankrS § 171 lg 2 p 2). Sihtasutus on eraõiguslik juriidiline isik, millel ei ole liikmeid ning mis on loodud vara valitsemiseks ja kasutamiseks põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks (Sihtasutuste seadus edaspidi SAS)¹⁹⁸. Sihtasutuse näol on tegemist mittetulundus ühinguga, mis võib kasutada oma tulusid üksnes põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks (SAS § 2 lg 3). Kuivõrd PankrS § 171 lg 2 p 2 ülejäänud osad olid suunatud otseselt avalike vahendite kaitseks, siis nimetatud säte näeb ette keeldumisaluse olukorraks, kus võlgnik on esitanud ebaõigeid või ebatäielike andmeid eraõiguslikule juriidilisele isikule.

Lähtudes seadusandja loogikat, oleks võlgnike proportsionaalsuse seisukohalt põhjendatud, kui kaitstud oleks avalike vahendite jagamiseks loodud sihtasutused riigivaraseaduse¹⁹⁹ mõistes (edaspidi RVS). Sellisel juhul oleks seadusandja loogika nimetatud keeldumisaluse loomisel ühene – kaitsta avalike vahendite kaasamist.

Eesti kohtupraktikas on nimetatud keeldumisalust käsitletud kahes maakohtu lahendis.²⁰⁰ Harju Maakohus rakendas käesolevat eeldust määruses 2-11-29588, milles jättis võlgadest vabastamise menetluse algatamata põhjendusel, et võlgnik on esitanud Eesti Haigekassale aasta jooksul valeandmeid enda töötasu ning sellelt tasutud sotsiaalmaksu kohta, millest tulenevalt on Eesti Haigekassa tasunud võlgnikule suuremaid hüvitusi kui ettenähtud ning Eesti Haigekassa on teinud võlgnikule ettekirjutuse enammakstud summade tagastamiseks. Eeltoodu pinnalt asus kohus seisukohale, et võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid andmeid oma majandusliku olukorra kohta, eesmärgiga saada ettenähtust suuremaid hüvitisi Eesti Haigekassalt, mille alusel jättis kohus PankrS § 171 lg 2 p 2 alusel võlgadest vabastamise menetluse algatamata.²⁰¹

---

¹⁹⁷ J. Sootak. P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. § 389¹. Kom. 4. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009. Lk 963-965. Vaata täpsemalt punkti 1.1.4.

¹⁹⁸ Sihtasutuste seadus. 01.10.1996. RT I 1995, 92, 1604.

¹⁹⁹ Riigivaraseadus. 01.01.2010. RT I, 29.06.2014, 134.

²⁰⁰ HMKo 2-11-29588, HMKo 2-10-53139.

²⁰¹ HMKo 2-11-29588, Lk 8.

Teises määruses rakendas kohus PankrS § 171 lg 2 p-i 2 olukorras, kus võlgnik esitas ebaõigeid andmeid Sotsiaalkindlustusametile ja Eesti Haigekassale. Kohus põhjendas, et Sotsiaalkindlustusameti ja Eesti Haigekassa poolt esitatud nõudeavalduste kohaselt on võlgnik edastanud nimetatud asutustele valeandmeid oma töötasu ja sellelt tasutud sotsiaalmaksu kohta, millest tulenevalt on Sotsiaalkindlustusamet ja Eesti Haigekassa tasunud võlgnikule suuremaid hüvitusi kui ettenähtud. Sotsiaalkindlustusamet ja Eesti Haigekassa on teinud võlgnikule ettekirjutused enammakstud summade tagastamiseks ning need on esitatud nõuetena pankrotimenetluses. Eeltoodust tulenevalt asus kohus seisukohale, et võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid andmeid oma majandusliku olukorra kohta, eesmärgiga saada ettenähtust suuremaid hüvitusi Sotsiaalkindlustusametilt ja Eesti Haigekassalt.²⁰²

Saksamaa regulatsiooni kohaselt keeldub kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne pankrotimenetluse avalduse esitamist või peale seda esitanud tahtlikult või raske hooletuse tulemusena ebaõigeid või ebatäielike andmeid oma majandusliku olukorra kohta, eesmärgil saada krediiti, saada soodustusi avalikest vahenditest või toetusi avalikest kassadest.²⁰³

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt on nimetatud keeldumisalus sätestatud põhjendusel, et StGB-s sätestatud koosseisud nagu krediidipettus (StGB § 265 b) ning pettus (StGB § 263) ei ole võlgadest vabastamise menetluse keeldumisalusena InsO § 290 lg 1 p-s 1 sätestatud. Seega peaks nimetatud koosseis endas hõlmama eelnimetatud karistusõiguslike sätete koosseise. Erinevus karistusõigusliku koosseisu ning käesoleva keeldumisaluse vahel on see, kohtul on õigus keelduda menetluse algatamisest juhul, kui nõ pettuse koosseis on täidetud kolme aasta jooksul enne pankrotimenetluse algatamist või peale seda. Siiski tuleb siinjuures täheldada, et pettuses süüdimõistev kohtuotsus ei ole iseseisev alus²⁰⁴ võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks ning kohtul on kohustus esile toodud asjaolusid uuesti arutada ning asjaolusid subsumeerida.²⁰⁵

Sarnaselt eelmise keeldumisalusega viivad võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumiseni vaid andmed, mis on esitatud kirjalikul kujul. Keeldumisaluste piiritlemist vaid kirjalike andmetega on Saksamaa õiguspraktikas palju kritiseeritud põhjusel, et ka suuliselt andmeid esitades võib võlgnik avalikest kassadest krediiti võtta ning mõlemal juhul on

---

²⁰² HMKo 2-10-53139, Lk 7.

²⁰³ InsO § 290 lg 1 p 2.

²⁰⁴ Seevastu kohtuotsus süütegudes, mis on nimetatud InsO § 290 lg 1 p-s 1, on iseseisev keeldumise alus.

²⁰⁵ MüKo zum Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 309. Rn 33.

täidetud tingimus, et võlgnik ei ole sellise tegevuse tagajärjel „aus“. Lisaks ei ole haruldane ka olukord, kus võlgnik esitab laenuaotluse küll kirjalikult, kuid laenu otsust mõjutavad asjaolud toob võlgnik laenuandja ette suuliselt. Siiski on Saksamaa seadusandja leidnud, et õiguskindlus kaalub üles võlausaldajate huvid saada kaitset ka suuliselt ebaõigete andmete esitamisel.²⁰⁶

Siiski on eelnimetatud ranged kirjalikkuse põhimõtet piiranud kohtupraktika. Kohtupraktika kohaselt loetakse kirjalikult esitatuks ka sellised andmed, mida võlgnik palub kellegi kolmandal kirjalikult formuleerida. Kirjalikuks loetakse ka selliseid andmeid, mida kolmas isik kirjalikult üles märgib, kuid võlgnik on teadlik, et märgitavad andmed on ebaõiged.²⁰⁷

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt esineb võlgadest vabastamise keeldumisalus olukorras, kus võlgnik on ebaõiged või ebatäielikud andmed esitanud eesmärgil saada krediiti või kaasata rahalisi vahendeid või soodustusi avalikust kassast. Täidetud peab olema üks eelnimetatud tingimustest. Teistel juhtudel ebaõigete või ebatäielike andmete esitamine võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumist kaasa ei too. Seega näiteks täitemenetluses ebaõigete andmete andmine võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumist kaasa ei too.²⁰⁸

Ebaõigete või ebatäielike andmete juures on oluline ka asjaolu, et esitatud andmed oleksid seotud võlgniku majandusliku olukorraga. Siinjuures ei esine keeldumisalus olukorras, kus võlgnik on esitanud näiteks ebaõigeid andmeid teise isikute majandusliku seisukorra kohta. Näiteks olukorras, kus võlgnik esitab ebaõigeid andmeid enda nõuet tagava käendaja majandusliku olukorra kohta, ei ole õiguspärane võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda.²⁰⁹

Mõistet „krediit“ tuleb nimetatud paragrahvi tähenduses mõista võimalikult laialt. Krediit hõlmab endast käesoleva sätte tähenduses igasugust laenu, maksetähtaja pikendamist või majandusliku abi. Seega tulevad kõne eelkõige sotsiaaltoetused, töötubiraha, töötuturu teenused või lapsetoetus.²¹⁰ Musternäidiseks on seejuures tahtlikult valesti täidetud panga laenuaotlus või maksudeklaratsioon. Lisaks piisab ka sellest, kui võlgnik kirjutab ebaõigetele

---

²⁰⁶ MüKo zum Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 310. Rn 35.

²⁰⁷ BGH NZI 2006, 414.

²⁰⁸ MüKo zum Insolvenzordnung. § 290. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 310. Rn 36.

²⁰⁹ Ibid. Lk 310. Rn 37.

²¹⁰ Ibid. Lk 311. Rn 39.

andmetele alla. Vastukaaluks ei ole nimetatud eeldus täidetud olukorras, kus võlgnik on näiteks jätnud nimetatud avaldusel lünga täitmata²¹¹.

Kokkuvõtvalt võib asuda seisukohale, et PankrS § 171 lg 2 p 2 kohaselt võib kohus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda olukorras, kus võlgnik on esitanud ebaõigeid või ebatäielike andmeid ükskõik millisele kohaliku omavalitsuse või riigi organile eesmärgil saada toetust või soodustust. Lisaks rakendub keeldumisalus ka olukorras, kus võlgnik esitab ebaõigeid või ebatäielike andmeid sihtasutusele. Seevastu Saksamaal on kohtul õigus nimetatud alusel võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgnik on esitanud ebaõiged või ebatäielikud andmed oma majandusliku olukorra kohta kirjalikult ning need on antud eesmärgil saada krediiti, soodustusi avalikest vahenditest või toetust avalikest kassadest.

Nagu eelnevalt viidatud on keeldumisalus proportsionaalne, kui vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.²¹² Käesoleva keeldumisaluse pinnalt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest juhul, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda esitanud ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta eesmärgil saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist.

Nagu eelnevalt viidatud on käesolevat keeldumisealust võimalik tõlgendada kahel viisil. Laia tõlgenduse kohaselt oleks kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda pea igas olukorras, kus võlgnik on valeandmete esitamise tulemusena kasutanud avalikke hüvesid. Sellises olukorras oleks kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus jätta algatamata isegi juhul, kui isik on esitanud näiteks ebaõigeid andmeid detailplaneeringu algatamisel. Kuivõrd nii lai tõlgendus on autori hinnangul selgelt ebaproportsionaalne ning vastuolus õiguskindluse põhimõttega, lähtub autor proportsionaalsuse hindamisel kitsast tõlgendusest.

Selle keeldumisalusega on seadusandja püüdnud kaitsta avalike vahendeid ning leidnud, et võlgnik on piisavalt ebaaus ka juhul, kui ta on püüdnud ebaausalt kasutanud avalikke vahendeid, sealhulgas püüdnud kõrvale hoida maksude maksmisest. Seega on seadusandja käesoleva alusega püüdnud kaitsta avalike vahendeid.

---

²¹¹ Eickmann/Flessner/Irschinger/Kirchhof/Kreft/Landfermann/Marotzke/Stephan. Kommentar zum Insolvenzordnung. § 290. 4. Auflage. Heidelberg. 2006. Lk 1222, p 4.

²¹² RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

Kuivõrd seadusandja eesmärgiks on pakkuda „*uut algust*“ vaid ausatele võlgnikele, tuleb hinnata, kas taoline avalike huvide kaitseks sätestatud võlgadest vabastamise piirang on proportsionaalne võlgniku põhiseaduslikku põhiõiguse piiramiseks. Riik on oma kodaniku suhtes paratamatult jõupositsioonil ning suhtes riigiga on kodanik alati nõrgem lüli. Seega juhul, kui kohtuniku positsioonis oleval isikul tuleb valida, kas eelistada kodaniku või riigi õiguseid, tuleks pea alati eelistada kodaniku õiguste kaitsmist. Eelnevast tulenevalt tuleb hinnata, kas avalike huvide kaitseks sätestatud keelumisalus on proportsionaalne võrreldes võlgnikule kaasnevate tagajärgede.

Regulatsiooni mõõdukuse hindamisel tuleb vaadata, kas eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.²¹³ Olukorras, kus võlgnik on andnud enda majandusliku olukorra kohta ebaõigeid andmeid enne pankrotimenetluse algatamist, on võlausaldajatel (avalike vahendite haldajatel) võimalik nõuda ebaõigete andmete toel välja makstud summade tagastamist. Näiteks töötuskindlustus seaduse²¹⁴ § 46 lg 1 kohaselt nõuab töötukassa kindlustatule, töötajale või ametnikule õigusliku aluseta määratud ja makstud hüvitised saajalt tagasi. Olukorras, kus võlgniku suhtes on juba pankrotimenetlus algatatud, on toetuse või soodustuse maksjal võimalik tagasinõue esitada pankrotimenetlusse. Eelnevate vahendite kaudu on tagatud avalike vahendite kaitse taoliselt, et avalike vahendite haldajatel on võimalik nõuda enam makstud summade tagastamist. Juhul, kui võlgnik on pannud toime avalike vahendite kaasamisel kelmuse, on võimalik võlgniku karistada kriminaalkorras KarS § 209 alusel. Seega on avalikud ressursid kui sellised juba eelnevate õiguskaitsevahendite läbi kaitstud. Eelnevast järeldub, et käesoleva võlgadest vabastamise menetluse piirangu eesmärgiks on taaskord ainult „*karistuslik*“ eesmärk.

Arvestades, et käesoleva aluse näol on tegemist puhtalt „*karistusliku*“ meetmega, mille eesmärgiks on n-õ karistada füüsilist isikust avalike vahendite ebaausa kaasamise eest, ei ole käesolev alus autori hinnangul sobiv, vajalik ega mõõdukas. Seadusandja eesmärk kaitsta avalikke vahendeid on täidetud juba õiguskaitsevahenditega, mille läbi on avalike vahendite haldajatel võimalik nõuda antud soodustuse või toetuse tagastamist. Juhul, kui võlgnik on pannud toime avalike vahendite kasutamisel kelmuse, on võimalik võlgniku karistada kriminaalkorras. Seega on võimalik tagada avalike vahendite kaitse läbi võlgniku vähem

---

²¹³ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 37

²¹⁴ Töötuskindlustuse seadus. 01.01.2002. RT I, 16.04.2014, 29.

koormavate õiguskaitsevahendite ning käesolev alus ei ole eesmärgi suhtes mõõdukas ning seetõttu ka proportsionaalne.

1.7. Võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist

PankrS §171 lg 2 p 4 kohaselt võib kohus jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata juhul, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. PankrS § 171 lg 2 p 4 lause 2 kohaselt loetakse võlausaldajate huvide kahjustamiseks muu hulgas vara raiskamist. Riigikohus on võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamise osas selgitanud, et nimetatud säte eeldab võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevust. Samuti eeldab PankrS § 171 lg 2 p 4 kohaldamine võlgniku süülist käitumist, kas tahtlust või rasket hooletust. VÕS § 104 lg 4 kohaselt on raske hooletus käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine. VÕS § 104 lg 5 järgi on tahtlus õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel.²¹⁵

Eelnevast tulenevalt on Riigikohus selgitanud, et võlgadest vabastamise menetluse alus võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamine on täidetud juhul, kui on täidetud järgmised tingimused (i) võlgnik on toime pannud teo, mille otseseks eesmärgiks on võlausaldajate huvide kahjustamine ning (ii) toimepandud tegu on sooritatud tahtluse või raske hooletuse tulemusena. Kuivõrd Eesti regulatsiooni kohaselt on kohtul kohustus eelnimetatud tingimuste olemasolu tuvastada, on kohtul kohustus asjaolude pinnalt tuvastada, et võlgniku tegevuse eesmärgiks oli just võlausaldajate huvide kahjustamine ning võlausaldajate huvide kahjustamine on just tahtlikult või raske hooletuse tulemusena sooritatud tegevuse tulemus. Eelnimetatud tõendamiskoormist on üsna keeruline täita, kuivõrd teise isiku eesmärgipärast tegevust on raske tõendada.

Saksamaa õiguses on võlgadest vabastamise alus, võlausaldajate kahjustamine, sätestatud kitsamalt. InsO § 290 lg 1 p 4 kohaselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta olukorras, kus võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne pankrotimenetluse algatamist või peale pankrotimenetluse algatamist kahjustanud võlgandajate nõuete rahuldamist seeläbi, et võlgnik teeb ebamõistlikke tehinguid, raiskab oma vara või võlgnik ei esita pankrotiavaldust olukorras, kus võlgnikul pole lootust, et tema majanduslik olukord paraneks ning kahjustab seeläbi võlausaldajate huvisid.

---

²¹⁵ RKTko 3-2-1-46-13, p 10.

Saksamaa kohtupraktikas on võlausaldajate huvide kahjustamist üldiselt sisustatud järgmiselt. Võlausaldajate huvide kahjustamine leiab aset juhul, kui võlgniku vara väärtus langeb märgatavalt kiiremini kui see tavapäraselt ning ettenähtavalt väheneda võiks. Seega lasub kohtul vastuväite saamise korral kohustus hinnata, kas võlgniku vara väärtus on vähenenud hinnatava ajaperioodi jooksul tavapärasel ning ettenähtavas ulatuses.²¹⁶

Võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluse võlausaldajate huvide kahjustamine rakendub eelkõige siis, kui võlgnik viimase paari aasta jooksul enne võlgadest vabastamise menetluse algatamist tahtlikult, või raske hooletuse tulemusena vara väärtust tavapäratult vähendab. Võlausaldajate huvide kahjustamine vara raiskamise näol leiab aset eelkõige olukorras, kus võlgnik viljeleb nõ luksuslikku elustiili.²¹⁷ Lisaks peetakse raiskamiseks seda, kui võlgniku vara väheneb ebamõistlikes ning ettenägematutes proportsioonides, see on ebamõistlikus tasakaalus võlgniku vara tegeliku suuruse ja sissetulekuga ning võlgnik näitab seejuures üles tahtlust või vähemalt rasket hooletust.²¹⁸

Eelnimetatud Saksamaa Ülemkohtu lahendis on toodud näidisloetelu, millistel puhkudel loetakse, et võlgnik on võlausaldajate huvide ebamõistlikult kahjustanud. Sellisteks puhkudeks on õnnemängude mängimine, spekulatiivsete tehingute tegemine või esemete ärakinkimine (hinnatakse lähtuvalt selleks, kas kingitud eset oleks võimalik pankrotimenetluses tagasi võita). Kokkuvõtvalt võib asuda seisukohale, et keeldumisaluse koosseis on täidetud juhul, kui võlgnik kitsastes majanduslikes tingimustes võõrandab talle kuuluva eseme või osutab teenust alla selle tegeliku turuväärtuse.²¹⁹

Saksamaa õiguspraktika kohaselt loetakse üheks võlausaldajate huvide kahjustamise koosseisuks ebamõistlike tehingute tegemist. Ebamõistlikuks tehinguks on tehing, mille sooritamise on vastuolus võlgniku tavapärase tarbimisotsustega, arvestades võlgniku hetkelist majanduslikku olukorda. Ebamõistlik tehing peab olema vastuolus tavapärase tarbimisega, mida hinnatakse objektiivsete kriteeriumite alusel, kuid seejuures arvestades võlgniku tavapärasel elustandardit. Ainuüksi tehingud, mis on ebamõistlikud objektiivsete kriteeriumite alusel, ei ole võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumise aluseks. Sarnaselt nagu teiste keeldumisaluste juures lasub kohtul kohustus arvestada nõ proportsionaalsuse põhimõtet, mille kohaselt ei ole kohtul õigust võlgadest vabastamise

---

²¹⁶ BGH– IX ZB 141/08.

²¹⁷ Vt ka BGH,– IX ZB 132/04

²¹⁸ BGH, -IX ZB 141/08

²¹⁹ *Ibid.*

menetlust algatamata jätta, kui võlgniku poolt sooritatud ebamõistliku tehingu väärtus on väga väike.²²⁰

Teiseks koosseisuks, mille alusel on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta on olukord, kus võlgnik on vara raisanud. Vara raiskamiseks ei loeta ainuüksi vara ärakasutamist või tarbimist, vaid ka võlgnikule kuuluva vara amortiseerumist ebamõistlikus proportsioonis võrreldes vara väärtusega. Raiskamiseks saab lugeda selliste tehingute tegemist, mis on eproportsionaalsed võrreldes võlgniku kogu vara suuruse ning sissetulekuga. Lühiajaline vara raiskamine võib ka seevastu olla põhjendatud näiteks olukorras, kus võlgnik likviidsuse eesmärgil kaupa oluliselt alla oma hinna võõrandab või ära kingib. Nagu eelneva koosseisu puhul, peab ka nimetatud koosseisu puhul kohus hindama proportsionaalsuse põhimõtet ning jätma võlgadest vabastamise menetluse algatamata vaid juhul, kui vara raiskamine on kogu menetluse mastaapi arvestades oluline.²²¹

Kohtupraktikas on leitud, et keeldumise alus on olemas olukorras, kus võlgnik on teadlikus maksejõuetuse olukorras 2000 eurot kulutanud õnnemängudele.²²² Lisaks on tunnustanud kohtupraktika, et maksejõuetuse olukorras 2000 eurot maksva puhkuseisei tegemine on vara raiskamiseks. Seevastu raiskamiseks ei ole kohtupraktika lugenud olukorda, kus võlgnik on ostnud 590 euro eest lennureisi, millega ta külastas oma kodumaad ning veetis aega oma endise abikaasa ning lastega.²²³

Saksamaa regulatsiooni kohaselt on kolmandaks võlgadest vabastamise menetluse algatamise koosseisuks võlausaldajate huvide kahjustamine seeläbi, et võlgnik on viivitanud pankrotimenetluse algatamisega. Käesolev alus esineb juhul, kui võlgnik viivitab pankrotimenetluse algatamisega olukorras, kus võlgnikul puudub selgelt lootus enda majandusliku olukorda parandada. Sarnaselt Eesti regulatsioonile ei ole Saksamaa regulatsiooni kohaselt füüsilisel isikul seadusest tulenevat kohustust pankrotiavalduse esitamiseks. Selleks, et käeolev eeldus oleks täidetud, peab pankrotiavalduse esitamata jätmine tooma kaasa võlausaldajate huvide kahjustamise. Hindamiskriteeriumiks on, kas tavapärane ning hoolsalt käituv võlgnik, arvestades nii enda kui võlausaldajate huvisid, oleks pankrotimenetluse varasemalt esitanud.²²⁴

---

²²⁰ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 59.

²²¹ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 60.

²²² AG Duisburg JurBüro 2007, 329.

²²³ AG Bonn ZVI 2002, 234.

²²⁴ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 61-62.

Ebamõistlikuks viivitamiseks ei loeta olukorda, kus võlgnik on otsinud võlausaldajatega kohtulikku või kohtuvälist kokkulepet. Ebamõistliku viivitamise olemasolu tunnistatakse kindlasti olukorras, kus võlgnik on teadlikult venitanud pankrotiavalduse esitamisega selleks, et kõik likviidne vara ära tarvitada või võõrandada.²²⁵

Siinkohal soovib autor toonitada, et kuni 2009. aastani kehtinud pankrotiseaduses oli samuti võlgadest vabastamise menetlus keeldumisalusena sätestatud pankrotimenetluse avalduse esitamisega viivimine. Eesmärgiga võimaldada suuremal hulgal võlgnikel algatada võlgadest vabastamine menetlus, eemaldas seadusandja nimetatud aluse seadusest.²²⁶

Saksamaa regulatsiooni kohaselt on kohtul õigus võlausaldajate huvide kahjustamise tõttu võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta vaid olukorras, kus esineb põhjuslik seos võlgniku tegevuse ning võlausaldaja kahjustamise vahel. Seega vaidlusalust keeldumise alust ei saa rakendada olukorras, kus võlgnik on ebamõistlikud ning ebaproportsionaalsed tehingud teinud sissetulekust, millele ei saa sissenõuet pöörata.²²⁷²²⁸

Sarnaselt Eesti regulatsiooniga esineb keeldumisalus ainult olukorras, kus võlgnik on kahjustanud võlausaldajate huvisid tahtlikult või raske hooletuse tõttu. Seejuures on toonitatud, et tahtluse või raske hooletuse esinemine peab olema selge, kuna pahatihti kaotavad kaelani võlgades olevad ülevaate enda majanduslikult olukorrast ning käituvad passiivselt, ehk ei tee mitte midagi. Igat viivitust ei saa koheselt võlausaldajate huvide kahjustamiseks lugeda.²²⁹

Kokkuvõttes on kohtul PankrS § 171 lg 2 p 4 kohaselt õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta juhul, kui kohus on suutnud talle esitatud dokumentide alusel tuvastada kahe tingimuse olemasolu (i) võlgnik on toime pannud teo, mille eesmärgiks on pahatahtlikult takistada võlausaldajate nõuete rahuldamist ning (ii) võlgnik on tegutsenud tahtlikult või raske hooletusega. Kuivõrd nimetatud aluse suhtes puudub piisav kohtupraktika, järeldub sätte grammatilisest tõlgendusest, et käesoleva aluse koosseisu täidavad kõikvõimalikud võlgniku teod, mille eesmärgiks on võlausaldajate huvide kahjustamine ning see hõlmab endas ka vara raiskamist. Lisaks peab olema täidetud tingimus, et võlgnik on tegutsenud seejuures tahtlikult või raske hooletusega.

---

²²⁵ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 64.

²²⁶ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri. 462 SE III. Internetis kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20150202152829>
02.02.2015.

²²⁷ Eesti mõistes TMS § 132.

²²⁸ MüKo zum InsO. § 290. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 65.

²²⁹ Ibid. Rn 69.

Nagu eelnevalt viidatud on keeldumisalus proportsionaalne, kui vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.²³⁰ Kuivõrd käesoleva aluse puhul on võlgniku põhiõiguse riive otseselt seotud võlausaldaja õiguste kaitsega ning kasutatav meede on selgelt sobiv, tuleb hinnata käesoleva aluse mõõdukust. Vahend on vajalik, kui taotletavat eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne vähem kahjustava vahendiga, mis oleks vähemalt sama efektiivne.²³¹ Käesoleval juhul tagab keeldumisalus, et võlgnik ei takistaks tahtlikult või raske hooletuse tulemusena võlausaldajate nõuete rahuldamist. Kuivõrd pankrotimenetlus viiakse läbi vaatamata võlgniku käitumisest, puudub tsiviilõiguses otsene õiguskaitsevahend võlausaldajate huvide kaitseks. Arvestades asjaolu, et nii pankrotimenetluse kui ka võlgadest vabastamine menetluse suuremaks eesmärgiks on tagada kõikide võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine, on taoline õiguskaitsevahend väga asjakohane.

Eelnevast tulenevalt on autor seisukohal, et keeldumisalus, mille kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist on proportsionaalne, kuna nimetatud keeldumisalus teenib selgelt nii pankrotimenetluse suuremat eesmärki rahuldada võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõudeid ning teenib ka seadusandja eesmärki pakkuda „puhast lehte“ ainult ausatele võlgnikele.

1.8. Vahekokkuvõte

Kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui esinevad PankrS § 171 lg 2 p-des 1-5 sätestatud alused. Kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, (i) kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku §-des 380–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises; (ii) võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist; (iii) kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo; (iv) võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud

---

²³⁰ RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

²³¹ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 37

võlausaldajate nõuete rahuldamist või (v) võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi.

Võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumiseks on Eesti õiguses üks formaalne eeldus, milleks on võlausaldaja vastuväide. Eesti kohtupraktika valguses on võlausaldajatel keeldumisaluse välja toomisel pigem n-õ informatiivne roll ning kohtul on õigus võlgnik võlgadest vabastada ka juhul, kui keeldumisaluse esineb ning kui kohus on keeldumisalusest saanud teada iseseisvalt või läbi usaldusisiku. Kohtu otsus võlgadest vabastamise menetluse algatamiseks on sisuliselt täielik diskretsiooniotsus. Võlausaldaja ei käsuta sisuliselt enda nõuet pankrotimenetluses ning kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda isegi juhul, kui võlausaldaja on ise nõus enda nõudest loobuma. Kuivõrd kehtiva kohtupraktika valguses ei oma võlausaldajate seisukoht võlgadest vabastamise menetluse algatamisel tähtsust, vaid omab keeldumisaluse asjaolu kui selline, ei ole nimetatud abinõu sobiv piirangu eesmärgi saavutamiseks.

Esimeseks materiaalseks võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseks on olukord, kus võlgnik on seaduses ettenähtud süütegudes süüdimõistetud. Autori hinnangul kannab terve nimetatud keeldumisaluse „karituslikku“ eesmärki. Hinnates võlgadest vabastamise menetluses tehtavat otsust Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendi *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*²³² valguses, asub autor seisukohale, et ka võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumise otsust saab lugeda topeltkaristamiseks. Siiski olukorras, kus peaks asuma seisukohale, et tegemist ei ole topeltkaristamiskeelu rikkumisega, tuleb hinnata keeldumisaluse proportsionaalsust keeldumisaluse konkreetsete elementide poolt kaitstavate õigushüvede valguses. Olukorras, kus avalikkuse ning võlausaldajate kaitseks sätestatud normid võivad olla oma iseloomult eaproportsionaalsed, kuid siiski teenivad eesmärki kaitsta võlausaldajaid, siis maksulaekumise kaitseks sätestatud keeldumisaluse elemendid on selgelt ebasobivad piirangu eesmärgi saavutamiseks.

Teise materiaalse alusena on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo. Nimetatud alus on täielikult väljas n-õ süülise võlgniku pildist ning seetõttu riivab võlgnike õiguseid

---

²³² EIKo 10.02.2009. No. 14939/03. *Sergey Zolotukhin v Russia*.

rohkem, kui legitiimse eesmärgiga on põhjendatud. Olukorras, kus võlgnik on täitnud enda kõik kohustused ning sattunud halbade juhuste kokkusattumusel pankroti olukorda, ei oleks põhjendatud tema võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmine.

Kolmanda alusena on kohtul õigus jätta võlgadest vabastamise menetlus algatamata juhul, kui võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta. Käesolev keeldumisalus teenib selgelt seadusandja eesmärki vabastada enda täitmata jäänud kohustustest ainult „aus võlgnik“. Kuivõrd õigete ning täielike andmete andmine on täielikult võlgniku mõjusfääris, teenib käesolev eeldus selgelt võlausaldajate huvi saada enda nõuded võimalikult suurel määral täidetud.

Neljanda alusena on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamine menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda esitanud ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta eesmärgil saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist. Arvestades asjaolu, et käesoleva aluse näol on tegemist puhtalt „karistusliku“ meetmega, mille eesmärgiks on n-õ karistada füüsilist isikust avalike vahendite ebaausa kasutamise eest, ei ole käesolev alus autori hinnangul mõõdukas. Seadusandja eesmärk kaitsta avalikke vahendeid on täidetud juba õiguskaitsevahenditega, mille läbi on avalike vahendite haldajatel võimalik nõuda antud soodustuse või toetuse tagastamist.

Viienda ning viimase alusena on seadusandja näinud ette, et kohtul on õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest juhul, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Autor on seisukohal, et keeldumisalus, mille kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist proportsionaalne, kuna nimetatud keeldumisalus teenib selgelt nii pankrotimenetluse suuremat eesmärki rahuldada võimalikult suure ulatuses võlausaldajate nõudeid ning teenib ka seadusandja eesmärki pakkuda „puhast lehte“ ainult ausatele võlgnikele.

2. VÕLGADEST VABASTAMISE MENETLUSE PIIRANGUD PEALE MENETLUSE LÄBIVIIMIST

2.1. Üldist

Olukorras, kus kohus ei tuvasta eelnevas punktis käsitletud keeldumisaluseid, algatab kohus lõpparuande kinnitamisel või pankrotimenetluse raugemisel võlgadest vabastamise menetluse (PankrS § 171 lg 1). Võlgadest vabastamise menetluse algatamisest hakkab n-ö võlgniku „hästi käitumise“ periood, mille vältel on võlgnik kohustatud täitma seadusest tulenevaid kohustusi.

Pärast viie aasta möödumist võlgadest vabastamise menetluse algatamist võib kohus võlgniku taotluse alusel otsustada võlgniku kohustustest vabastamise (PankrS § 175 lg 1). Kohtul on õigus võlgnik kohustustest vabastada ka peale kolme aasta möödumist olukorras, kui võlgnik on oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud ning rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestavas ulatuses. Käesoleva magistritöö teiseks raskuspunktiks on uurida, millistel alustel on kohtul õigus keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest.

PankrS § 175 lg 2 kohaselt võib kohus võlgniku kohustustest vabastamisest keelduda, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või, kui võlgnik on rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. PankrS § 173 kohaselt on võlgnik kohustatud andma enda tulude, elukoha ning varade kohta õiget informatsiooni, tegelema tulutoova tegevusega või seda otsima ning loovutama saadud või teenitud tulu usaldusisikule.

Saksamaa regulatsiooni kohaselt otsustab kohus võlgniku kohustustest vabastamise peale „hästi käitumise perioodi lõppu“ ning enne otsustamist kuulab kohus ära nii võlgniku, usaldusisiku kui ka võlausaldajad (InsO § 300 lg 1). Kohtul on õigus võlgadest vabastamine otsustada ükskõik millisel ajahetkel, kui pankrotipessa ei ole täiendavaid nõudeid esitatud ning võlausaldajate nõuded on kas rahuldatud, või on saavutatud nende osas muul viisil kokkulepe (InsO § 300 lg 1 p 1). Peale kolmandat aastat võib kohus võlgniku võlgadest vabastada juhul, kui võlgnik on rahuldanud võlausaldajate nõuetest vähemalt 35% (InsO § 300 lg 1 p 2) . Peale viiendat aastat vabastab kohus võlgniku tema kohustustest, kui ei esine keeldumisaluseid (InsO § 300 lg 1 p 3).

Saksamaa regulatsiooni kohaselt jätab kohus võlgniku kohustustest vabastamata võlausaldaja avalduse alusel olukorras, kus ei ole täidetud võlgadest vabastamise eeldused InsO § 300 lg 1 mõistes ehk kui võlgnik ei ole täitnud enda kohustusi menetluse kestel (InsO § 296) või on

toimepannud pankrotikuriteo (InsO 297). Kohus keeldub võlgniku kohustustest vabastama ka juhul, kui võlausaldaja esitab kuue kuu vältel peale võlgadest vabastamise menetluse algatamist avalduse, millest nähtub võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisalused InsO § 290 lg 1 mõistes. Usaldusisiku avalduse alusel keeldub kohus kohustustest vabastamisest juhul, kui võlgnik ei ole tasunud usaldusisikule talle ettenähtud tasu (InsO § 298). Saksamaa regulatsiooni InsO § 296 kohaselt keeldub kohus võlausaldaja avalduse alusel võlgniku kohustustest vabastamisest juhul, kui võlgnik on võlgadest vabastamise menetluse algatamise ning võlgadest vabastamise otsustamise vahel rikkunud enda seadusest tulenevaid kohustusi ning põhjustanud sellega võlausaldajatele kahju. Sätet ei rakendata, kui võlgnik ei ole kohustuse rikkumises süüdi. Võlausaldajal on õigus keeldumisalusega avaldus kohtusse esitada ühe aasta jooksul peale keeldumisalusest teada saamist. Avalduse esitamisel peab võlausaldaja keeldumisaluseks olevas asjaolud põhistama.

InsO § 296 lg 2 kohaselt kuulab kohus enne kohustustest vabastamisest keeldumist ära nii usaldusisiku, võlgniku kui ka võlausaldajad. Võlgnikul on kohustus anda informatsiooni enda kohustuste täitmise kohta ning võlausaldajate nõudel on kohtul õigus nõuda, et võlgnik antud informatsiooni vandega kinnitaks. Juhul, kui võlgnik ei anna kohtu poolt ennenähtud tähtaja jooksul kohtule küsitud informatsiooni või keeldub vande andmisest, võib kohus keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest (InsO § 296 lg 2).

Võlgniku kohustused võlgadest vabastamise menetlus algatamise ning kohustustest vabastamise otsustamise vahel on sätestatud InsO § 295. Nimetatud sätte kohaselt on võlgnik kohustatud tegelema tulutoova tegevusega ning selle puudumisel seda otsima. Tegevuse puudumisel ei tohi võlgnik võimalikest tulutoovatest tegevustest keelduda. Võlgnik on kohustatud andma poole päranduseks saanud varanduse väärtusest usaldusisikule. Võlgnik on kohustatud usaldusisikule ette näitama oma iga uue elu ning viimiskoha, andma informatsiooni oma vara ning sissetulekute kohta ning mitte varjama vara. Lisaks on võlgnik kohustatud oma kohustusi täitma vaid läbi usaldusisiku ning mitte eelistama ühte võlausaldajat teisele.

Erinevalt Eesti kohtupraktikas rakendatavast hagita menetluse põhimõtetest, tunnustatakse Saksamaa õiguspraktikas keeldumisaluste esitamisel poolte menetlusautonoomia põhimõtet. Eelnevast tulenevalt võib kohus kohustustest vabastamisest keelduda vaid juhul, kui võlausaldaja on selleks avalduse esitanud. Enda avaldusega loob võlausaldaja koheselt ka

vaidluseseme, mida kohtul ei ole õigus oma ametiülesannete käigus muuta.²³³ Samuti on korduvalt toonitatud, et ka usaldusisikul ei ole iseseisvat avalduse esitamise õigust. Iga võlausaldaja, kes on menetlusest osa võtnud, võib esitada ka nimetatud menetlusetapis vastuväite. Võlausaldajad, kes enda nõuet pankrotimenetlusse ei esitanud, ei oma ka õigust esitada hilisemalt kohtule avaldust selleks, et kohus keelduks kohustusest vabastamisest.²³⁴

Võlausaldajal on õigus enda avaldus kuni kohustustest vabastamiseni või sellest keeldumiseni esitada või tagasi võtta. Võlausaldaja avaldusele ei ole otsest vorminõuet ette nähtud, seega võib nimetatud avaldus olla esitatud nii kirjalikult, elektrooniliselt kui ka suuliselt protokolli kandes.²³⁵

InsO § 296 kohaselt jätab kohus võlgniku kohustustest vabastamata vaid olukorras, kus võlausaldaja on enda avalduses esitanud keeldumisaluse ka põhistanud. Nii nagu ka võlgadest vabastamise menetluse algatamisel keeldumisaluse esitamise juures, vastab ka käesolevas menetlusetapis täidetav tõendamiskoormis eelmenetluse nõuetele ZPO § 294 mõistes. Siinjuures võib näiteks kohaseks tõendiks olla ka usaldusisiku poolt antud vande all tunnistus. Olukorras, kus võlgnik esitab keeldumisalusele vastuväite ning põhistab vastuväite ebaõigsust, võivad võlgniku poolt esitatud asjaolud viia vastuväite mitte arvestamiseni. Lisaks võlgniku kohustuse rikkumisele peab võlausaldaja ka põhistama, et võlgniku kohustuse rikkumise tulemusena on võlausaldajate nõuete rahuldamine saanud kahjustada. Lisaks peab võlausaldaja tooma kohtu ette asjaolud, millest järelduks, et võlgnik on oma kohustusi rikkunud süüliselt.²³⁶

Eesti regulatsiooni kohaselt ei ole võlausaldaja õigus kohtule vastuväite esitamisel ajaliselt piiratud. Kohus kuulab enne võlgniku kohustustest vabastamise otsustamist ära võlausaldajad ning usaldusisiku, kui nad on selleks soovi avaldanud (PankrS § 175 lg 3) ning kohus võib keelduda kohustustest vabastamisest, kui talle on teatavaks saanud asjaolud, mis on sätestatud PankS § 175 lg-s 2. Saksamaa InsO § 296 lg 1 ls 3 kohaselt keeldub kohus võlgniku kohustustest vabastamisest, kui võlausaldaja on esitanud vastuväite, võlgniku kohustuste rikkumise osas ning vastuväide on esitatud ühe aasta jooksul alates sellest, kui võlausaldaja on saanud võlgniku kohustuste rikkumisest teada.²³⁷

---

²³³ BGH NZI 2007, 297.

²³⁴ MüKo zum InsO. InsO § 296. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 4.

²³⁵ MüKo zum InsO. InsO § 296. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 6-7.

²³⁶ MüKo zum InsO. InsO § 296. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 9-10.

²³⁷ Ibid. Rn 11.

Kokkuvõttes erineb Eesti ning Saksamaa regulatsioon peamiselt asjaolu tõttu, et Saksamaa võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluste puhul tunnustatakse poolte võistlevuse põhimõtet, kuid Eesti kohtupraktika kohaselt kohaldatakse vastuväidete esitamisele ja arvestamisele hagita menetluse sätteid, mis annab kohtule väga laia diskretsiooni kohustustest vabastamise otsustamisel.

Võlgadest vabastamise menetluse otsustamise formaalsed eeldused vastavad enda sisult võlgadest vabastamise menetluse algatamisel kohalduvatele formaalsete eeldusele. Kuivõrd nii legitiimne eesmärk kui ka kaitstavad õigushüved vastavad enda sisult algatamise formaalsetele piirangutele, kohaldub siin juba käesoleva töö punktis 1.1. tehtud järeldus formaalsete aluste proportsionaalsusele. Seega ei saa lugeda proportsionaalseks formaalseid eelduseid, mille eesmärgiks on anda kohtule täielik õigus käsutada võlausaldajate nõudeid. Taoline formaalsete eelduste rakendamine ei ole eesmärgi suhtes mitte ainult ebaproportsionaalne, vaid ka vastuolus õiguskindluse põhimõtetega.²³⁸

2.2. Keeldumisalused

2.2.1. Võlgnik on süüdi pankrotikuriteos

PankrS § 175 lg 2 p 1 alusel keeldub kohus võlgniku võlgadest vabastamast olukorras, kui võlgnik on süüdi mõistetud pankrotikuriteos. Kuivõrd pankrotikuriteos süüdimõistmine on võlgadest vabastamise keeldumisaluseks juba menetluse algatamise faasis, on võlgadest vabastamise menetluse otsustamise faasis nimetatud sätte eesmärgiks tagada, et olukorras, kus võlgnik on „hea käitumise“ perioodi jooksul pankrotikuriteos süüdimõistetud, ei oleks tal võimalik oma kohustustest vabaneda. Arvestades Eesti kohtupraktikas levinud diskretsiooni põhimõtet, võib tekkida olukord, kus hoolimata süüdimõistvast otsusest pankrotikuriteos võlgadest vabastamise menetlus algatatakse, kuid arvestades koostoimes kõiki asjaolusid „hea käitumise“ perioodil, otsustab kohus võlgniku siiski tema kohustustest mitte vabastada.

Saksamaa regulatsiooni kohaselt keeldub kohus InsO § 300 lg 3 kooskõlas InsO § 297 alusel võlgniku tema kohustustest vabastama olukorras, kus võlgnik on pankrotimenetluse algatamise ning võlgniku kohustustest vabastamise otsustamise vahel mõistetud süüdi pankrotikuritegudes StGB § 283-283 c mõistes ning võlgniku karistusena on mõistetud rahatrahv 90 päevamäär või rohkem või vabadusekaotus rohkem kui kolm kuud. Nimetatud vastuväidet ei saa võlausaldaja esitada siiski juhul, kui ta on süüdimõistvast otsusest olnud teadlik rohkem kui ühe aasta ning ei ole seda varasemalt esile toonud (menetlust varasemalt

---

²³⁸ Vaata punkti 1.1.

lõpetanud).²³⁹ Süüdimõistev otsus on keeldumisaluseks olukorras, kus võlgnik on süüdimõistetud nii tervikliku tegevusdelikti toimepanemises, kui ka selle katses.²⁴⁰

Süüdimõistva kohtuotsuse puhul võlgadest vabastamise menetluse algatamise faasis on õiguspraktika asunud selgelt seisukohale, et põhjuslik seos süüdimõistva otsuse ning võlausaldajate huvide kahjustamise vahel ei ole vajalik. Vastuoluline on õiguskirjandus aga küsimuses, kas põhjuslik seoses süüdimõistva otsuse ning konkreetse menetluse vahel on oluline selleks, võlgnik kohustustest teises astmes mitte vabastada. Peamiselt ollakse siiski seisukohal, et eesmärgipärane tõlgendus on selline, kus ka siin menetluse etapis ei ole põhjuslik seos konkreetse menetluse ning toimepandud kuriteo vahel vajalik. Seadusandja tahe oli suunatud sellele, et süüdimõistev kohtuotsus oleks siduv ka selles menetluses ning kohus ei pea uues menetluses asuma hindama, kas kuritegu, milles võlgnik on süüdimõistetud on vahetus seoses konkreetsete võlausaldajate ning pankrotivaraga või mitte. Eelnevast tulenevalt asuti seisukohale, et süüdimõistev kohtuotsus pankrotikuriteos ei pea olema põhjuslikus seoses konkreetse pankrotimenetlusega.²⁴¹

Kokkuvõtvalt hõlmab Saksamaa regulatsioon nimetaud keeldumisaluse kontekstis oluliselt pikemat kataloogi kui Eesti keeldumisalus. Erinevalt Eesti regulatsioonist on kohtul õigus aga nimetatud keeldumisalust rakendada vaid olukorras, kus pankrotikuriteos süüdimõistetud võlgnikule on mõistetud karistuseks rahaline karistus üle 90 päevamäära või vabadusekaotus üle kolme kuu. Asjaolu, mis muudab Eesti regulatsiooni võlausaldajale kahjulikumaks on ilmselt põhjusliku seose olemasolu vajadus. Lähtudes Eesti kohtupraktika seisukohtadest, mille puhul tuleb isegi süüdimõistva kohtuotsuse puhul hinnata asjaolusid kogumina²⁴², asuks Eesti kohus ilmselt seisukohale, et põhjusliku seose olemasolu toimepandud pankrotikuriteo ning pankrotimenetluse vahel on vajalik.

Kuivõrd käesoleva keeldumisaluse näol on taaskord tegemist keeldumisalusega, mis rakendub olukorras, kus võlgnik on keeldumisaluse nimistus näidatud süüteos süüdimõistetud, põrkuvad proportsionaalsuse hindamisel samad põhiõigused ning legitiimsed huvid, mis võlgadest vabastamise algatamise keeldumisaluse puhul.²⁴³ Seega kohaldub proportsionaalsuse hindamisele käesoleva magistritöö punktis 1.2.9. antud hinnang, mille kohaselt ei ole käesolev keeldumisealus mõõdukas, kuivõrd sisuliselt topeltkaristamine ühe

---

²³⁹ MüKo zum InsO. InsO § 300. Band 3. 2. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008. Lk 508. Rn 22.

²⁴⁰ MüKo zum InsO. InsO § 297. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 8.

²⁴¹ MüKo zum InsO. InsO § 297. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 10.

²⁴² RKTko 3-2-1-60-13, p 11.

²⁴³ Vaata punkti 1.2.

sooritatud süüteo eest ehk piirangute täiendav „karituslik toime“ toob võlgnikule kaasa olulisemat suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav.

2.2.2. *Võlgnik on rikkunud süüliselt võlgadest vabastamise menetluse kestel olevaid kohustusi*

PankrS § 175 lg 2 p 2 kohaselt võib kohus keelduda võlgniku tema kohustustest vabastama juhul, kui võlgnik on rikkunud süüliselt oma käesoleva seaduse §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. PankrS § 173 lg 1 ls 1 kohaselt on võlgnik kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ning selle puudumisel seda otsima, lg 2 kohaselt peab võlgnik viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara ning andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta.

Seega on kohtul õigus võlgniku kohustustest vabastamisest keelduda, kui on täidetud järgmised tingimused: (i) võlgnik on rikkunud PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi, (ii) võlgnik on käitunud süüliselt, ehk tahtluse või raske hooletusega ning (iii) võlgnik on kahjustanud oma kohustuse rikkumise tagajärjel võlausaldajate huvisid. Võlgniku süülist käitumist on Riigikohus võrdsustanud pahatahtlikkusega.²⁴⁴

(a) Tulutoova tegevusega tegelemine või selle otsimine

PankrS § 175 lg 2 alusel võib kohus jätta võlgniku kohustusest vabastamata, kui ta ei täida süüliselt PankrS §-s 173 sätestatud kohustusi. PankrS § 173 lg 1 alusel on võlgnik kohustatud tegelema tulutoova tegevusega või selle puudumisel seda otsima. Eelnimetatud säte sisaldab endast kahte väga laia ning ebamäärast mõistet nagu tulutoova tegevusega tegelemine või tulutoova tegevuse otsimine. Kuivõrd Eesti õiguspraktikas ja kohtupraktikas sisuliselt nimetatud mõisteid sisustatud ei ole, tuleb nimetatud mõisteid sisustada eelkõige Saksamaa õiguspraktika ning kirjanduse näitel.

Riigikohus on tulutoova tegevusega tegelemist või selle otsimist ühel korral käsitlenud.²⁴⁵ Nimetatud kaasuses tõusetus küsimus, kas kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetlus jätta algatamata põhjusel, et võlgnikul ei ole ettenähtavalt võimalik tegeleda PankrS § 173 lg- s 1 sätestatud tulutoova tegevusega ning seda otsida. Riigikohus selgitas, et PankrS §-s 173 nimetatud kohustuse süüline rikkumine annab kohtule õiguse keelduda võlgnikku

---

²⁴⁴RKTKo 3-2-1- 121-11, p 12.

²⁴⁵RKTKo 3-2-1-1-13

kohustustest vabastamast (PankrS § 175 lg 2 p 2). Pankrotiavalduse menetlusse võtmise otsustamisel ei ole kohtul võimalik teha järeldust ka selle kohta, kas võlgnik rikub süüliselt oma kohustust tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega.²⁴⁶ Seega selgitas kohus, et isegi olukorras, kus enne võlgadest vabastamise menetluse algatamist on selge, et võlgnikul ei ole võimalik seaduses ettenähtud kohustusi täita, tuleb võlgadest vabastamise menetlus algatada, kui võrd nimetatud keeldumisalus antud menetlusetapis ei rakendu. Lisaks puudub võlgniku süülisuse element.

Saksamaa õiguspraktikas on tulutoova tegevusega tegelemise sätet sisustatud läbi „astmelise süsteemi“ (nimetatakse *best effort system*). Olukorras, kus võlgnik tegeleb sellise tegevusega, mille eest saadav tasu ei ole piisav võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, on ta kohustatud otsima tegevust, mille eest saadav tasu oleks võlausaldajatele kasulik. Olukorras aga, kus võlgnikul puudub igasugune tulutoov tegevus on ta kohustatud võtma vastu igasuguse tegevuse, mille eest saadava tasu eest on võimalik võlausaldajate nõudeid rahuldada. Eelnev tähendab endast ka seda, et juhul kui võlgnikule pakutakse nimetatud perioodi ajal tegevust, mille eest on võimalik saada suuremat tasu, ei tohi võlgnik sellest keelduda.²⁴⁷ Siiski ei tohi võlgniku sundida teatud tegevust tegema.²⁴⁸

Kuivõrd võlgadest vabastamise regulatsiooni eesmärgiks on keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest vaid juhul, kui ta on rikkunud enda kohustusi süüliselt, kannavad võlgnik ning võlausaldaja ühiselt töötuks jäämise riski.²⁴⁹ Siiski on vähendatud võlausaldaja riski läbi asjaolu, et töötuse riski kannavad võlgnik ning võlausaldaja ühiselt nii kaua, kuni võlgnik otsib aktiivselt tööd või muud tulutoovat tegevust. Seega juhul, kui võlgnik on aktiivselt otsinud tulutoovat tegevust ning andnud endast kõik oleneva, et seda leida, on käesolev eeldus täidetud ning kohus ei saa seetõttu võlgniku kohustustest vabastamisest keelduda. Sisuliselt ei näe võlgadest vabastamise regulatsioon ega vastav kohtupraktika ette „*miinimumtasu*“, mida saaks lugeda tulutoovaks tegevuseks. Lisaks ei saa võlgniku kohustuste rikkumiseks pidada olukorda, kus võlgniku teenitav summa ei ületada määra, millest alates oleks võimalik sellele sissenõuet pöörata (mitmelapseline pere, haigus jne) ning kogu teenitav raha jääb võlgnikule.²⁵⁰

---

²⁴⁶ RKTko 3-2-1-1-13, p 10

²⁴⁷ MüKo zur InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 13.

²⁴⁸ BGH BGHZ 167, 363; NZI 2009, 191, 192.

²⁴⁹ MüKo zur InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 14.

²⁵⁰ Ibid. Rn 15.

Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt sisustatakse mõistlikkuse mõistet käesolevas kontekstis läbi kahe kriteeriumi. Esmalt tuleb mõistlikkuse aspekti hinnata läbi konkreetse võlgniku situatsiooni ning hetke elulise olukorraga. Siinjuures tuleb ühest küljest hinnata võlgniku haridustaset, väljaõpet ning eelnevat töökogemust. Teisest küljest tuleb hinnata töötamist takistavaid tegureid nagu võlgniku perekondlikku elukorraldust, võlgniku vanust ning tervislikku seisundit. Eelnimetatud asjaoludest ilmneb, millises ulatuses on võlgnik üldse võimeline potentsiaalselt tööd tegema ning milliseks võiks üldse tema sissetulek kujuneda. Lisaks tuleb elulise olukorra hindamisel vaadata võlgniku teisi kohustusi.²⁵¹

Teine kriteerium, mille alusel tuleb tulutoova tegevuse mõistlikkust hinnata on asjaolu, kas tegevus võimaldab võlausaldajate võimalikult suuremahulist nõuete rahuldamist. Seda tuleb hinnata eelkõige lähtuvalt asjaoludest, kas võlgniku poolt tehtud tegevus võimaldab antud oludes võlausaldaja kõige suuremal viisil nõuete rahuldamise. Eelnimetatu tähendab endast sisuliselt seda, et kui võlgniku tervislik seisund ning perekondlik seisund vähegi lubab, peab võlgnik töötama täiskohaga ning ei tohi öelda ära parematele tööpakkumistele. Äraütlemine võib olla põhjendatud ainult erandlikes olukordades, näiteks juhul kui madalamalt tasustatud töökoht on ohutum või kindlam. Võlgadest vabastamise menetluse eesmärgiks on pakkuda uut võimalust vaid sellistele võlglastele, kes on „hea käitumise“ perioodil rahuldanud võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõudeid ning andnud endast sellest kõik oleneva.²⁵²

Eelnevast tulenevalt olukorras, kus võlausaldaja soovib tugineda nimetatud keeldumisalusele, tuleb tal kohtule põhistada, et võlgnik oleks olnud võimeline nimetatud eluperioodil tegelema suuremas mahus või tasuvama tööga. Taoliste subjektiivsele asjaolude põhistamine on väga suur tõendamiskoormus, millest tulenevalt ei ole praktikas nimetatud keeldumisalust väga rakendatud.²⁵³

Sisuliselt tähendab mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemine seda, et võlgnik ei tohi ettenähtud perioodi vältel lõpetada enda töölepingut. Erandlikud on siinjuures loomulikult olukorrad, kus võlgnik on leidnud endale parema töökoha ning ütleb sellel põhjus üles eksisteeriva töölepingu. Siiski ei saa igat töösuhte lõpetamist lugeda automaatselt enda kohustuse rikkumiseks. Töösuhte lõpetamise korral tuleb hinnata asjaolusid, mis viisid töölepingu lõppemiseni. Ühest küljest on võlgnikul kohustus tegeleda pidevalt tulutoova tegevusega, mis võimaldaks võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõuete rahuldamist. Teisest küljest näiteks olukorras, kus võlgnik on lõpetanud enda töösuhte eesmärgil lõpetada

---

²⁵¹ MüKo zur InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 16

²⁵² MüKo zum InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H.Beck. 2014. Rn 17.

²⁵³ Ibid. Rn 19.

ülikool, on võlausaldajatel hiljem oluliselt suuremad võimalused enda nõuete rahuldamiseks, kuna võlgniku uue kvalifikatsiooni tulemusel on võlgniku sissetulek oluliselt suurem. Siiski on kokkuvõttes jõutud järeldusele, et kooli lõpetamine võib takistada tulutoova tegevusega tegelemist olukorras, kus võlgnik on enda studiumi lõpus ning asub seda koheselt lõpetama. Studiumi alustamist võlgadest vabastamise menetluse kestel ei loeta kohustuste rikkumiseks vaid juhul, kui võlgnik koolikohustuste tõttu tulutoovast tegevusest ei loobu.²⁵⁴

Saksamaa õiguspraktika kohaselt ei loeta enda kohustuste rikkumiseks näiteks olukorda, kus võlgnik sõlmib tööandjaga tähtajalise lepingu, isegi olukorras, kus on alternatiive ning täidab tähtajalise töölepingu kuni tähtaja saabumiseni. Rikkumine ei leia aset ka olukorras, kus võlgnik on sõlminud töövõtjaga tühise töölepingu ning tühisuse alus on ilmnunud „hästi käitumise“ perioodi jooksul. Juhul, kui tühine tööleping on sõlmitud „hästi käitumise“ perioodi jooksul, tuleb iga üksik juhtumi korral hinnata, kas võlgniku eesmärgiks oli võlausaldajate kahjustamine ning tühise töölepingu sõlmimine.²⁵⁵

Töölepingu lõpetamist kokkuleppel loetakse üldjuhul võlgniku kohustuste rikkumiseks. Võlgnik ei ole enda kohustusi rikkunud olukorras, kus lepingu lõpetamiseks esineb mõni väga oluline põhjus. Oluliseks põhjuseks võib osutada näiteks kaastöötajate väga ebameeldiv suhtumine või mõni muu tööandjapoolne probleem. Töölepingu ühepoolne lõpetamine võlgniku poolt loetakse tavapäraselt tema kohustuste rikkumiseks. Erandiks võib lugeda elulisi ning möödapääsmatuid põhjuseid, nagu tervislikud põhjused või perekonnaga seotud põhjused. Kohtupraktikas on erandlikult mitte rikkumiseks loetud ka olukorda, kus võlgnik on lõpetanud suurema tasuvusega töölepingu ning asunud tööle töökohal, mis oli pikaajalisem ning kindlam.²⁵⁶

Olukorras, kus töölepingu on lõpetanud tööandja, sõltub võlgniku kohustuste rikkumine töölepingu rikkumise põhjusest. Huvitava aspektina on kohtupraktika toonitanud, et olukorras, kus tööandja on võlgniku hinnangul ebaausalt töölepingu lõpetanud, täidab võlgnik oma mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemise nõude juhul, kui ta esitab kohtusse tuvastushagi.²⁵⁷

Kokkuvõtvalt tuleks mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemist sisustada läbi kahe aspekti. Esmalt tuleb hinnata võlgniku elukorraldust ning elulist olukorda ning teiseks tuleb hinnata, kas võlgnik annab endast eelnimetatud arvestades parima võlausaldaja nõuete rahuldamiseks.

---

²⁵⁴ Ibid. Rn 20.

²⁵⁵ MüKo zum InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 21-22.

²⁵⁶ Ibid. Rn 24-25.

²⁵⁷ Ibid. Rn 28.

Kogu eelnimetatud kontsepti eesmärgiks on pakkuda „*uut algust*“ võlgnikule, kes ei ole oma olukorras süüdi. Seega eelnimetatud sisustades tuleb lähtuda asjaolust, et olukorras, kus võlgnik ei ole süüdi töölepingu lõpetamises või töötuses, ei saa käesolevat keeldumisalust rakendada.

Nagu eelnevalt viidatud on keeldumisalus proportsionaalne, kui vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.²⁵⁸ Käesoleva keeldumisaluse elemendi juures tuleb hinnata, kas tulutoova tegevusega tegelemise kohustuse rikkumine on proportsionaalne selleks, et piirata võlgniku õigust „*uuele algusele*“: täiendava põhiõigusena põrkub käesoleva keeldumisaluse elemendi juures võlgniku põhiõigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta (PS § 29).

PS § 29 lg 1 lauseosa „õigus vabalt valida tegevusala ja elukutset“ koostoimes PS § 29 lg 1 lauseosaga „õigus vabalt valida töökohta“ sätestab inimese õiguse tegutseda enda valitud tegevusalal-elukutsel palgatöötajana. Viidatud PS § 29 lg 1 lauseosa „õigus vabalt valida tegevusala ja elukutset“ koostoimes PS §-ga 31 annab aga inimesele õiguse teostada end valitud tegevusalal ja elukutsel ettevõtjana. PS § 29 lg 2 sätestab sunniviisilise töö keelu.²⁵⁹ Nii elukutse, tegevusala kui töökohta puhul on kaitstud nii esmakordne valik kui ka valiku muutmine – igapähele on õigus valida endale uus tegevusala, elukutse või töökoht. Kaitstud on nii positiivne vaba valik kui ka negatiivne valik: kedagi ei tohi sundida mingil kindlal tegevusalal, elukutsel või töökohal töötama.²⁶⁰

Kuivõrd tulutoova tegevusega tegelemine on selgelt sobiv ehk teenib seadusandja legitiimset eesmärki, milleks on võlausaldajate nõuete võimalikult suur rahuldamine ning ainult „ausatele võlgnikele“ uue alguse pakkumine, tuleb käesoleva aluse proportsionaalsuse hindamisel anda hinnang, kas võlgniku põhiõiguste riive on vajalik. Abinõu on vajalik eelkõige juhul, kui puudub vähemalt sama efektiivne vahend legitiimse eesmärgi täitmiseks.²⁶¹ Käesoleva aluse eesmärgiks on tagada, et võlausaldajatel oleks „hea käitumise“ perioodi jooksul võimalik võimalikult suures ulatuses saada enda nõudeid rahuldada. Kuivõrd kehtivas õiguses puudub muu alternatiivne ning mõõdukam vahend, mille olemasolu tagaks võlgadest vabastamise menetluse eesmärgi täitmist ehk võlausaldajate nõuete suures ulatuses rahuldamist, on käesolev alus mõõdukas. Lähtuvalt eelnevast on käesolev keeldumisalus proportsionaalne

---

²⁵⁸ RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

²⁵⁹ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. 2012. § 29. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee 1.05.2015, p 2.

²⁶⁰ Ibid, p 4.

²⁶¹ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 37

selleks, et piirata võlgniku õigust nii vabale eneseteostusele (PS § 19) kui ka õigust valida vabalt töökoht (PS § 29).

(b) **Tulude ning varade mitte varjamine ning teabe andmine enda sissetuleku kohta**

PankrS § 173 lg 2 kohaselt peab võlgnik viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Seega on võlgnikul „hästi käitumise“ perioodil järgmised kolm kohustust (i) võlgnik on kohustatud omal algatusel koheselt teavitama enda igast elu- ja tegevuskoha vahetusest (ii) mitte varjama saadud tulusid ning vara ning (iii) andma kohtu ja usaldusisiku nõudel igasugust informatsiooni, mis on sisuliselt seotud võlgniku varalise seisukorraga. Kuivõrd Eesti kohtupraktikas ei ole käesolevat alust sisustatud, lähtub autor peamiselt Saksamaa samasisulise sätte tõlgendusest.

Oma elu- ning tegevuskohast teatamise kohustuse eesmärgiks on võimaldada kohtul ning usaldusisikul teostada võlgniku üle võimalikult lihtsalt ning ilma suuremahulise uurimustööta järelevalvet ning tagada, et võlgnik oleks igal ajahetkel kättesaadav.²⁶²

Saksamaa õiguspraktikas on viidatud, et mõistet koheselt teavitama tuleb sisustada läbi tsiviilõiguses kasutatava viivitamatult teavitamise mõiste (BGB § 121 lg 1).²⁶³ Eesti õiguskord tunnistab sarnaselt Saksamaa regulatsiooniga terminit „viivitamatult“. Näiteks VÕS-i tarbijaalases²⁶⁴ regulatsioonis on sätestatud, et olukorras, kui lepingu esemena anti tarbijale üle asi, saadab tarbija ettevõtjale viivitamata, kuid mitte hiljem kui 14 päeva möödumisel taganemisavalduse tegemisest asja tagasi või annab asja üle ettevõtjale või ettevõtja nimetatud isikule (VÕS § 56¹). Seega lähtudes Saksamaa eeskujust, kus sätestust viivitamatult sisustatakse läbi tsiviilõiguse mõistete, tuleks nimetatud mõiste sisustada sarnaselt ka Eesti regulatsioonis. Seega, võlgnik peab nii kohust kui ka usaldusisikut teavitama mitte hiljem kui 14 päeva möödumisel.²⁶⁵

Võlgniku elukohta tuleb Saksamaa õiguspraktika kohaselt määrata lähtuvalt perekonnaõiguses sätestatud elukoha mõiste (BGB § 7-11). Eelnimetatu kohaselt on isiku

²⁶² MüKo zum InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage .Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 73.

²⁶³ Ibid. Rn 75.

²⁶⁴ VÕS § 1 lg 5 kohaselt on tarbija VÕS-i tähenduses füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega. Kuivõrd võlgadest vabastamise menetluse eesmärk on samuti pakkuda füüsilisele isikule „ uut algust“, on eelnimetatud sätete võrdlemine kohane.

²⁶⁵ Samuti leitakse Saksamaa regulatsiooni kohaselt, et viivitamatult teavitamine kujutab endast teavitamist 14 päeva jooksul.

elukohaks tema asukoht, kus asub tema eluliste huvide ruumiline raskuspunkt. Praktikas sisustatakse isiku elukoht peamiselt läbi isiku tegeliku viibimiskoha.²⁶⁶ Eesti õiguses on isiku elukoht reguleeritud TsÜS-is. TsÜS § 14 lg 1 kohaselt on isiku elukohaks koht, kus isik alaliselt või peamiselt elab. TsÜS § 14 lg 2 kohaselt võib elukoht olla korraga mitmes kohas ning TsÜS § 14 lg 3 kohaselt loetakse muutunuks, kui isik asub mujale elama viisil, millest võib järeldada isiku tahet oma elukohta muuta.

Õiguskirjanduse kohaselt on isiku elukohaks inimese elu ruumiline keskpunkt. Tsiviilõiguslikus mõttes on isiku elukohaks see kohaliku omavalitsuse üksus- linna või vald, kus asub isiku eluase. Eluasemeks on korter või maja, kus isik elab. Asukohta, kus isik peamiselt elab, tuleb selgitada faktiliste asjaolude alusel. Alaliseks elukohaks saab lugeda kohta, millega isik on isiklikult kõige enam seotud, kus ta ööbib, puhkab, kus on ta isiklikud asjad jms. Elukoht ei pea olema isiku vara peamine asukoht. Peamiselt elamine tähendab seda, et antud kohas viibib isik rohkem kui mingis muus kohas.²⁶⁷

Lähtudes Saksamaa õiguspraktika juhistest, millest lähtuvalt sisustatakse isiku elu- ning tegevuskoht tsiviilseadustikus ettenähtud mõistete läbi ning nad ei oma antud kontekstis eraldiseisvat tähendust, sisustab autor püsiva tegevuskoha mõistet läbi TsÜS §-i 16. TsÜS § 16 lg 1 kohaselt on isiku tegevuskohaks tema püsiva ja kestva majandus- või kutsetegevuse koht. Juhul, kui füüsiline isik tegeleb iseseisva majandus- ja kutsetegevusega, on tema tegevuskohaks püsiva ja kestva majandus- või kutsetegevuse koht. Majandustegevus tähendab antud juhul seda, et isik tegutseb plaanipäraselt turul, et saavutada majanduslikke eesmärgi, eelkõige teenida tulu. Kutsetegevus hõlmab samuti majanduslikke eesmärgi. Kutsetegevuseks tegutsevateks isikuteks on näiteks notarid, advokaadid, vandetõlgid, kohtutäiturid jne.²⁶⁸ Siiski on Riigikohus selgitanud, et majandustegevuseks ei saa lugeda ühekordset tegevust või ühekordset tulu saamist.²⁶⁹

Elu- ning tegevuskoha suhtes informatsiooni andmisel tuleb täheldada asjaolu, et võlgnik on oma kohustust täitnud juhul, kui informatsioon on antud nii kohtule kui usaldusisikule. Eelnimetatu eesmärgiks on tagada, et nii kohtul kui ka usaldusisikul oleks sama informatsioon ning ei tekiks nõ informatsiooni lünka.

---

²⁶⁶ MüKo zum InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014 Rn 76.

²⁶⁷ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku Üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura. Tallinn. 2010. § 14. Lk 62.

²⁶⁸ Ibid. Lk 68.

²⁶⁹ RKTko 3-2-1-8-06, p 15.

Eelnevast tulenevalt on võlgnik oma täitnud oma kohustuse teavitada usaldusisikut ning kohust viivitamatult oma elu- või tegevuskoha muutumisest juhul, kui ta teavitab 14 päeva jooksul kohut ja usaldusisikut olukorras, kus võlgnik on muutnud enda elukohta nii, et ta on viinud üle enda peamiselt viibitava keskpunkti, või kui ta on muutnud enda püsiva majandustegevuse asukohta.

Lisaks on võlgnikul PankrS § 173 lg 2 kohaselt kohustus mitte varjata oma saadud tulusid ning vara kohtu ja usaldusisiku eest. Nimetatud sätte kohaselt ei tohi võlgnik nii usaldusisiku ega kohtu eest varjata sellist vara, millele annaks pöörata sissenõuet. Taoline „ettenäitamise kohustus“ ei laiene varale, millele sissenõuet pöörata ei saa.²⁷⁰ Eesti õiguses on nõuded, millele ei saa sissenõuet pöörata ammendavalt sätestatud TMS §-s 132. Nimetatud sätte kohaselt ei saa sissenõuet pöörata varale kui see ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust. Sissetuleku alammäära suurus sätestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega.²⁷¹ Seega rikub võlgnik käesoleva aluse mõistes kohustus, kui ta sissetulek (ükskõik kust) ületab sissetuleku alammäära piiri ning ta ei teavita sellest usaldusisikut ega kohust.

Saksamaa uuemas kohtupraktikas on loetud nimetatud kohustuse rikkumiseks näiteks olukorda, kus võlgniku netosissetulek on oluliselt tõusnud ning võlgnik ei ole sellest mõistliku aja jooksul usaldusisikut teavitanud. „Hästi käitumise“ perioodil ei tohiks olla ühtegi varaga seotud asjaolu, millest võlgnik usaldusisikut ei teavita.²⁷²

Sisuliselt hõlmab informatsiooni andmise kohustus informatsiooni sellise vara kohta, millele on võimalik pöörata sissenõuet. Kuivõrd tegemist on sättega, mille eesmärgiks on lihtsustada usaldusisiku ning kohtu tööd, peaks siin Saksamaa õiguspraktika eeskujul rakendama üsna ranget põhimõtet. Võlgnik on oma kohustust rikkunud juhul, kui ta on jätnud teavitamata kasvõi väiksemahulisest varast, millele oleks võimalik sissenõuet pöörata.

PankrS § 173 lg 2 näeb kolmanda konstruktsioonina võlgnikule ette kohustuse anda usaldusisiku või kohtu nõudel informatsiooni enda tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Saksamaa InsO § 295 lg 1 nr 3 kohaselt on võlgnik samuti kohustatud andma nii usaldusisikule kui ka kohtule nende nõude korral informatsiooni nii vara kui ka muude kohustuse kohta.

---

²⁷⁰ BGH NZI 2010, 26.

²⁷¹ Töötasu alammäära kehtestamine. Vastu võetud 28.11.2013 nr 166. RT I, 03.12.2013, 4.

²⁷² BGH NZI 2010, 26.

Õiguspraktikas on toonitatud, et kohustus anda informatsiooni laieneb ainult usaldusisiku ning kohtu järelepärimistele. Seadusest ei tulene võlgnikule kohustust vastata näiteks võlausaldajate päringutele. Saksamaa õiguskirjanduse kohaselt oleks vastupidine lahendus vastuolus Saksamaa Põhiseaduse (*Grundgesetz*) artikliga 2, mille kohaselt on kaitstud isiku kehaline puutumatus ning eraelu.²⁷³

Sarnaselt Eesti õigusega ei näe ka Saksamaa InsO ette tähtaega, mille jooksul võlgnik päringule vastama peab. Siiski tulenevalt sätte eesmärgist jäeldub, et võlgnik peab sarnaselt elu- või tegevuskoha vahetusest teavitamisega, vastama päringule viivitamatult. Kohustuse rikkumine ei leia nimetatud sätte alusel aset näiteks siis, kui võlgnik ootab arupärimisele vastamisega senini, kuni lõppeb tema katseaeg ning ta saab edastada täiendavat informatsiooni oma uue töökoha kohta. Seevastu rikkumiseks on peetud enda uuest töökohast kümne kuu jooksul mitte teavitamine.²⁷⁴

Võlgniku poolt antud informatsiooni ulatus peaks sisuliselt vastama sellele, millist informatsiooni temalt nõuti. Mida detailsemat informatsiooni on küsinud kohus või usaldusisik, seda detailsemalt peab vastama ka võlgnik. Teabe andmise vorm peaks üldiselt olema kirjalik. Taoline nõue teenib eelkõige õiguskindluse huvisid ning annab osapooltele võimaluse vajadusel asjaolude esitamist tõendada. Siiski ei tulene nimetatud nõue otse seadusest ning olukorras, kus võlgnik on teabele vastanud suuliselt, ei saa seda tema kohustuste rikkumiseks lugeda. Siiski võib see kaasa täiendavad kohustused olukorras, kus usaldusisik soovib nimetatud informatsiooni edastada kohtule. Sellises olukorras peab võlgnik enda vastuse siiski kirjaliku formaati panema.²⁷⁵

Eelnevalt tulenevalt on täidab võlgnik enda seadusest tulenevat kohustust vastata usaldusisiku ja kohtu järelepärimistele nõuete kohaselt, kui võlgnik vastab päringule viivitamatult (14 päeva) ning edastab informatsiooni nii täpselt kui seda temalt küsiti. Oluline on, et informatsiooni küsimise õigust ei ole võlausaldajatel ning nende arupärimistele ei pea võlgnik ka vastama.

Nagu eelnevalt viidatud on keeldumisalus proportsionaalne, kui vahend, mis riivab isikute põhiseaduslikke õiguseid on sobiv, vajalik ning mõõdukas.²⁷⁶ Lisaks eelnevalt käsitletud võlgniku põhiõigusele „õigus vabale eneseteostusele“, riivab käesolev keeldumisealus võlgniku täiendavat põhiõigust, milleks on eraelu puutumatus.

²⁷³ MüKo zur InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 85.

²⁷⁴ MüKo zum InsO. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 87.

²⁷⁵ Ibid. Rn 88-89.

²⁷⁶ RKÜKo 3-4-1-10-14, p 14.

PS § 26 lg 1 kohaselt on igapäheleõigus perekonna- ja eraelu puutumatusete. PS § 26 sõnastamisel on selgeks eeskujuks olnud EIÕK art 8. EIÕK art 8 esimese lõike kohaselt on igapähele õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust. PS § 26 kohaselt peab riiki kaitsma üksikisiku perekonna- ja eraelu kolmandate isikute rünnete eest. Riigi selline kohustus tuleneb PS § 13 lg 1 esimeses lauses „Igapähele on õigus riigi ja seaduse kaitsese” sätestatud üldisest kaitseseõigusest. Tegemist on õigusega riigi positiivsele tegevusele. Põhimõtteliselt on kõik, mida PS § 26 tõrjeõigusena kaitseseb riigi eest, kaitsstav ka kolmandate isikute rünnete eest.²⁷⁷ EIK praktika kohaselt on võimude poolt isiku kohta avaliku informatsiooni kogumise ja talletamise teabetoimikutes loetud eraelu puutumatusse sekkumiseks.²⁷⁸ Eraelu kaitsese üheks oluliseks valdkonnaks on isikuandmete kaitsese. Riigikohtu halduskolleegium on märkinud, et „eraelu puutumatusete riivena käsitatakse muu hulgas isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist.”²⁷⁹

Eelneva pinnalt tuleb hinnata, kas keeldumisaluste legitiimsete eesmärkide saavutamiseks on eelnimetatud võlgniku põhiõiguste riive proportsionaalne. Kuivõrd olukorras, kus võlgnik annab täielikult informatsiooni enda tulude, varade ning asukoha kohta, on võlausaldajatel selgelt lihtsam enda nõudeid rahuldada ning täieliku informatsiooni andmine aitab selgelt ka kaasa eesmärgi saavutamisele, ei ole autoril kahtlust, et seadusandja poolt valitud meede on eesmärgi suhtes sobiv. Seega tuleb aluse proportsionaalsuse hindamisel eelkõige hinnata, kas alus on mõõdukas legitiimse eesmärgi suhtes.

Regulatsioon on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed. Vahend on mõõdukas siis, kui seadusandja poolt plaanitud eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne muu õigussubjekti vähem koormava vahendiga.²⁸⁰ Seega tuleks hinnata, kas võlgniku kohustus avaldada andmeid enda vara, sissetuleku ning asukoha suhtes tekitab võlgnikule põhjendamatult suurt kahju võrreldes legitiimse eesmärgi saavutamisega ning kas legitiimset eesmärki oleks võimalik saavutada muude vähemkoormavate meetmetega.

Käesoleval juhul on autor seisukohal, et ainuüksi vara, sissetuleku ning asukoha suhtes andmete esitamise kohustusega kaasnev ebamugavus ei ole põhjendamatult suureks kahjuks võrreldes võlausaldaja õigusega saada võimalikult suurel määral enda nõue rahuldatud. Juhul

---

²⁷⁷ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. § 26. 2012. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee, P 5.2.

²⁷⁸ EIKo 04.05.2000, nr 28341/95, Rotaru vs. Rumeenia.

²⁷⁹ R. Narits jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. § 26. 2008. Internetis kättesaadav: www.pohiseadus.ee, P 9.3.

²⁸⁰ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 37

kui võlgnik on juba maksejõuetu ning tema suhtes käib nõ „hea käitumise“ periood, ei ole kohustus anda täieliku teavet enda vara kohta ebamõistlikult koormav. Käesolev põhiõiguse riive ei põhjusta põhjendamatult suurt kahju piirangute legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

Mõõdukuse hindamisel tuleb hinnata, kas legitiimset eesmärki oleks võimalik saavutada mõnu muu meetmega, mis koormab võlgniku vähem, kuid on oma sisult sama efektiivne. Käesoleval juhul puudub kehtivas õiguses mõni muu meede, mille tulemusena oleks võlgnikul kohustus anda täielik ülevaade enda majanduslikust olukorrast eesmärgil võimaldada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete täitmine. Kasutades põhjusliku seose teooriat tuleb hinnata, kas võlgnik avaldaks samasisulise ning täieliku ülevaade enda majanduslikust seisust ja viibimiskohast, kui nimetatud kohustust ei oleks seaduses sätestatud või kas usaldusisikul oleks võimalik vastavasisuline teave saada mõnel muul võrreldaval viisil. Kuivõrd võlgnik on selgelt huvitatud võimalikult suures ulatuses vara endale jätmisest ning täieliku ülevaadet võlgniku varalisest seisukorrast omab ainult võlgnik, ei ole nimetatud eesmärki võimalik muul viisil saavutada.

Eelnevast tulenevalt on autori hinnangul käesolev keeldumisaluse osaks olev kohustus proportsionaalne, selleks, et tagada nii võlgadest vabastamise menetluse kui pankrotimenetluse suurem eesmärk.

(c) Pärimisel saadu väljaandmine

PankrS § 175 lg 2 alusel võib kohus jätta võlgniku kohustusest vabastamata, kui ta ei täida süüliselt PankrS §-s 173 sätestatud kohustusi. PankrS § 173 lg 6 kohaselt on võlgnikul kohustus pärimise teel saadu väärtusest pool usaldusisikule üle anda. Pärimine on isiku surma korral tema vara üleminek teisele isikule (pärimisseadus (PärS) §1)). Pärand on pärandaja vara. Pärandiks ei ole pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga (PärS § 2). Pärand avaneb isiku surma korral ning pärandi avanemisel läheb pärand üle pärijale (PärS § 3,4). Pärimisvõime on isiku võime pärida ning see on igal õigusvõimelisel isikul (PärS § 5 lg 1).

Eelnevast tulenevalt on võlgnik täitnud oma kohustusi nõuetekohaselt, kui võlgnik on osutunud pärijaks (kas siis seadusjärgseks või testamendi alusel) ning andnud pool pärandvara väärtusest usaldusisikule. Hinnates PankrS § 173 lg-t 6 eesmärgipäraselt, peaks olema nimetatud sätte eelduseks ka asjaolu, et pärandvara väärtus on positiivne (nõudeid ei ole eesmärgipärane loovutada) ning võlgnik on loovutanud pool päritud vara väärtusest

usaldusisikule. Eelnev kohustus hõlmab endast ka ilmselt täiendavat kohustust korraldada pärandvarale hindamine, mille tulemusel on võimalik välja selgitada, mis on pärandvara väärtuseks.

Saksamaa InsO § 295 lg 1 p 2 kohaselt on võlgnikul kohustus anda „hea käitumise“ perioodi jooksul välja pool pärandvara väärtusest. Seadusandja eesmärk oli välja andmise kohustuse sätestamisel see, et võlausaldajate suhtes oleks ebaõiglane, kui võlgnik saab „hea käitumise perioodi“ jooksul pärandi ning võlausaldajad sellest osa ei saa. Seadusandja on püüdnud leida käesoleva punkti juures tasakaalu võlgniku ning võlausaldaja huvide vahel, mille tulemusel tuleb võlgnikul loovutada ainult pool pärandiks saadud varast. Vastupidisel juhul tekib arvestatav oht, et võlgnik teeb endast kõik oleneva, et tema pärijaks ei saaks ning pärandvara läheks tema lähikondlastele.²⁸¹

Siiski tuleb siinjuures tähele panna ajalise perioodi olulisust. Juhul, kui pärand avaneb PärS § 3 ning § 4 mõistes pankrotimenetluse ajal, saab pärandiks saadud varast pankrotivara, mis läheb võlausaldajate vahel jagamisele täies ulatuses. Kui pärand avaneb aga peale võlgadest vabastamise menetluse lõpetamist ning vabastava otsuse tegemist, ei ole võlausaldajatel õigust nõuda pärandiks saadud varast nende nõuete rahuldamist.

Üheselt on selge, et olukorras, kus võlgnik on osutunud pärijaks, on ta kohustatud andma välja poole pärandvara väärtusest. Küsitav on aga olukord, kas pärijal on kohustus nõuda pärandist sundosa. Sundosa on osa, mida on õigus nõuda pärima õigustatud alaneja sugulane, vanemad või abikaasa, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseaduses tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus, olukorras, kus pärandaja jätab pärandist ilma või on nende pärandiosi vähendanud võrreldes sellega, mille nad oleksid saanud seadusjärgse pärimise korral (PärS § 104). Erinevalt pärimisest eeldab sundosa saamine aktiivset tegutsemist ehk sundosa tuleks võlgnikul aktiivselt välja nõuda.

Eelnevalt kirjeldatud olukorras tuleb ühelt poolt kaaluda n-õ pärandaja huvi võlgnik pärandvarast ilma jätta ning võimalikke ebameeldivusi, mis võlgnikule kaasneb ligimestelt sundosa nõudmisega ning teiselt poolt võlausaldaja huvisid rahuldada enda nõudeid võimalikult suures ulatuses. Õiguskirjanduses on leitud, et siinjuures kaalub üle võlausaldaja huvi rahuldada enda nõudeid võimalikult suures ulatuses ning selleks, et võlgnik ei rikuks

---

²⁸¹ MüKo zur Insolvenzordnung. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014, Rn 49.

enda kohustust, peab võlgnik nõudma endale ka sundosa maksmist.²⁸² Eelnevast tulenevalt on võlgnikul n-ö aktiivse käitumise kohustus.

Sätte sõnastust „*pärimise teel saadu*“ tuleb tõlgendada nii, et võlgnikul tekib kohustus pool varast usaldusisikule kanda siis, kui pärandvara on tegelikkuses temani jõudnud. Selline lähenemine peaks välistama olukorrad, kus võlgnikul tekiks kohustus usaldusisikule välja anda hüpoteetilist osa varast, mis tegelikkuses väärtust ei oma. Seega ei teki vara üleandmise kohustust hetkest, kui pärand avatakse vaid hetkest, mil pärandvara saab võlgnikule kättesaadavaks. Nagu sätte grammatilisest tõlgendusest järeldub, ei laiene väärtuse ülaandmise kohustus ainult sularahale ning vallasesemetele, vaid ka kinnisasjadele. Vastupidine tõlgendus oleks ebamõistlik võlausaldajate huvide kahjustamine. Seaduse mõttest ja eesmärgist tulenevalt tuleb võlgnikul pool vara väärtusest usaldusisikule ülekanda viivitamatult. Sisuliselt peaks vara üleandmise eest hoolitsema võlgnik ise, et vältida rikkumisse sattumist.²⁸³

Normi eesmärgist lähtuvalt ei ole usaldusisikul õigust nõuda pärandvara hindamist ning teostada poole pärandvarasse kuuluva vara jagamist. Võlgnikul on kohustus viia nii hindamise kui jaotamise protseduurid läbi ise. Sätte eesmärgist tulenevalt peab võlgnik võimaldama parima võimaliku vara hindamise. Vastupidisel juhul on keeldumisalus täidetud.²⁸⁴ Eesti regulatsiooni kohaselt oleks võlgnikul pärandvara väärtuse kindlaks tegemiseks kõige eesmärgipärasem taotleda pärandvara inventuuri PärS § 137 lg 1 mõistes.

Eelneva valguses tuleb anda hinnang, kas käesoleva kohustuse rikkumine on proportsionaalseks aluseks võlgniku võlgadest vabastamata jätmiseks ning tema õiguse rehabilitatsioonile piiramiseks.

Tuleb hinnata, kas käesolevas peatükis sätestatud kohustuse rikkumise alusel võlgadest vabastamisest keeldumine on proportsionaalne ehk sobiv, vajalik ning mõõdukas piirangute legitiimse eesmärgi suhtes. Kuivõrd võlgniku kohustus anda välja pärandiks saadud vara aitab selgelt kaasa võlausaldajate nõuete rahuldamisele, analüüsib autor eelkõige, kas nimetatud alus on legitiimse eesmärgi suhtes mõõdukas.

Regulatsioon on mõõdukas, kui kasutatud vahendid on soovitud eesmärgiga proportsionaalsed. Kuivõrd pärandiks saadud vara saab pärandi ülemineku hetkest võlgniku omandiks, on autori hinnangul eesmärgipärane, et võlgnikul on kohustus pärandiks saadud

---

²⁸² Ibid. Rn 57.

²⁸³ MüKo zur Insolvenzordnung. InsO § 295. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014. Rn 62-64.

²⁸⁴ Ibid, Rn 65-66.

varaga rahuldada „hea käitumise“ perioodil ka võlausaldajate nõudeid. Eelnevast tulenevalt on autori hinnangul seadusandja leidnud poole vara väärtuse printsiibi näol hea kesktee võlausaldajate ning võlgnike õiguste vahel, millest tulenevalt on käesolev keeldumisalus selgelt proportsionaalne.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö teemaks oli: „füüsilisest isikust võlgniku võlgadest vabastamisest keeldumise alused pankrotimenetluses“. Magistritöö käsitles seaduses sätestatud olukordi, kus füüsilisest isikust võlgnikul puudub võimalus võlgadest vabastamise menetluse läbi kaitset saada. Pankrotiseaduses on loodud füüsilise isiku kaitseks täiendav menetlus, mille läbimisel on füüsilisest isikust võlgnikul võimalik enda tasumata kohustustest täiel määral vabaneda või enda võlakooormust oluliselt vähendada. Võlgniku vabastamise menetluse käigus annab kohus pankrotimenetluse läbinud füüsilisele isikule sisuliselt uue alguse ehk puhta lehe ning võimaldab füüsilisel isikul osaleda uuesti likviidsena majandustegevuses.

Võlgadest vabastamise menetluse näol on loodud tugev instrument füüsilisest isikust võlgniku kaitseks, päästmaks isikut varasemast ebaõnnestunud finantstegevusest. Vastukaaluks saavad aga eelnimetatud menetluse tulemusena oluliselt kahjustada võlausaldajate huvid, kelle nõuded eelnimetatud menetluste läbimisel võivad koguni kustuda. Võlgadest vabastamise menetluse keeldumisaluste eesmärgiks on tagada võlausaldajatele võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine. Võlausaldajate nõuete näol on tegemist võlausaldajate varaga, mis kuulub sisuliselt omandipõhiõiguse kaitsefääri. Eelnevast tulenevalt on võlgadest vabastamise menetluse piirangud seatud võlausaldajate omandipõhiõiguse kaitseks ning võlausaldajate huvid on seadusandja poolt loodud piirangute legitiimseks eesmärgiks.

Autor püstitas käesolevas töös analüüsimiseks kaks uurimisküsimust. Esimeseks uurimisküsimuseks oli, **kas võlgadest vabastamise menetluse keeldumisalused on proportsionaalsed võlausaldajate huvide kaitseks**. Võlgadest vabastamisest keeldumine võtab võlgnikult ära võimaluse uuele algusele. Seega tuli hinnata, kas seadusandja poolt loodud piirangud on proportsionaalsed piirangute eesmärgi suhtes. Kuivõrd võlgadest vabastamise piirangute proportsionaalsust on võimalik analüüsida vaid juhul, kui need on täielikult sisustatud, uuris autor teise uurimisküsimusena keeldumisaluse tähendust. Teiseks uurimisküsimuseks oli: **kuidas sisustada ning piiritleda PankrS § 171 lg-s 2 ning PankrS § 175 lg-s 2 sätestatud koosseise võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumiseks ning võlgadest vabastamise otsustamisest keeldumiseks?** Eelnevate

uurimisküsimuste pinnalt oli püstitatud ka töö hüpotees: **võlgadest vabastamise menetluse piirangud on proportsionaalsed abinõud võlausaldajate huvide kaitse eesmärgi suhtes.**

Käesoleva magistritöö esimeseks raskuspunktiks oli seadusest tulenevad alused, mille olemasolu korral on kohtul õigus otsustada, kas üldse võlgadest vabastamise menetlus algatada. Kohus võib jätta võlgadest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusealases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku §-des 380-381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises. Lisaks on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist; võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist või võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi. Juhul kui eelnimetatud aluseid ei esine, siis algatab kohus võlgniku kohustusest vabastamise menetluse ning nimetab võlgniku usaldusisiku.

Võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumiseks on Eesti õiguses üks formaalne eeldus, milleks on võlausaldaja vastuväide. Eesti kohtupraktika valguses on võlausaldajatel keeldumisaluse välja toomisel pigem nõ informatiivne roll ning kohtul on õigus võlgnik võlgadest vabastada ka juhul, kui kohus on keeldumisalusest saanud teada iseseisvalt või läbi usaldusisiku. Otsus võlgadest vabastamise menetluse algatamiseks või keeldumiseks on sisuliselt kohtu diskretsiooniotsus. Asjaolu, et nimetatud otsuse näol on tegemist puhtalt kohtu diskretsiooniotsusega, tähendab seda, et kohus hindab sisetunde põhjal igal konkreetsel juhul konkreetse võlgniku ausust. Võlausaldaja ei käsuta ise enda nõuet pankrotimenetluses ning kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda isegi juhul, kui võlausaldaja on nõus vastuväite mitteesitamise kaudu võlgadest vabastamisega nõustudes sisuliselt enda nõudest loobuma. Kuivõrd kehtiva kohtupraktika valguses ei oma võlausaldajate seisukoht võlgadest vabastamise menetluse algatamisel tähtsust, vaid omab keeldumisaluse olemasolu kui selline, ei ole nimetatud abinõu sobiv eesmärgi saavutamiseks. Formaalne eeldus, mille kohaselt on võlgadest vabastamise menetluse algatamine täielik diskretsiooniotsus, ei ole sobiv vahend piirangute legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

Esimeseks materiaalseks võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluseks on olukord, kus võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalases kuriteos, maksualases kuriteos või karistusseadustiku §-des 380-381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises. Sisuliselt on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui võlgniku suhtes eksisteerib süüdimõistev kohtuotsus. Ei ole oluline, et keeldumisalus oleks põhjuslikus seoses konkreetse võlgadest vabastamise menetlusega või kahjustaks konkreetset pankrotimenetluses olevaid võlausaldajaid. Autori hinnangul kannab nimetatud keeldumisalus tervikuna „karistusliku“ eesmärki. Hinnates võlgadest vabastamise menetluse algatamisel tehtavat otsust EIK kohtupraktika valguses, asub autor seisukohale, et ka võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keeldumise otsust saab lugeda topeltkaristamiseks. Olukorras, kus kohus keeldub võlgadest vabastamise menetluse algatamisest, tuginedes korra juba karistatud süüteo, teeb kohus sisuliselt samade asjaolude pinnalt uue karistava otsuse.

Juhul, kui leida, et teatud süütegude toimepanemisel on täiendavate piirangute loomine põhjendatud, tuleb hinnata keeldumisaluse proportsionaalsust iga keeldumisaluse karistusliku elemendi kontekstis. Tuleb hinnata, kas konkreetne keeldumisaluse element teenib seadusandja eesmärki, milleks on võlausaldajate huvide kaitse. Keeldumisaluse elemendid, mis on sätestatud võlausaldajate- ning avalikkuse kaitseks, on otseselt põhjuslikus seoses võlausaldajate kaitsega ning seega võiks nimetatud koosseisude sätestamine aidata kaasa võlausaldajate huvide kaitsele. Vastupidiselt on selgelt ebasobivad koosseisu elemendid, mis on sätestatud avalike huvide kaitseks. Koosseisu elemendid, mis on sätestatud avalike huvide kaitseks, teenivad ainuüksi selgelt „karistusliku“ iseloomu. Autori hinnangul on süütegudega seotud keeldumisalus ebaproportsionaalne eelkõige põhjusel, et tegemist on võlgniku teistkordse karistamisega. Juhul, kui süütegude toimepanemisega täiendavate piirangute ettenägemist lugeda siiski proportsionaalseks, ei saa siiski lugeda proportsionaalseks avalike huvide kaitseks ettenähtud koosseise, kuivõrd need ei ole sobivad eesmärgi saavutamiseks.

Teise materiaalse alusena on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda juhul, kui kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo. Oluline on, et kohtul on õigus võlgadest vabastamise menetluse algatamisest keelduda ainuüksi asjaolu tõttu, et võlgniku suhtes on varasemalt võlgadest vabastamine menetlus läbiviidud. Ei ole oluline, mis olid võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjused. Nimetatud alus on täielikult

väljas n-ö süülise võlgniku karistamise kontseptsioonist ning seetõttu riivab võlgnike õiguseid rohkem, kui legitiimse eesmärgiga on põhjendatud. Olukorras, kus võlgnik on täitnud enda kohustused ning sattunud halbade juhuste kokkusattumusel teistkordselt pankroti olukorda, ei oleks põhjendatud tema võlgadest vabastamise menetluse algatamata jätmine. Seega on nimetatud alus ebaproportsionaalne.

Kolmanda alusena on kohtul õigus jätta võlgadest vabastamise menetlus algatamata juhul, kui võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta. See keeldumisalus teenib selgelt seadusandja eesmärki tagada võlausaldajate võimalikult suuremahuline nõuete rahuldamine. Kuivõrd õigete ning täielike andmete andmine on täielikult võlgniku mõjusfääris, teenib käesolev alus selgelt võlausaldajate huvi saada enda nõuded võimalikult suurel määral täidetud. Arvestades, et ebaõigete andmete esitamise lubamine kahjustaks oluliselt võlausaldajate huvisid, on see alus proportsionaalne piirangu legitiimse eesmärgi suhtes.

Neljanda alusena on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamine menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda esitanud ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta eesmärgil saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist. Arvestades, et käesoleva aluse näol on tegemist puhtalt „karistusliku“ meetmega, mille eesmärgiks on karistada füüsilist isikut avalike vahendite ebaausa kaasamise eest, ei ole alus autori hinnangul proportsionaalne. Käesolev alus on nii laialt mõistetav, et laiema tõlgenduse puhul hõlmab nimetatud alus ka ilma piletitähtaegsusega bussiga sõitmist. Autori hinnangul aitaks keeldumisaluste süsteemi selgemaks muuta soodustuskelmuse (KarS § 210) esimese materiaalse aluse koosseisu elemendiks lisamine. Seadusandja eesmärk kaitsta avalikke vahendeid on täidetud juba õiguskaitsevahenditega, mille läbi on avalike vahendite haldajatel võimalik nõuda antud soodustuse või toetuse tagastamist. Olukorras, kus võlgnik nimetatud nõuet ei täida, saab avalike vahendite haldaja pankrotimenetluses tavapärase võlausaldaja positsiooni. Seega ei ole põhjendatud avalike vahendite kaitseks täiendavate kaitsemeetmete seadmine.

Viienda ning viimase piiranguna võlgadest vabastamine menetluse algamise suhtes on seadusandja näinud ette, et kohtul on õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest juhul, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist.

Autor jõudis töös järeldusele, et keeldumisalus, mille kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamise menetluse algatamisest olukorras, kus võlgnik on tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist on proportsionaalne. Nimetatud keeldumisalus teenib selgelt nii pankrotimenetluse suuremat eesmärki rahuldada võimalikult suures ulatuses võlausaldajate nõudeid ning teenib ka seadusandja eesmärki pakkuda „*puhast lehte*“ ainult ausatele võlgnikele.

Kui kohus ei tuvasta eelnevas punktis käsitletud keeldumisaluseid, algatab kohus lõpparuande kinnitamisel või pankrotimenetluse raugemisel võlgadest vabastamise menetluse. Selle menetluse algatamisest hakkab jooksmas n-ö võlgniku „hästi käitumise“ periood, mille vältel on võlgnik kohustatud täitma seadusest tulenevaid kohustusi. Pärast viie aasta möödumist võib kohus võlgniku taotluse alusel otsustada võlgniku kohustustest vabastamise. Kohtul on õigus võlgnik kohustustest vabastada ka peale kolme aasta möödumist kui võlgnik on oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud ning rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestavas ulatuses.

Käesoleva töö teiseks raskuspunktiks on keeldumisalused, millal kohtul on õigus keelduda võlgniku võlgadest vabastamisest peale „*hea käitumise*“ perioodi lõppu.

PankrS § 175 lg 2 kohaselt võib kohus võlgniku kohustustest vabastamisest keelduda, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või, kui võlgnik on rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. PankrS § 173 lg 1 ls 1 kohaselt on võlgnik kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ning selle puudumisel seda otsima, lg 2 kohaselt peab võlgnik viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara ning andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta

Formaalsed eeldused võlgadest vabastamisel on sisulised samad, mis võlgadest vabastamise menetluse algatamisel. Eelnev tähendab seda, et kohtul on õigus keelduda kohustustest vabastamise otsuse tegemisest, kui kohus on saanud teada mõnest keeldumisaluse olemasolust. Samaselt menetluse algatamisel rakenduvate formaalsete eeldustega on kohtul õigus keeldumisalust rakendada või jätta rakendamata sõltumata võlausaldaja avaldusest. Kuivõrd nii legitiimne eesmärk kui ka kaitstavad õigushüved on samad, mis menetluse algatamisel rakendatavate formaalsete eelduste puhul, kohaldub siin juba eelnevalt tehtud järeldus formaalsete aluste proportsionaalsusele. Seega ei saa lugeda proportsionaalseks formaalseid eelduseid, mille eesmärgiks on anda kohtule õigus käsutada võlausaldajate nõudeid.

Esimeseks võlgadest vabastamisest keeldumise aluseks on olukord, kui võlgnik on süüdi mõistetud pankrotikuriteos. Nimetatud alus kohaldub juhul, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos võlgadest vabastamise menetluse algatamise ning võlgadest vabastamise vahel ehk sisuliselt n-õ hea käitumise perioodi jooksul. Lisaks on oluline, et sarnaselt menetluse algatamisel kohalduva keeldumisalusega ei ole ka nimetatud aluse juures oluline karistuse pikkus ega asjaolu, et konkreetne kuritegu oleks põhjuslikus seoses konkreetse menetluse võlausaldajatega. Tegemist on sisuliselt lihtsalt n-õ uuesti süüdimõistva otsuseni viinud asjaolude rakendamisega. Seega kohaldub ka nimetatud aluse proportsionaalsuse hindamisele eelnevalt selgitatud hinnang, mille kohaselt ei ole keeldumisealus mõõdukas, kuivõrd sisuliselt on tegemist topeltkaristamisega. Taoline „*topeltkaristuslik toime*“ toob võlgnikule kaasa olulisemat suuremat kahju, kui see on regulatsiooni legitiimse eesmärgiga põhjendatav.

Teise materiaalse alusena on kohtul õigus võlgadest vabastamisest keelduda juhul, kui võlgnik on rikkunud „*hea käitumise*“ perioodi jooksul enda kohustusi. PankrS § 173 lg 1 ls 1 kohaselt on võlgnik kohustatud tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ning selle puudumisel seda otsima, PankrS § 173 lg 2 kohaselt peab võlgnik viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara ning andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta.

Esimene kohustuse rikkumine, mis toob kaasa võlgadest vabastamisest keeldumise, on kohustus tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega. Mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemist tuleks sisustada läbi kahe aspekti. Esmalt tuleb hinnata võlgniku elukorraldust ning elulist olukorda ning teiseks tuleb hinnata, kas võlgnik annab endast eelnimetatud arvestades parima võlausaldaja nõuete rahuldamiseks. Kogu võlgadest vabastamise menetluse üldiseks eesmärgiks on pakkuda „*uut algust*“ võlgnikule, kes ei ole oma olukorras süüdi. Seega tuleb nõ tulutoova tegevusega tegelemise kohustust sisustada lähtuvalt isiku süülisuse aspekti. Kui võlgnik ei ole süüdi töösuhte lõpetamises või töötuses, ei saa seda keeldumisalust rakendada. Käesoleva aluse eesmärgiks on tagada, et võlausaldajatel oleks „*hea käitumise*“ perioodi jooksul võimalik võimalikult suures ulatuses saada enda nõuded rahuldatud. Kuivõrd kehtivas õiguses puudub muu alternatiivne ning mõõdukam vahend, mille olemasolu tagaks võlgadest vabastamise menetluse eesmärgi täitmist, on autori hinnangul käesolev kohustus eesmärgi suhtes proportsionaalne.

Teine kohustus, mille rikkumine võib tuua kaasa võlgadest vabastamisest keeldumise, on kohustus teatada viivitamatult kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Lisaks eelnevalt käsitletud võlgniku põhiõigusele „õigus vabale eneseteostusele“, riivab käesolev keeldumisalus ka võlgniku põhiõigust „õigus eraelu puutumatusel“. Autori hinnangul ei põhjusta võlgniku kohustus avaldada enda vara ning viibimiskoha suhtes pidevat ning aktuaalset informatsiooni võlgnikule seadusandja eesmärgiga võrreldes ebamõistliku kahju. Juhul kui võlgnik on juba maksejõuetu ning tema suhtes käib nõ „hea käitumise“ periood, ei ole kohustus anda täieliku teavet enda vara kohta ebamõistlikult koormav. Seega on käesolev kohustus selgelt proportsionaalne piirangu legitiimse eesmärgi saavutamiseks.

Kolmanda kohustusena, mille rikkumise korral on kohtul õigus võlgadest vabastamise menetlus algatamata jätta, on võlgniku kohustus anda välja pool pärimise teel saadud vara väärtusest, kui võlgnik on osutunud pärijaks ning pärandvara väärtus on positiivne. Kohustuse täitmiseks peab võlgnik ise aktiivselt tegelema pärandvara hindamisega ning andma vabatahtlikult pool varast usaldusisikule. On oluline, et käesolev kohustuse „aktiivse käitumise“ põhimõtte hõlmab endast ka näiteks sundosa. Olukorras, kus isikul on õigus pärandi sundosale, on tal kohustus panna enda nõue kohtu kaudu maksma. „Aktiivse käitumise“ printsiibi mitte täimise tooks kaasa võlgniku kohustuste rikkumise, mis oleks omakorda alus võlgadest vabastamisest keeldumisele.

Kuivõrd pärandiks saadud vara saab pärandi ülemineku hetkest võlgniku omandiks, on autori hinnangul proportsionaalne, et võlgnikul on kohustus pärandiks saadud varaga rahuldada „hea käitumise“ perioodil ka võlausaldajate nõudeid. Eelnevast tulenevalt on autori hinnangul seadusandja leidnud poole vara väärtuse printsiibi näol hea kesktee võlausaldajate ning võlgnike õiguste vahel, millest tulenevalt on käesolev kohustus proportsionaalne.

Eelnevast tulenevalt on võlgadest vabastamise keeldumisalus, mille kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgniku võlgadest vabastamisest, kui ta on rikkunud „hea käitumise“ perioodi jooksul enda kohustusi, proportsionaalne piirangute legitiimse eesmärgi suhtes.

Autor esitas töö alguses hüpoteesi, mille kohaselt on **võlgadest vabastamise menetluse piirangud proportsionaalsed abinõud võlausaldajate huvide kaitse eesmärgi suhtes**. Kokkuvõtvalt leidis autor, et võlgadest vabastamise menetluse algatamise keeldumisaluste juures ei osutunud pigem proportsionaalseks enamus menetluse algatamise keeldumisalused. Ebaproportsionaalseks saab lugeda vastuväite esitamise formaalsed eeldused ning

keeldumisaluse, kus võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalased kuriteos, maksualases kuriteos või KarS §-des 380- 380¹ nimetatud kuritegude toimepanemises. Lisaks luges autor ebaproportsionaalseks menetluse algatamisel kohalduvad keeldumisalused nagu: kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo ning keeldumisalus, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda esitanud ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta eesmärgil saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist. Autor leidis, et menetluse algatamisel kohalduvatest piirangutest on proportsionaalsed keeldumisalused nagu: võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist ning võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta.

Võlgadest vabastamise menetluse etapis kohalduvatest keeldumisalustest luges autor ebaproportsionaalseks aluse, mille kohaselt on kohtul õigus jätta võlgnik kohustustest vabastamata, kui võlgnik on süüdi mõistetud pankrotikuriteos. Autori hinnangul on proportsionaalne keeldumisalus, mille kohaselt on kohtul õigus keelduda võlgadest vabastamisest juhul, kui võlgnik on rikkunud menetluse kestel oma kohustusi.

Hinnates eelnevaid järeldusi kogumis, on autori hinnangul ebaproportsionaalseid piiranguid rohkem, kui proportsionaalseid piiranguid. Seega on autor seisukohal, et eelnevalt püstitatud hüpotees ei pidanud paika. **Üldjuhul ei ole võlgadest vabastamine menetluse piirangud proportsionaalsed abinõud võlausaldajate huvide kaitse eesmärgi suhtes.**

Eelneva kokkuvõtteks soovib autor seadusandjal hetkel kehtivad keeldumisalused üle vaadata. Oluline on, et võlgnikult „uue võimaluse“ võtmine tähendab sisuliselt võlgniku eluaegset võlaorjust, mida võib sisuliselt võrdsustada väga raske karistusega. Oluline on, et olukorras, kus kohus valib võlausaldajate huvid võlgnikele huvidele, eelistab kohus sisuliselt „rahalisi ning varaliselt mõõdetavaid huvisid“ võlgniku elamisväärsele elule. Seadusandja peaks esitama endale poliitilist valikut tehes küsimuse – kas on mõistlik eelistada võlausaldajat olukorras, kus valiku tulemusena suureneb pidavalt ühiskonnas inimeste arv, kelle sissetuleku moodustab alampalk ning kes suures osas elavad sotsiaaltoetustest. Eelnev on aga puhtalt väärtusotsustus.

SUMMARY

The topic for this Master's Thesis is "restrictions in the procedure of releasing a debtor from his or her obligations". The following thesis deals with situations indicated in law where the natural person has no possibility of getting protection through the additional procedure provided in Bankruptcy act. An additional procedure has been created by which the natural persons could free him or herself in certain conditions from the unpaid debt or significantly decrease the unpaid obligation. Through the procedure of releasing the debtor from his or her obligations, the court can essentially allow the natural person a "clean slate" so that they may participate again as a full member in the economy.

A very strong instrument for the protection of the natural person has been created with the procedure of releasing the debtor from his or her obligations in order to save the person from their unsuccessful financial activity in the past. On the other hand, with the aforementioned procedure the creditor's interest could be severely damaged since their claims might be erased through completion of this procedure. The aim of the grounds for refusal of the procedure is to insure that the creditor's claim can be repaid as much as possible. The creditor's claims are treated as assets that belong under the protection of the fundamental right to property. Based on this, the restrictions in the procedure of releasing a debtor from his or her obligations have been set to protect the fundamental right to property of the creditor. Therefore the legitimate aim of the restrictions is to protect the fundamental right to property of the creditors.

The author poses two questions to analyse this thesis. First, are the restrictions in the procedure of releasing a debtor from his or her obligations proportional in protecting creditors? Refusing the release of a debtor eliminates the possibility that he or she may be allowed a fresh start. Therefore it must be evaluated whether the restrictions set by the legislator are proportional considered the legitimate aim of the restriction which is protection of the creditors interest. Since it's only possible to analyse the proportionality of the restrictions by knowing the actual meaning of the restrictions, the author poses the second question: what is the exact meaning and scope of the restrictions set forth in PankrS § 171 subsection 2 and PankrS § 175 subsection 2 which are foreseen for initiating the procedure of releasing a debtor and at standpoint where the court decides to release the debtor from its obligations. The hypothesis is that the restrictions in procedure of the release of a debtor from his or her obligations are a proportional to the legitimate aim of the restrictions. In finding the answers to the questions, the author mainly employed the comparative method of analysis. The author chose to compare against the German legal system. The German legal system is

highly suited to answer the questions set out in this thesis particularly in two reasons. Firstly, the Estonian bankruptcy Act is very similar to German Bankruptcy regulations. Secondly, the German legal system has already solved a lot of problems that Estonian system has not solved yet.

The first focus of this thesis is the legal ground upon which the court may decide whether to start the procedure of releasing a debtor from his or her obligations. The court can decide not to begin the procedure if the debtor has been convicted of a criminal offence related to bankruptcy or a criminal offence related enforcement proceedings, a tax-related criminal offence, or in criminal offences provided in § 380-381¹ of the Penal Code. The court may decide not to begin the procedure if the debtor has been appointed a temporary trustee in bankruptcy in the last 3 years before or any time after, intentionally or with gross negligence, given incorrect or incomplete information concerning his or her financial situation to gain support or benefits from the state, local government or a foundation, or has avoided paying taxes; the debtor has in the last year before or any time after being appointed a trustee in bankruptcy, intentionally or with gross negligence, hindered the satisfaction of the claim to the creditors or the debtor has, intentionally or with gross negligence, submitted false or incomplete information in the list of debt concerning his or her assets, income, creditors and his own obligations or violated intentionally or with gross negligence other obligations provided in law. If none of the aforementioned is the case, the court begins the procedure of relieving the debtor from his or her obligations and names a debtor trustee.

There is one formal prerequisite in Estonian law by which starting the procedure may be refused; this is the objection of the creditor. According to Estonian court practice, the objection of the creditor has rather an informative role. The court has the right not to release the debtor from its obligations if there is basis for refusal and if the court has found out the basis independently or through the trustee. Also the court has the right to start the proceeding in case the creditor has filed the objection but the court finds that despite the objection the debtor is honest enough for starting the procedure. Therefore the court's decision to start the procedure of releasing the creditor is essentially a discretionary decision. The fact that the decision is purely a discretionary decision means that the court evaluates the dishonesty of the debtor based on its conscience in every concrete case. The creditor does not dispose his or her claim himself in this procedure and the court has right to refuse to start the procedure of relieving the debtor even if the creditor agrees to waive his or her claim. According to the current court practice is the position of the creditors not essential and the court decision might

be only based on the judge's assessment. Therefore is the formal prerequisite, by which the court decision for starting the procedure of releasing natural person from its obligation, not appropriate for the purpose of the restriction which is the protection of creditor's interests.

The first material restriction for beginning the procedure of releasing the natural person from its obligation is a situation wherein the debtor has been convicted in a criminal offence related to execution procedure, a tax offence or a criminal offence specified in § 380- 381¹ of the Penal code. Essentially, the court has the right to refuse to start of the procedure of releasing the debtor from his or her obligations if there is a court decision regarding aforementioned offences.

It is not important that there is a causal relationship between the criminal act stated in the court decision and the concrete procedure. According to the estimation of the authors carries the concrete ground for refusal purely "punitive aim": Evaluating aforementioned standpoint is the light of the European Court of Human Rights decision *Sergey Zolotukhin vs Russian*, the situation might be considered as second punishment in the same thing. The court gave clear criteria that a second punitive decision is forbidden when the decision deals with the same or more or less the same facts. In a situation where the court refuses to start the procedure to release the debtor from his or her obligations based on a criminal offence handled already in the previous decision, the court makes a decision based on the same facts.

Nevertheless, in case one is of the standpoint that it is not overstepping the ban of double punishment, proportionality based on legal interests protected by the concrete elements of the basis of refusal has to be evaluated. The elements of the basis of refusal could be divided on the bases of legal rights. There are elements which aim is to protect the public interests and the creditors. Second group of elements are provided for protecting the public interests and resources. Second group of the elements carries obviously the "punitive" nature. Therefore in case one is on the standpoint that it is overstepping the ban of double punishment, one has to evaluate concrete legal rights protected by the elements. The elements which are provided in order to protect public interests are not appropriate for the purpose of the restriction which is the protection of creditor's interests.

The second material restriction for beginning the procedure of releasing the natural person from its obligation is a situation if the if the court has in the last ten years before naming the temporary trustee of bankruptcy decided to release the debtor from debt or has left the debtor's application unfulfilled because the debtor has committed a bankruptcy offence. It is important that the court has the right to refuse the start of the procedure of releasing the debtor

from his or her obligations solely because the debtor has gone through the procedure before. It is essential what the reasons for the insolvency of the debtor were. The aforementioned basis is entirely outside the picture of the principle that the court refuse to help only debtors who are dishonest. In case the debtor has fulfilled all of his obligations and found himself in bankruptcy due to bad circumstances, it would not be reasonable not to start the procedure to release the debtor of his or her obligations. Therefore the aforementioned restriction is unproportioned in the light of the legitimate interests of the restrictions.

The third restriction upon which the court can refuse to start the procedure to release the natural person from his or her obligations is when the debtor has, intentionally or with gross negligence, submitted incorrect or incomplete information about his assets, income, creditors or violated other obligations provided by law. The third restriction clearly serves the legislator's aim of settling the creditor's claims as much as possible. Giving correct and complete information is entirely in the capacity of the debtor, and the aforementioned basis clearly serves the interest of the creditor to get the claims fulfilled to the extent possible. Inasmuch as letting false information to be presented would severely damage the interest of the creditor, this aforementioned basis is proportional in the light of the legitimate interests of the restrictions.

The fourth restriction upon which the court has the right to refuse to start the procedure to release the natural person from his or her obligations in a situation where the debtor has within three years before or any time after being appointed the temporary trustee of bankruptcy, presented incorrect or incomplete information about his or her financial situation with the aim to get support or benefits from the state, local government, or a foundation, or avoided paying taxes. Taking into account the fact that, with the aforementioned restriction, it is purely a 'punitive' measure with the aim of punishing the natural person for using public resources dishonestly, the restriction is not proportional in the author's opinion. On the authors opinion it is possible to interpret the restriction very broadly. In that case the restriction could also include a case where the natural person has ridden with a bus without proper ticket. On the authors opinion it would be reasonable solution to add benefit fraud (KarS § 210) to first material restriction as one element. The aim of the legislator to protect the public interest has already been fulfilled by legal means, through which managers of the public resources have the possibility to claim back the given benefits or support. In a situation where the debtor does not fulfil his claim, the public funds managers also acquire the

position of creditors in the bankruptcy procedure. On the authors opinion is the current restriction not appropriate because it does not serve the interests of the creditors.

The fifth and final restriction which implements in the position of starting the procedure is the case when the debtor has within the last year before or any time after being assigned a temporary trustee of bankruptcy, intentionally or with gross negligence, hindered the fulfilment of the creditor's claims. The author is on the opinion that the restriction for refusal according to which the court has the right to refuse the start the procedure, in the event that the debtor has intentionally or gross negligence, hindered the settlement of the claims of the creditors, is proportional because the aforementioned basis for refusal clearly serves the larger goal of the bankruptcy procedure to settle to the extent possible the claims of the creditors and it also fulfils the legislator's aim to offer a clean slate only to honest debtors.

In the event where the court does not implement any aforementioned restrictions for refusal, the court starts the procedure of releasing the natural person from his or her obligations in the event of the approval of the final report or languishment of the bankruptcy procedure. After five years from starting the procedure of relieving the debtor from his or her obligations, the court can, based on the application of the debtor, decide to release the debtor from his or her obligations. The court has the right to relieve the debtor from his or her obligations after 3 years have passed in a situation where the debtor has fulfilled his obligations and has settled the creditors' claims in a considerable extent. This Master's thesis' second focus is the basis for refusal, when the court has the right to refuse to release the debtor from his or her obligations after the period of "good behaviour".

According to PankrS 175 subsection 2 the court can refuse to release the debtor from his or her obligations if the debtor has been convicted in bankruptcy crime or if the debtor has violated the obligations mentioned in PankrS § 173 and the violation of the obligation harms the interest of the creditors. According to PankS § 173 is the debtor required to engage in reasonably profitable activity and in the absence of it, try to seek such. According to § 173 subsection 2 clause 2, the debtor must promptly notify the court and the trustee about every change of residence and employment, not hide gained profits and assets and give information when asked by the court or trustee about his or her employment or looking for the employment and information about his or her income or assets. The formal prerequisites for filing the objection in order not to release the debtor of its obligations are basically the same as in the point of beginning the procedure. The aforementioned essentially means that the court has the right to refuse to release the debtor from his or her obligations if the court has

found out some restrictions for refusal. Similar to the aforementioned formal prerequisites, the court has the right to apply the restrictions or not to apply the independently from the opinion of the creditor. . Therefore is the formal prerequisite, by which the court decision for starting the procedure of releasing natural person from its obligation, not appropriate for the purpose of the restriction which is the protection of creditor's interests.

The first material restriction for refusing to release the debtor from his or her obligations after the good behaving period is when the debtor is convicted in bankruptcy crime. As mentioned before, the crimes in bankruptcy and enforcement proceedings are exhaustively provided in Penal Code chapter 21, section 3. The aforementioned restriction applies when a debtor has been convicted of bankruptcy crime, between the time period from the start of the procedure of relieving a debtor of his or her obligations and relieving his or her debts, essentially within the period of "good behaviour". In addition, it is important that, similar to the restriction of refusing the start of the procedure, the fact that the concrete crime is not causally related to concrete procedures is not important. On the author's opinion applies in this point the evaluation given before. Considered that the court applies the same factual circumstances could be the refusal considered as double punishment. Therefore is the restriction not proportional in the light of the legitimate interest of the restrictions.

The second material restriction, which the court can implement after the good behaving period, is when the debtor has violated any his or her obligation arisen from the law.

According to PankrS § 173 subsection 1, the debtor is obligated to deal with reasonably gainful activity, and in the absence of it, try to find it. According to PankrS § 173 subsection 2, the debtor has to immediately notify the court and the trustee of every change of residence and employment, not hide profits gained, and give information to the court and trustee about his or her employment, employment search, assets, and income should they enquire. The first violation of debtors obligations that brings about the refusal to release the debtor from his or her obligations is failure to find reasonably gainful activity. Two aspects of reasonably gainful activity should be evaluated: first, the debtor's lifestyle and second, the effort exerted by the debtor to settle the claims of the creditors. The aim of the aforementioned concept is to offer a new beginning to the debtor that is not responsible for his or her situation. In the aforementioned evaluation, the fact must be considered, when the debtor is not responsible for the ending of his or her employment relationship or unemployment. In case the debtor has made the best effort for getting a reasonable gainful activity, the restriction cannot be applied. The aim of this restriction is to make sure that, in the period of "good behaviour", the debtor

really gives its best effort to settle creditors claim. Since the aim of the restriction is to ensure that the debtor settles as much creditor's claims as possible and there is no alternative remedy that would guarantee the fulfilment of the creditor's claim during the good behaviour period, is this obligation proportional in the light of the aim of the restriction.

The second obligation, the violation of which can bring the refusal of the debtor realising his or her obligations, is the obligation to immediately notify the court of any change in residence or employment, the obligation not to hide of gains or assets, withholding information from the court or trustee regarding employment, searching for employment, income or assets. In addition to the aforementioned, the debtor's fundamental right to free self-realization, this obligation might violate upon the debtor's principle right to privacy. At this point, the author is of the opinion that giving information about your assets, income, and location creates discomfort and unreasonable damage to the debtor merely to fulfil the creditor's claims as much as possible. In the case that the debtor is already insolvent and is in his or her period of "good behaviour", the obligation to give out information about his or her assets and income is not disproportionately cumbersome. Therefore, this restriction of refusal is clearly proportional with the legitimate aim of the restrictions.

The third obligation, that when violated the court has the right to refuse the relief of the debtor from his or her obligations, is the debtor's obligation to give away half of his assets that have been gained through inheritance. The debtor has the obligation to give away half of the value of his or her inheritance where the debtor has become the heir and the inheritor and the value of the inheritance is positive. The aforementioned obligation is an active obligation, which means that the debtor is obligated to actively deal with appraising the inheritance and willingly give half of the assets to the trustee. In a situation where the person has the right to the hereditary portion, he or she has the obligation to take out his claim through court. Not fulfilling the principle of active obligation would bring about the violation of the debtor's obligations, which would give grounds for refusing to relieve the debtor from his or her obligations. Because the inherited property or assets will become the property of the debtor, in the author's opinion, it is purposeful that the debtor has the obligation to settle his or her debt to the creditor in the period of "good behaviour". Based on the aforementioned, the author finds that the legislator has found a good middle road between debtor and creditor rights and therefore this basis for refusal, according to which the court has the right to refuse to relieve the debtor from his or her obligations if he or she has violated the rules of the

obligations in the period of “good behaviour”, is clearly proportional toward the legitimate aim of the restrictions.

In conclusion, the author posed the hypothesis in the beginning of the theses that the restrictions in procedure of the release of a debtor from his or her obligations are a proportional means of protection for the interest of creditors. The author found that most of the restrictions for refusing to start the procedure to release a debtor from his or her obligations are not proportional. The following basis can be counted as disproportionate: the formal prerequisite for submitting an objection, the first material restriction, in which the court has right to refuse to begin the proceedings if the debtor has been convicted of bankruptcy or enforcement proceedings, tax-related criminal offences, or criminal offences listed in Penal Code § 380-381¹. In addition, the author found disproportionate refusals to start the procedure such as: the court has decided to release the debtor from debt within the last ten years before getting a temporary trustee of bankruptcy, or has not satisfied the debtor’s application for the relief of debts because the debtor has committed a bankruptcy offence and a refusal when the debtor has in the last 3 years before or any time after getting a temporary trustee of bankruptcy given incorrect or incomplete information about his or her financial situation with the aim of getting support or benefits from the state, local government, or a foundation, or to avoid paying taxes. The author found that the following restrictions for refusal of the procedure are proportional: the debtor has in the last year before or any time after getting a temporary trustee of bankruptcy, intentionally or with gross negligence, hampered the settling of the claims of the creditors or, intentionally or with gross negligence, given incorrect or incomplete information about the list of debts or insufficient information about his or her assets, income, his or her obligations or creditors.

In the second decision point of releasing the debtor from his or her obligations, the author found the following restrictions for refusal disproportionate: the court has the right to not release the debtor of his or her obligations if debtor has been convicted guilty of bankruptcy crime. In the author’s opinion, the following basis for refusal was proportional: the court has the right not to relieve the debtor from his or her obligations if during the procedure the debtor has violated the obligation arisen from the law that the debtor has to fulfil during the procedure.

Evaluating the aforementioned conclusions, in the author’s opinion, there are more disproportionate restrictions, therefore the author reached a standpoint in opposition to her previously posed hypothesis. Generally, the restrictions in the procedure of releasing the

debtor from his or her obligations are not proportional means to protect the general aim of the restrictions which is to protecting the rights of creditors. To conclude the aforementioned, the author recommends that the legislator revise the existing restriction in the procedure of releasing the debtor from its obligations. It is important that robbing the debtor of a new chance essentially means that the debtor's lifelong liability essentially equals a very severe punishment. It is important that in a situation where the court chooses the creditor's interest over the debtor's interest, the court favours interests that can be monetarily measured over the worth of the debtor's decent living. The legislator should pose a question to him when making this political choice: is it reasonable to favour the creditor in a situation that arose as a result of circumstances – a larger amount of people will have to try to survive on minimum wage and will start living on social welfare. It is simply a question of values.

Heili Püümann

4.05.2015

LÜHENDITE LOETELU

1. AO- Abgabeordnung
2. BGH- Bundesgerichtshof
3. HMS- Haldusmenetluse seadus
4. InsO- Insolvenzordnung
5. KarS- Karistusseadustik
6. Kom.- kommentaar
7. Lg- lõige
8. Ls- lause
9. MKS- Maksukorralduse seadus
10. MüKo- Münchener Kommentar
11. Nö- nii öelda
12. OLG- Oberlandesgericht.
13. p- punkt
14. PankrS- Pankrotiseadus
15. P-des- punktides
16. PS- Eesti Vabariigi põhiseadus
17. RaamtupS- Raamatupidamise seadus
18. RKKKo- Riigikohtu Kriminaalkolleegium
19. RKPJK. Riigikohtu Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
20. RKTKo- Riigikohtu Tsiviilkolleegium
21. RKÜKo- Riigikohtu Üldkolleegium
22. RngK- Ringkonnakohus
23. SAS- Sihtasutuste seadus
24. SHS- Sotsiaalhoolekande seadus
25. StGB- Strafgesetzbuch
26. ZPO- Zivilprozessordnung
27. TS- Tolliseadus
28. TsMS- Tsiviilkohtumenetluse seadustik
29. ÄS- Äriseadustik
30. ÜTS- Ühenduse Tolliseadustik

KASUTATUD KIRJANDUS

Õigusaktid

1. Abgabeordnung. 16.03.1976.
2. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. 01.04.2003. RT I 2003, 2, 17.
3. Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seadus. 23.10.1991. RT 1991, 38, 473.
4. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 01.01.2003. RT I, 27.04.2011, 2,
5. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1889/2005, ühendusse sisse toodava või ühendusest välja viidava sularaha kontrollimise kohta. 25.11.2005. ELT –L 309/09.
6. Haldusmenetluse seadus. 01.01.2002. RT I, 23.02.2011, 8.
7. Insolvenzordnung. 05.10.1994.
8. Karistusseadustik. 01.09.2002. RT I, 12.03.2015, 21.
9. Maksukorralduse seadus. RT I, 17.03.2015, 10
10. Nõukogu määrus (EMÜ) 2658/87, tariifi- ja statistikanomenklatuuri ning ühise tollitariifistiku kohta. 23.05.1987.
11. Nõukogu määrus (EMÜ) nr 2913/92, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik. 12.10.1992- ELT L 302
12. Pankrotiseadus. 01.01.2004. RT I, 21.06.2014, 20.
13. Raamatupidamise seadus. 01.01.2013. RT I, 13.03.2014, 50.
14. Riigivaraseadus. 01.01.2010. RT I, 29.06.2014, 134.
15. Sihtasutuste seadus. 01.10.1996. RT I 1995, 92, 1604.
16. Sotsiaalhoolekande seadus. 01.04.1995. RT I, 13.12.2014, 44.
17. Strafgesetzbuch. 15.05.1871.
18. Täitemenetluse seadustik. 01.01.2006. RT I, 05.03.2015, 6.
19. Tolliseadus. 01.05.2004. RT I, 02.12.2014, 6.
20. Töötasu alammäära kehtestamine. 28.11.2013 nr 166. RT I, 03.12.2013, 4
21. Töötuskindlustuse seadus. 01.01.2002. RT I, 16.04.2014, 29.
22. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 01.01.2006. RT I, 19.03.2015, 26.

23. Tsiviilseadustiku üldosaseadus. 01.07.2002. RT I, 13.03.2014, 103.
24. Tulumaksuseadus. 01.01.2000. RT I, 19.03.2015, 66
25. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. 05.04.2011. RT I, 06.12.2010, 1.
26. Zivilprozessordnung 12.09.1950.

Õiguskirjandus

1. Aedmaa, A. Lopman, E. Parrest, N. Pilving, I.Vene, E. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus. 2004
2. Braun, E. Kommentar zur Insolvenzordnung. 6. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014.
3. Eickmann, Flessner, Irschinger, Kirchhof, Kreft, Landfermann, Marotzke, Stephan. Kommentar zum Insolvenzordnung. 4. Auflage. Heidelberg. 2006
4. Franzen, K. Gast, B. Joecks, W. Steuerstrafrecht. 7. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2009.
5. Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri. 462 SE III. Kättesaadav internetis: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnu&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20150202152829> 4.02.2015
6. Koobas, A. Füüsilise isiku maksejõuetuse lahendamise võimalused. Magistritöö. Tartu Ülikool. 2013. Internetis kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/31603> 1.05.2015
7. Kõve, V. „Head“ ja „Halvad“ võlgnikud ja võlausaldajad. Juridica IV/2014.
8. Lehis, L. Maksuõigus. Juura. Tallinn. 2009.
9. Lember, K. Menetlusosaliste huvide kaitse ja tasakaal võlgniku kohustustest vabastamise menetluses. Magistritöö. Tartu Ülikool. 2013. Internetis kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/30851> 1.05.2015
10. Maffei, P. Kohtuotsuse kvaliteet ja selle hindamine. Ettekanne. Internetis kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/793/CCJE_ettekanne_Paul%20Maffei.pdf 18.03.2015
11. Majandus ja Kommunikatsiooni Ministerium. Kiirlaenu- analüüs ja ettepanekud. Tallinn. 2014.
12. Münchener Kommentar zum Insolvenzordnung. Band 3. 2 Auflage. Verlag C.H. Beck. 2008.

13. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung. Band 3. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck. 2014.
14. Narits, R. Merusk, K, Madise, Ü jt. Põhiseaduse Kommenteeritud Väljaanne. 2012. Kättesaadav internetis: <http://www.pohiseadus.ee/> (1.05.2015)
15. Pankrotiseaduse muutmise seaduseelnõu seletuskiri. SE 1085. Internetis kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550023 28.01.2015
16. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica. VI/2008.
17. Schönke, A. Schröder, H. Strafgesetzbuch. Kommentar. 25. Auflage. München. 1997
18. Sootak, J. Pikkamäe, P jt. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. trükk. Tallinn. Juura. 2009.
19. Staehr, K. Kukk M. The over-indebtedness of European households: updated mapping of the situation, nature and causes, effects and initiatives for alleviating its impact - Country report Estonia. 19.12.2012.
20. Zwigert, K. Kötz, H. Einführung in die Rechtsvergleichung. Tübingen. 1996.
21. Varul, P. Kull, I. Köve, V. Käerdi, M. Tsiviilseadustiku Üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura. Tallinn. 2010.
22. Varusk, M. Maksejõuetus- mis see on? Õiguskeel 2008/2. Internetis kättesaadav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_maksejouetus_-_mis_see_on.pdf 3.09.2014

Kohtupraktika

1. AG Bonn ZVI 2002, 234.
2. AG Duisburg JurBüro 2007, 329.
3. AG Duisburg, Beschl. 62 IK 9/07.
4. BFH, – VII R 6/07.
5. BGH – IX ZB 388/02, ZVI 2003

6. BGH - IX ZB 73/08, NZI 2009, 253, 254;
7. BGH-1 StR 347/08.
8. BGH BGHZ 167, 363; NZI 2009, 191, 192.
9. BGH GA/H 56, 347.
10. BGH NZI 2006, 414.
11. BGH NZI 2007, 297
12. BGH NZI 2010, 26.
13. BGH NZI NZI 2004, 633
14. BGH– IX ZB 37/03,
15. BGH– IX ZB 121/02
16. BGH,– IX ZB 132/04
17. BGH,– IX ZB 141/08.
18. BGH. 2012, 145; NZI 2007, 357.
19. BGH. IX ZB 388/02, WM 2003, 980, 983.
20. EIKo 10.02.2009. No. 14939/03. Sergey Zolotukhin v Russia.
21. EIKo 06.02.2001. No 44599/98. Bensaid vs. Ühendkuningriik.
22. EIKo 04.05.2000. No 28341/95. Rotaru vs. Rumeenia.
23. HMKo 2-11-29588,
24. HMKo 2-10-53139.
25. OLG Celle ZInsO 2000, 456457.
26. PMKo 2-12-17848.
27. RKPJKo 3-4-1-7-01
28. RKTko. 3-2-1-58-03
29. RKÜKo 3-2-1-143-03
30. RKTko 3-2-1-41-03
31. RKPJKo 3-4-1-3-04

32. RKTko. 3-2-1-145-04
33. RKKKo 3-1-1-69-06
34. RKKKo 3-1-1-94-06
35. RKTko 3-2-1-80-06
36. RKTko 3-2-1-8-06
37. RKKKo 3-1-1-60-07
38. RKKKo 3-1-1-61-08
39. RKKKo 3-1-1-57-09
40. RKÜKo 3-3-1-5-09
41. RKÜKo 3-3-1-69-09
42. RKTko 3-2-1-121-11
43. RKKKo 3-1-1-49-11
44. RKTko 3-2-1-46-13
45. RKTko 3-2-1-60-13
46. RKÜKo 3-4-1-17-13
47. RKHKo. 3-3-1-19-14
48. RKKKo 3-3-1-40-14
49. RKÜKo 3-4-1-10-14
50. TlnRngK 2-13-36240.
51. TrtRngK 2-1-51-2001

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Heili Püümann

(sünnikuupäev: 28.02.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Füüsilisest isikust võlgniku võlgadest vabastamisest keeldumise alused pankrotimenetluses,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Urmas Volens,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas

04.05.2015